

LUND UNIVERSITY

Blir du lönsam lilla vän? Obalanser och genus i grundutbildningen

Rejmer, Annika; Sonander, Anna

2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Rejmer, A., & Sonander, A. (2013). *Blir du lönsam lilla vän? Obalanser och genus i grundutbildningen.* (AKKA V). Lund University.

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Blir du lönsam lilla vän?

Obalanser och genus i grundutbildningen

LUNDS
UNIVERSITET

Annika Rejmer & Anna Sonander

Rapporten kan beställas från Sektionen Personal , Lunds universitet
e-post: Kajsa.Widen@pers.lu.se Copyright

© Annika Rejmer och Anna Sonander

Samhällsvetenskapliga fakulteten, enheten för rättssociologi
ISBN 91-7267-353-2

Printed in Sweden by Media-Tryck, Lund University
Lund 2013

**CLIMATE
COMPENSATED
PAPER**

REPA
A part of FTI (the Packaging and
Newspaper Collection Service)

Förord

Under de senaste årtionden har vi i Sverige gjort flera framsteg inom jämställdhetsområdet. Vi har en hög kvinnlig representation i parlamentet, pappors uttag av föräldraledighet har ökat m.m. Trots detta har Sverige en av Europas mest segregerade arbetsmarknad. Vid Lunds universitet har flera försök gjorts och ännu fler policydokument tagits fram för att bredda rekryteringen till våra utbildningar. Hur har det då gått? Är det så att vissa utbildningar fortfarande huvudsakligen attraherar ett av könen? Är det så att vissa utbildningar exkluderar vissa studenter? Det är om dessa frågor föreliggande rapport handlar om.

Rapporten består av två studier: Obalanser i grundutbildningen, som har finansierats av Lunds universitet och jag vill rikta ett stort tack till före detta vicerektor Ingalill Rahm Hallberg, som beviljade medel för denna studie, den andra studien som redovisas i denna rapport – genusmedveten undervisning, har finansierats av samhällsvetenskapliga fakulteten. Ett stort tack för ert bidrag.

Studien obalanser i grundutbildningen hade inte varit genomförbar utan vår fantastiska referensgrupp bestående av adjunkt Anna Axelsson, professor Tomas Brage, doktorand Cathrine Felix, före detta prefekten Elizabeth Hägg och lektor Rolf Larsson. Tack för alla härliga och stimulerande möten. Särskild uppmärksamhet vill jag rikta till lektor Annika Rejmer, som med osviklig energi och entusiasm har arbetat med datainsamling, analys och rapportskrivning. Utan dig hade detta projekt inte varit genomförbart. Stort tack riktas också till lektor Anna Sonander som med stort engagemang har genomfört studien genusmedveten undervisning. Ett tack ska även riktas till samtliga ledamöter i ledningsgruppen för jämställdhet och likabehandling vid Samhällsvetenskapliga fakulteten. Ni har alla bidragit med värdefulla råd och synpunkter under arbetets gång.

Ett stort tack vill jag också rikta till Marta Silverup, Gunilla Boström och Pierre Carbonnier som har fungerat som stöd i att ta fram och bearbeta relevant statistik.

Avslutningsvis vill jag även tacka Lunds universitets personalkonsult och sakkunnigt stöd i jämställdhetsfrågor – Kajsa Widén – utan dig skulle livet både ha varit tråkigare och svårare. Du ställer alltid upp, oavsett tidsbrist, som en god lyssnare när vi behöver hjälp med vårt jämställdhetsarbete vid vår arbetsplats.

Det är min önskan att ni alla ska finna rapporten intressant och se den som början på ett systematiskt arbete där vi inkluderar alla studenter i våra grundutbildningar. Låt oss visa att vi är ett öppet universitet och verkligen lever upp till våra tjugiga policydokument.

Lund i december 2012

Gunilla Jarlbro

Professor, projektledare

Innehållsförteckning

FIGURFÖRTECKNING.....	7
FÖRKORTNINGAR.....	9
SAMMANFATTNING.....	11
SUMMARY.....	13
INLEDNING.....	15
BAKGRUND.....	19
TIDIGARE UTREDNINGAR OCH FORSKNING.....	25
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	41
OBALANSER I GRUNDUTBILDNINGEN.....	47
SYFTE – OBALANSER I GRUNDUTBILDNINGEN.....	49
METOD – OBALANSER I GRUNDUTBILDNINGEN.....	51
RESULTATREDOVISNING – OBALANSER I GRUNDUTBILDNINGEN.....	55
<i>Datateknikprogrammet</i>	62
<i>Filosofiska institutionen</i>	67
<i>Naturvetenskapliga kandidatprogrammet, inriktning fysik</i>	75
<i>Psykologprogrammet</i>	81
RESULTAT FRÅN FOKUSGRUPPSINTERVJUER MED STUDENTER.....	87
ANALYS.....	95
<i>Projektets specifika frågeställningar</i>	99
ÅTGÄRDER.....	103
FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER INOM DE UNDERSÖKTA UTBILDNINGARNA.....	105
<i>Civilekonomprogrammet</i>	105
<i>Datateknikprogrammet</i>	105
<i>Filosofi</i>	106
<i>Fysik</i>	106
<i>Psykologi</i>	107

GENUSPERSPEKTIV I UNDERVISNINGEN OCH GENUSMEDVETEN	
UNDERVISNING.....	109
SYFTE – GENUSPERSPEKTIV I UNDERVISNINGEN OCH GENUSMEDVETEN	
UNDERVISNING	111
METOD - GENUSPERSPEKTIV I UNDERVISNINGEN OCH GENUSMEDVETEN	
UNDERVISNING	113
<i>Genomförande.....</i>	<i>113</i>
RESULTATREDOVISNING - GENUSPERSPEKTIV I UNDERVISNINGEN OCH	
GENUSMEDVETEN UNDERVISNING.....	117
<i>Genusperspektiv i undervisningen</i>	<i>117</i>
ANALYS.....	133
ÅTGÄRDSFÖRSLAG.....	137
<i>Bilagor.....</i>	<i>139</i>
KÄLLFÖRTECKNING.....	147

Figurförteckning

Tabell 1.	Drude Dahlerups kategorisering av könssammansättning.	20
Tabell 2.	Antal registrerade studenter vid Lunds universitet läsåret 2010/2011 fördelade på områden enligt högskoleverkets indelning.	21
Tabell 3.	Könsfördelning, samhällsvetenskapliga ämnen vid samhällsvetenskapliga fakulteten, Lunds universitet 2010/11, enligt högskoleverkets statistik.	22
Tabell 4.	Sammanställning över anställda vid Företagsekonomiska institutionen 2010-09	57
Tabell 5.	Sammanställning över antalet antagna studenter till civilekonomprogrammet, H07-H11.....	58
Tabell 6.	Sammanställning över antalet registrerade per termin vid civilekonomprogrammet..	59
Tabell 7.	Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten uppdelat på termin och kön på civilekonomprogrammet, H07-V11.	60
Tabell 8.	Sammanställning över anställda vid institutionen för datavetenskap 2010-09.....	62
Tabell 9.	Sammanställning över antalet antagna studenter till datateknikprogrammet, H07-H10.	64
Tabell 10.	Sammanställning över antalet registrerade per termin vid datateknikprogrammet.....	64
Tabell 11.	Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten uppdelat på termin och kön på datateknikprogrammet, H07-V11.....	65
Tabell 12.	Sammanställning över betyg på grundkurser i datateknik fördelat på kön under perioden, H2007-V2011.	66
Tabell 13.	Sammanställning över anställda vid Filosofiska institutionen 2010-09.....	68
Tabell 14.	Sammanställning över antalet antagna studenter till grundkurserna i praktisk och teoretisk filosofi, H07-V11.	69
Tabell 15.	Sammanställning över antalet registrerade per termin i praktisk filosofi	70
Tabell 16.	Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten uppdelat på termin och kön i praktisk filosofi.....	71
Tabell 17.	Sammanställning över antalet registrerade per termin i teoretisk filosofi	73
Tabell 18.	Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten uppdelat på termin och kön i teoretisk filosofi.....	73
Tabell 19.	Sammanställning över anställda vid Fysiska institutionen 2010-09.	76
Tabell 20.	Sammanställning över antalet antagna studenter till det naturvetenskapliga kandidatprogrammet H2007-V2011.....	77
Tabell 21.	Sammanställning över antalet registrerade per termin och fortsättningsrekrytering/avbrott på naturvetenskapliga kandidatprogrammet inriktning fysik, H07-V11.....	78
Tabell 22.	Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten i procent, uppdelat på termin och kön på naturvetenskapliga kandidatprogrammet, inriktning fysik, H07-V11.	79
Tabell 23.	Sammanställning över anställda vid institutionen för psykologi 2010-09.....	81

Tabell 24.	Sammanställning över antalet antagna studenter till psykologprogrammet H07-V11	82
Tabell 25.	Sammanställning över antalet registrerade per termin och/avbrott på psykologprogrammet.	83
Tabell 26	Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten i procent, uppdelat på termin och kön på psykologprogrammet.	84
Tabell 27.	Svarsfrekvens per institution	114
Tabell 28.	Anser du att kursen innehåller litteratur som explicit analyserar ämnet ur ett genusperspektiv?	118
Tabell 29.	Anser du att kurslitteraturen är fri från uttryck för sexism, homofobi och rasism?..	119
Tabell 30.	Anser du att genusperspektivet genomsyrar undervisningen på kursen?.....	120
Tabell 31.	Anser du att etablerade begrepp, teorier och metoder problematiseras med avseende på genus?	121
Tabell 32.	Använder du en medveten och systematisk strategi för varierande gruppindelning?	123
Tabell 33.	Uppmuntrar du studenter att uppmärksamma genusfrågor?	124
Tabell 34.	Reflekterar du över din och studenternas roll ur ett genusperspektiv?.....	125
Tabell 35.	Reflekterar du över hur kvinnors respektive mäns frågor och kommentarer tas upp och bemöts i undervisningen?.....	126
Tabell 36.	Använder du varierande undervisningsformer för att tillgodose studenternas skilda lärstilar?.....	127
Tabell 37.	Anser du att det ges tillfälle att ta upp och diskutera härskartekniker och bekräftartekniker med studenter?.....	129
Tabell 38.	Använder du varierande examinationsformer för att tillgodose studenternas skilda lärstilar?.....	130
Tabell 39.	Förekommer både män och kvinnor som examinatorer på kursen?	131
Tabell 40.	I de fall det finns flera undervisande lärare på kursen, vem ansvarar för att genusperspektivet beaktas?	132

Förkortningar

Dir.	Direktiv
DiskL	Diskrimineringslagen
G	Godkänd
H	Hösttermin
HBT	Homosexuella, bisexuella, transpersoner
HSV	Högskoleverket
HögsL	Högskolelagen
K	Kvinnor
KEG	Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi
KUBEN	Integrerad verksamhetsstyrning vid Lunds universitet- KUBEN
LADOK	Lokalt ADB-baserat DOKumentationssystem
LERU	League of European Research Universities
LTH	Lunds Tekniska Högskola
M	Män
MKV	Medie- och kommunikationsvetenskap
Prop.	Proposition
RÄS	Rättssociologiska enheten
SCB	Statistiska centralbyrån
SOU	Statens offentliga utredningar
SPSS	Statistical Product and Service Solutions
SVET	Statsvetenskapliga institutionen
V	Vårtermin
VG	Väl godkänd

Sammanfattning

Studien *Obalanser i grundutbildningen* indikerar att det finns en inbyggd genusslentrian i utbildnings- och kursstrukturen på civilekonomprogrammet, datateknikprogrammet, utbildningen i filosofi, naturvetarprogrammet med inriktning fysik samt psykologprogrammet, vid Lunds universitet avseende bemanning av kurser och val av kurslitteratur. Det är företrädesvis män som undervisar och kurslitteraturen är i det närmaste enkönad med en dominans av män som författare . Studien syftar till att utforska om det finns ett samband mellan studenters studieprestationer och bemanning av kurser och kön på författarna till kurslitteratur. Ett sådant samband har inte kunnat påvisas. Kvinnor presterar generellt sett lika bra eller bättre än män på de undersökta utbildningarna. Däremot tycks studentgruppens sammansättning vara av betydelse för studieprestationerna.

Studien påvisar att studenters könsbundna utbildningsval är en reproduktion av det omgivande samhällets genussystem. Könsbundna utbildningsval är ett problem som högskolan ärver från grundskola och gymnasium. Det är också en komplex process där flera faktorer, såväl individuella som strukturella, är av betydelse. Utöver studentens personliga intressen och föräldrarnas utbildning, indikerar studiens resultat att explicita stereotyper, såsom lärare och ämnesföreträdare, spelar roll för vilka studenter som attraheras av en utbildning eller ett ämne. Lärares och ämnesföreträdares betydelse framgår av att utbildningar som har en personalsammansättning med en dominans av män bland lärare och ämnesföreträdare också har en dominans av män inom studentgruppen.

Studiens resultat indikerar därutöver att lärare och ämnesföreträdare i egenskap av förebilder är av central betydelse för studiemotivationen. Studenter som tillhör underrepresenterat kön tycks exempelvis ha en tendens till att avbryta sina studier i högre utsträckning än studenter som tillhör överrepresenterat kön. Detta kan förklaras av att studenter av underrepresenterat kön riskerar att marginaliseras i studentgruppen och i undervisningen. Lärare och ämnesföreträdare har även betydelse för kursinnehåll och kursstruktur. Exempelvis indikerar resultaten från denna studie att det finns ett samband mellan lärarens kön och kön på författare till kurslitteratur.

En enkönad explicit stereotyp ger också upphov till en enkönad implicit stereotyp, det vill säga att ämnet betraktas som ”manskodat” eller ”kvinnokodat”.

För att komma till rätta med obalanser i grundutbildningen rekommenderas Lunds universitet, utifrån denna studies resultat att;

- formulera mål avseende könsbalanser i grundutbildningen
- tydliggöra ansvaret för ett aktivt, systematiskt och målinriktat arbete för könsbalans i grundutbildningen
- sträva efter könsbalans
 - bland ämnesföreträdare
 - inom samtliga personalkategorier med studentkontakter
 - i bemanningen av kurser
 - bland författare av kurslitteratur

Därigenom kan stereotypen för och perspektiven på ämnen breddas och upplevas som inkluderande av såväl kvinnor som män. Därutöver rekommenderas att ett universitetsövergripande projekt startas som syftar till att stödja ett förändringsarbete på fakulteterna och institutionerna. Dels för att koordinera ett utbyte av ”best practise” erfarenheter, dels för att följa upp, mäta och rapportera progressionen i förändringsarbetet. Förslagsvis bedrivs förändringsarbetet utifrån en etablerad och beprövad metod för kontinuerligt förbättringsarbete i stora offentliga organisationer.

Resultaten från studien *en Genusmedveten undervisning och genusperspektiv i undervisningen* visar på både positiva och negativa resultat avseende en implementering av en könsmedveten pedagogik på samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds Universitet. Det framkommer exempelvis att det föreligger betydande skillnader mellan institutionernas implementeringsarbete. Motståndet mot en könsmedveten pedagogik kan på ett övergripande plan förklaras av att begreppet genus anses fungera exkluderande och att genus enbart anses utgöra en av flera faktorer att ta hänsyn till i undervisningen. Andra faktorer som anses viktiga är exempelvis makt och etnicitet. Ytterligare en förklaring är att det saknas ett tydligt ansvar för att införa en könsmedveten pedagogik i undervisningen. Den enskilda läraren har stora möjligheter att påverka innehållet i sin undervisning och därför är det idag upp till varje lärare att använda en könsmedvetenpedagogik. Studiens resultat pekar vidare på att det finns olika behov av åtgärder för att införa en könsmedveten pedagogik, exempelvis att vidga perspektivet genom att införa och börja arbeta utifrån begreppet *inkluderande undervisning*. Det föreligger också ett behov av att införa en tydlig ansvarsfördelning och ledning för ett inkluderande utvecklingsarbete samt tydliga krav på pedagogisk utbildning rörande lärarens roll och pedagogiska ansvar. Slutligen krävs det resurser för att bedriva utvecklingsarbete och kompetensutveckling.

Summary

This report covers the results of two projects, "Gender imbalances in undergraduate education" and "Gender sensitive teaching and gender perspectives on teaching".

The project "Imbalances in undergraduate education", highlights students gender-related choice of academic education. The overall aim of the project is to investigate and raise awareness of the impact that students' gender-related educational choices have on a societal, academic and individual level. The project's specific aim to investigate if a gendered routine exists, generating imbalances in the educational and course structure at Lund University. The project was conducted by a triangulation of quantitative content analysis and focus group interviews. Five departments at five faculties have been investigated.

The results of the project indicate that a gendered routine exists in course staffing and in the selection of course literature. Lecturers in charge are usually men and the course literature is written by men. A male dominance among lecturers and course literature authors appears to generate an explicit male stereotype of disciplines. The project results also indicate that there is a correlation between the explicit stereotype of a discipline and the gender composition of the student group. Staff imbalances also influence an implicit stereotype of education as male or female. To reduce gender imbalances in undergraduate education, the responsibility for preventing gender imbalances among teachers, students and authors must be made clear. The creation and implementation of routines that ensure gender balance and gender-neutral disciplines are a necessity for Lund University.

A subsequent project "Gender sensitive teaching and gender perspectives on teaching" was conducted via a web-based survey targeted at lecturers at the Faculty of Social Sciences at Lund University.

The over-all aim of this project is to investigate the implementation of gender-sensitive teaching and gender perspectives on teaching at the institutions in the faculty. The results of the project indicate that there are considerable differences between institutions, courses and among individual teachers concerning gender perspective in teaching. The differences depend primarily on the lecturer's interest for gender issues. Lecturer's resistance to gender perspective can be explained by the gender-concept excluding other perspectives such as power and ethnicity. Another possible explanation to resistance is the lack of explicit responsibility to implement

gender-sensitive teaching and a lack of competence. In order to reduce resistance to gender-sensitive teaching and gender perspectives on teaching could be an inclusive perspective in course content, as well as to provide resources for development and implementation.

Inledning

Sverige är ett av världens mest jämställda länder¹ som paradoxalt nog har en kraftigt könsegregerad arbetsmarknad². En av de bakomliggande orsakerna till den könsegregerade arbetsmarknaden är könsbundna val av utbildning³. De könsbundna utbildningsvalen upprepas genom hela den svenska skolutbildningen, från grundskolans språkval via gymnasieskolans programval till beslutet att studera på högskola och valet av högskoleutbildning⁴. För regeringen är det ett prioriterat mål att minska könsegregeringen på arbetsmarknaden och inom utbildningsväsendet⁵ eftersom den dels försämrar samhällets möjlighet till att matcha efterfrågan och tillgång av arbetskraft och att tillvarata den bästa kompetensen, dels begränsar den individens fria val av utbildning och yrke⁶. Konkret innebär detta att många högutbildade individer saknar ett kvalificerat arbete samtidigt som företag har svårt att rekrytera kompetent personal och att drygt en femtedel av högskolestudenterna är arbetslösa ett år efter avlagd examen⁷.

Den politiska ambitionen är att uppnå könsbalans bland studenter på nationellnivå men också på lärosätes-, områdes- och ämnesnivå. På den nationella nivån avspeglas denna ambition i lagstiftningen. Exempelvis föreskriver högskolelagen en uttrycklig skyldighet att iaktta och aktivt främja jämställdhet mellan kvinnor och män⁸. Av diskrimineringslagen framgår att utbildningsanordnare också är skyldiga att genom

1 Human Development Report 2011.

2 European Commission, 2009. Vid en jämförelse mellan 29 europeiska länder hamnar Sverige på 21:a plats avseende den sektoriella könsegregeringen på arbetsmarknaden, efter länder som Grekland, Rumänien, Malta och Italien. I Sverige arbetar kvinnor företrädesvis inom den kommunala sektorn och landstinget medan männen arbetar inom den privata sektorn. Avseende könsegregering inom yrken hamnar Sverige på 16:e plats vid en europeisk jämförelse. Enligt SCB:s yrkesregister råder det endast könsbalans inom tre av de trettio största yrkesgrupperna i Sverige; inom yrkena läkare, kock och universitetslärare.

3 Ibid.

4 Se SOU 2010:99, *Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan, och Heikkilä, Kunskapsöversikt: Könsstereotypa val till gymnasiet* 2011.

5 Dir. 2011:80, Delegation för jämställdhet i arbetslivet, Skr. 2008/09:198, En jämställd arbetsmarknad – regeringens strategi för jämställdhet på arbetsmarknaden och i näringslivet.

6 Se Högskoleverket, Rapport 2008:20 R, Kvinnor och män i högskolan och Prop. 2005/06:155.

7 Svenskt näringsliv, Högskolekvalitet 2012: Får studenter jobb efter examen?

8 Se HögskL 1:5, prop. 1992/93:1.

aktiva åtgärder motverka diskriminering och främja allas lika rättigheter och möjligheter⁹. Det innebär bland annat att högskolorna ska bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter och möjligheter för studenter som deltar i eller söker till högskolan, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning eller sexuell läggning. Regering och riksdag reglerar därutöver högskolorna och universiteten genom olika styrdokument där jämställdhetsarbete och genusperspektiv har satts upp på agendan. I regleringsbrevet från 2007 fastslogs exempelvis att könsfördelningen inom olika områden och på olika nivåer avseende såväl studenter som personal ska vara jämn samt att genusperspektivet ska få större genomslag i högskolans undervisning¹⁰. I regleringsbrevet från mars 2012, avseende Lunds universitet, har kraven preciserats. Exempelvis föreskriver regeringen att minst 34 procent av de professorer som anställs vid Lunds universitet under perioden 2012-2015 ska vara kvinnor¹¹.

På lärosätetsnivå har de politiska ambitionerna inarbetats i interna styrdokument. Vid Lunds universitet har exempelvis lagstiftarens intentioner förts in i den strategiska planen som anger visionen och målsättningen med verksamheten. Av planen framgår att Lunds universitets grundläggande värderingar utgår från de mänskliga rättigheterna samt demokratiska och akademiska värden. Det innebär bland annat att jämställdhet, etnisk och social mångfald ska råda samt att diskriminering och kränkande särbehandling inte accepteras¹². Hur arbetet för jämställdhet ska bedrivas framgår av Lunds universitets policy för jämställdhet, likabehandling och mångfald¹³. Där föreskrivs exempelvis att arbetet ska bedrivas målinriktat och systematiskt med fokus på sju särskilt angivna insatsområden¹⁴. Hur arbetet för att specifikt främja studenters lika rättigheter och möjligheter ska bedrivas framgår av Lunds universitets Strategi för lika villkor¹⁵. Lunds universitet har dessutom, i egenskap av medlem i universitetsnätverket LERU, åtagit sig att främja jämställdhetsarbetet genom handlingsplaner och påtryckningar på beslutsfattare och forskningsfinansiärer¹⁶.

Högskoleutbildning har under 2000-talet blivit en normalitet i Sverige i så motto att en högre utbildning är något som medborgarna förväntas sträva efter eller tillägna sig i samband med arbetslöshet. Även medborgarna själva förväntar sig att en högre

9 Se DiskL 1:1, 3:14 -16. Prop. 2007/08:95.

10 Regeringsbeslut I:54 U2006/9555/UH, Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende universitet och högskolor m.m.

11 Regeringsbeslut I:8, U2012/2068/UH, Regleringsbrev för budgetåret 2012 avseende Lunds universitet.

12 Strategisk plan för Lunds universitet 2012-2016.

13 Lunds universitets policy för jämställdhet, likabehandling och mångfald, Dnr PE 2011/177.

14 De sju insatsområdena är: diskriminering, likabehandling, rekrytering och befordran, ledarskap, löner och anställningsvillkor, genusperspektiv och intersektionellt perspektiv.

15 DiskL 3:16.

16 LERU, se <http://www.lu.se>.

utbildning är något som behövs för att kunna forma såväl yrkeskarriär som privatliv på ett önskvärt sätt¹⁷. Det är emellertid fler kvinnor än män som skaffar sig en högskoleutbildning.

Att den svenska högskolan inte är jämställd uppmärksammades redan på 1980-talet. Ett flertal åtgärder har vidtagits under årens lopp för att komma till rätta med obalansen¹⁸. På nationell nivå har exempelvis utbildnings- och marknadsföringsinsatser genomförts och på lärosätetsnivå har olika typer av satsningar gjorts. Exempelvis har Lunds universitet prioriterat en satsning på genuscertifiering i syfte att införa ett genusperspektiv i utbildningen och en könsmedvetenpedagogik i undervisningen¹⁹. De åtgärder som hittills har vidtagits på såväl nationell nivå som lärosätetsnivå har generellt sett haft en begränsad genomslagskraft. I syfte att intensivifiera arbetet med att öka jämställdheten inom högskolan beslutade regeringen i januari 2009 att tillsätta en delegation som fick i uppdrag att dels föreslå ytterligare åtgärder, dels aktivt stödja insatser som främjar jämställdhet i högskolan. Regeringens utgångspunkt för satsningen var att alla medborgare ska ha samma formella och reella villkor för att skaffa sig en högskoleutbildning. Den tillsatta delegationen fick följaktligen till uppgift att särskilt uppmärksamma den minskande andelen män som söker högskoleutbildning samt kvinnors och mäns könsbundna utbildningsval. I delegationens uppdrag ingick också att uppmärksamma skillnader mellan kvinnor och män avseende studietakt, avhopp och benägenhet att avlägga examen²⁰. Regeringens arbete för att öka jämställdheten har därefter fortgått. Exempelvis tillsatte regeringen en utredning i augusti 2012 med uppdrag att föreslå hur arbetsgivares och utbildningsanordnares skyldighet att vidta aktiva åtgärder för att främja jämställdhet och likabehandling ska utformas för att bli tydliga och effektiva²¹. Hittills har det svenska jämställdhetsarbetet haft fokus på kvinnors situation men i september 2012 tillsatte regeringen en utredning i syfte att kartlägga och analysera frågor som rör män och jämställdhet. Det saknas bland annat kunskap om hur en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män har påverkat mäns livssituation²². Det saknas också kunskap om hur pojkars sämre skolprestationer och betyg påverkar deras liv.

I denna rapport presenteras resultaten från två projekt, *Obalanser i grundutbildningen* och *Genusmedveten undervisning och genusperspektiv i undervisningen* som är ett led i Lunds universitets och samhällsvetenskapliga fakultetens arbete för att ge studenter

17 SOU 2000:47 Mångfald i Högskolan, Hilding 2011, "*Är det så här vi är*": om utbildning som normalitet och om produktionen av studenter.

18 Se exempelvis prop. 1992/93:170, Ds 1994:130 och prop. 1996/97:141, Ds 1997:56.

19 Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering, LU 2008.

20 Dir. 2009:7 Delegationen för jämställdhet i högskolan.

21 Dir. 2012:80 Aktiva åtgärder för att förebygga diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter.

22 Dir. 2012:97 Män och jämställdhet.

lika möjlighet och villkor att studera. Projektet *Obalanser i grundutbildningen*, som har finansierats av Lunds universitet, syftar till att undersöka om det finns en genusslentrian vid Lunds universitet som bidrar till könsbundna utbildningsval. Studien har genomförts av Annika Rejmer. Projektet *Genusmedveten undervisning och genusperspektiv i undervisningen* som har finansierats av samhällsvetenskapliga fakulteten, syftar till att undersöka i vilken utsträckning det finns ett genusperspektiv i undervisningen och i vilken utsträckning en könsmedveten pedagogik har implementerats vid den samhällsvetenskapliga fakultetens institutioner. Studien har genomförts av Anna Sonander.

Läsanvisningar

I denna rapport är de inledande kapitlen *Inledning, Bakgrund, Tidigare forskning och Teoretiskt ramverk* gemensamma för projekten ”Obalanser i grundutbildningen ”och ”Genusmedveten undervisning och genusperspektiv i undervisningen”. Texten har huvudsakligen författats av Annika Rejmer. Därefter särredovisas respektive projekts syfte, metod, resultat och analys.

Bakgrund

Av den offentliga statistiken från år 2010 kan man utläsa att 38 procent av Sveriges befolkning i åldern 25–64 år hade någon form av eftergymnasial utbildning. Utbildningsnivån varierade dock mellan olika åldersgrupper och mellan kvinnor och män. De yngre generationerna var generellt sett mera välutbildade än de äldre. Kvinnor i åldern 25–34 år var en särskilt välutbildad grupp. Drygt var tredje kvinna i åldersgruppen hade minst en treårig eftergymnasial utbildning medan endast en fjärdedel av männen hade motsvarande utbildningsnivå. En förklaring till skillnaden är att fler kvinnor läser vidare på högskola²³. Exempelvis hade 43 procent av de personer som fyllde 24 år under 2010 påbörjat en högskoleutbildning men uppdelat på kön visar statistiken att det var 51 procent av kvinnorna och 36 procent av männen som hade påbörjat en högskoleutbildning²⁴. Bilden blir densamma om lärosätenas statistik över registrerade studenter beaktas. Under läsåret 2010/11 var 441 624 studenter registrerade på högskoleutbildningar, varav 60 procent kvinnor och 40 procent män²⁵. Dominansen av kvinnor som studerar på högskola är emellertid inte något nytt mönster. Det etablerades genom 1977 års högskolereform som innebar att flera kvinnodominerade utbildningar, exempelvis lärar-, sjuksköterske- och socionomutbildningen, införlivades i den svenska högskoleutbildningen²⁶. Mönstret av kvinnodominans inom högskoleutbildning förstärks dessutom av att fler kvinnor än män fullföljer sina utbildningar och avlägger examen²⁷. Faktum är att kvinnor har högre prestationsgrad än män oavsett ålder, studietakt eller studieform (det vill säga om studierna bedrivs på distans eller campus)²⁸. Detta är troligen en orsak till den oro som har lyfts fram över att kvinnor kommer att ta över de volymmässigt stora högskoleutbildningarna²⁹. Hittills har dock inte någon svensk högskoleutbildning bytt karaktär från en mans- till

23 Sveriges Officiella statistik, Statistiska meddelanden UF 37 SM 101, Befolkningens utbildning 2010.

24 Högskoleverket (HSV), Statistisk analys, 2011-08-17 2011/8.

25 SCB, Studenter och examina i högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå.

26 HSV, Rapport 2011:6 R, Forskarkarriär för både kvinnor och män? – statistisk uppföljning och kunskapsöversikt.

27 SOU 2011:1, Svart på vitt – om jämställdhet i akademien.

28 Sveriges officiella statistik, Statistiskt meddelande, UF 20 SM 1103, Universitet och högskolor, Genomströmning och resultat på grundnivå och avancerad nivå till och med 2009/10.

29 SOU 2011:1.

kvinnodominerad utbildning eller vice versa. Däremot har det under de senaste trettio åren kunnat skönjas en förändring inom vissa högskoleutbildningar som innebär att andelen kvinnor har ökat på de längsta och traditionellt mansdominerade utbildningarna exempelvis civilingenjörs-, jurist-, läkar- och teologutbildningen. På traditionellt kvinnodominerade utbildningar har däremot inte motsvarande förändring med en större andel män skett³⁰.

Med jämn könsfördelning avses i svenska politiska sammanhang att könsammansättningen mellan kvinnor och män faller inom spannet 40 till 60 procent³¹. I nedanstående redovisning av könsammansättningen inom universitetsområden och ämnen kommer också Drude Dahlerups mera differentierade indelning att användas³². Det innebär att områden och ämnen där 80 procent av studenterna är av samma kön definieras som *enkönad*, att områden och ämnen där 60–79 procent av studenterna är av det ena könet ses som *måttligt könssegregerade* och att områden och ämnen där könsfördelningen faller inom spannet 40–59 procent definieras som *könsintegrerade*.

Tabell 1. Drude Dahlerups kategorisering av könsammansättning.

Könsammansättning i procent	Klassificering av områden och ämnen
80-100	Enkönad
60-79	Måttligt könssegregerad
40-59	Könsintegrerad

Under läsåret 2010/11 studerade 39 448 studenter vid Lunds universitet. Av dessa var 21 209 kvinnor (54 procent) och 18239 män (46 procent). På lärosätetsnivå har således Lunds universitet enligt den politiska definitionen en jämn könsfördelning och kan utifrån Dahlerups terminologi definieras som en könsintegrerad verksamhet. Enligt Högskoleverkets (HSV:s) statistik³³ över läsåret 2010/11 registrerade sig flest studenter vid Lunds universitet på kurser inom området juridik och annan samhällsvetenskap samt humaniora och teologi följt av områdena naturvetenskap och teknik. Av HSV:s statistik framgår också att könsfördelningen bland studenterna varierar mellan olika områden. Exempelvis är de volymmässigt största områdena *könsintegrerade*. Det innebär att könsammansättningen bland studenterna som läser inom områdena juridik och samhällsvetenskap samt humaniora och teologi faller inom spannet 40-59 procent. Detsamma gäller områdena medicin och odontologi

30 Ibid. s 51f.

31 Prop.1978/79:175, Med förslag till lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet, m.m.

32 Dahlerup 2010, *Jämställdhet i akademien: en forskningsöversikt*.

33 Högskoleverket (HSV), Statistik Databas.

samt det konstnärliga området. Områdena naturvetenskap, teknik och området övrigt bör däremot definieras som *måttligt könssegregerade*. Det finns en övervikt av män bland studenterna inom naturvetenskap (62 %) och teknik (68 %) samt en övervikt av kvinnor inom området övrigt (61 %). Området vård och omsorg bör dock definieras som *enkönat* eftersom andelen kvinnor bland studenterna uppgick till 81 procent.

Tabell 2. Antal registrerade studenter vid Lunds universitet läsåret 2010/2011 fördelade på områden enligt högskoleverkets indelning.

Område	Antal studenter 2010/11	Andel kvinnor i %
Vård och omsorg	2 082	81
Övrigt område	1 887	61
Medicin/odontologi	2 317	59
Humaniora och teologi	8 729	58
Juridik/samhällsvetenskap	18 501	56
Konstnärligt område	1 835	52
Naturvetenskap	7 800	38
Teknik	6 996	32

Av högskoleverkets statistik framgår dessutom att könssammansättningen bland studenterna varierar mellan olika ämnen. Av de ämnen som sorterar under den samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet är det exempelvis endast freds- och utvecklingsstudier, kultur- och samhällsgeografi samt statsvetenskap som kan definieras som *könsintegrerade* utbildningar. Ämnena medie- och kommunikationsvetenskap, kriminologi, pedagogik, psykologi, rättssociologi³⁴, socialantropologi och sociologi kan definieras som *måttligt könssegregerade*. Medan ämnena genusvetenskap samt socialt arbete och social omsorg har en kvinnodominans som åtminstone uppgår till 80 procent och därför bör definieras som *enkönade*.

34 I HSV:s statistik samredovisas ämnet rättssociologi med juridik varför underlaget avseende könsfördelningen bland studenterna i rättssociologi läsåret 2010/11 är hämtat från LADOK, 2012-08-23.

Tabell 3. Könsfördelning, samhällsvetenskapliga ämnen vid samhällsvetenskapliga fakulteten, Lunds universitet 2010/11, enligt högskoleverkets statistik.

Ämne	Andel kvinnor i %
Socialt arbete/social omsorg	84
Genusvetenskap	80
Rättssociologi	76
Kriminologi	73
Psykologi	70
Pedagogik	68
Medie- och kommunikationsvetenskap	66
Sociologi	66
Socialantropologi	64
Freds- och utvecklingsstudier	59
Statsvetenskap	50
Kultur- och samhällsgeografi	44

Det finns också ämnen inom andra områden som har en så stor dominans av ett kön bland studenterna och därför bör definieras som *enkönade*, exempelvis datateknik inom området teknik³⁵ samt omvårdnad/omvårdnadsvetenskap³⁶ inom området vård och omsorg. Det är också viktigt att nämna att det inom olika områden även finns ämnen som är i könsbalans och som därmed kan definieras som *könsintegrerade*³⁷ såsom företagsekonomi³⁸, ryska³⁹, kemi⁴⁰ och folkhälsovetenskap⁴¹. Frågan är varför

35 Enligt HSV:s statistik avseende läsåret 2010/11 är könsfördelningen bland studenter som läser datateknik vid Lunds universitet 20 procent kvinnor och 80 procent män.

36 Enligt HSV:s statistik från läsåret 2010/11 är könsfördelningen bland studenter som läser omvårdnad/omvårdnadsvetenskap vid Lunds universitet 85 procent kvinnor och 15 procent män.

37 Med jämn könsfördelning avses i svenska politiska sammanhang att könsammansättningen mellan kvinnor och män faller inom spannet 40 till 60 procent, se prop.1978/79:175.

38 Enligt HSV:s statistik avseende läsåret 2010/11 utgör andelen kvinnor bland studenter som läser företagsekonomi vid Lunds universitet 50 procent.

39 Enligt HSV:s statistik avseende läsåret 2010/11 utgör andelen kvinnor bland studenter som läser ryska vid Lunds universitet 50 procent.

40 Enligt HSV:s statistik avseende läsåret 2010/11 utgör andelen kvinnor bland studenter som läser kemi vid Lunds universitet 50 procent.

vissa områden och ämnen är könsintegrerade medan andra är måttligt könssegregerade eller enkönade och vilka åtgärder som kan och bör vidtas för att förebygga, förändra och balansera könssammansättningen på områdes- och ämnesnivå.

41 Enligt HSV:s statistik avseende läsåret 2010/11 utgör andelen kvinnor bland studenter som läser folkhälsovetenskap vid Lunds universitet 53 procent och andelen män 47 procent.

Tidigare utredningar och forskning

Tidigare forskning visar att könsbundna studieval är en av de grundläggande orsakerna till en könssegregerad arbetsmarknad⁴². Trots en uttalad målsättning om en jämställd skola, i betydelsen att flickor och pojkar ska ha samma möjlighet till lärande och utveckling, finns betydande skillnader hos svenska elever, inte bara i prestationer utan också i upplevelser och preferenser⁴³. Exempelvis är flickors och pojkars preferenser avseende val av gymnasieprogram könsstereotypa. Tidigare studier visar att både köns- och klassrelaterade normer påverkar utbildningsval⁴⁴. Elever med arbetarklassbakgrund väljer exempelvis i högre utsträckning att läsa traditionellt kodade ”flick- och pojkeprogram” än elever med högutbildade föräldrar⁴⁵. Därutöver finns skillnader i övergångsfrekvens från gymnasium till högskola. Högst övergångsfrekvens har flickor och elever från teoretiska program, i synnerhet från gymnasieprogram med naturvetenskaplig inriktning⁴⁶. Dessutom finns det studier som visar att den fysiska platsen för studierna, skolan och dess prestige, påverkar både inställningen till studier och framtida studieval. Av tidigare forskning framgår därutöver att barn tenderar att göra sina studieval med utgångspunkt i sin pappas utbildningsbakgrund⁴⁷.

Lars-Olof Hilding ger i sin avhandling stöd för tesen att köns- och klassrelaterade normer både påverkar valet att läsa vidare och valet av utbildningsinriktning⁴⁸. Hilding visar dessutom att de politiska insatser som gjorts för att påverka rekryteringen till högskolan har varit resultatlösa. Det föreligger således fortfarande ett samband mellan utbildning och klasstillhörighet som bidrar till en social snedrekrytering till högskolan. Det innebär att klassammansättningen bland studenter på högskolenivå är densamma idag som på 1960-talet. Hilding konstaterar emellertid

42 European Commission, 2009.

43 SOU 2010:99, Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan.

44 Sandell, 2007, *Utbildningssegregation och självsortering: om gymnasieval, genus och lokala praktiker*. Øia, Rapport 25/11, Nordiske ungdommers holdninger til likestilling, Nova – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

45 Skolverket 2006, Rapport 287, Könskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval.

46 Se ex. SOU 2011:1, Skolverket, 2006 Rapport 287.

47 Liddegran, 2009. *Utbildningskapital: om hur det alstras, fördelas och förmedlas*.

48 Hilding, 2011.

att det har skett förändringar inom gruppen studenter med arbetarklass bakgrund. Andelen kvinnor som studerar på högskola har över tid ökat medan däremot andelen män har minskat. Hildings tolkning av förändringen är att det finns en ökande och högre utbildningsbenägenhet bland kvinnor än bland män från arbetarklass. Hilding visar att det även bland personer med invandrarbakgrund är klassrelaterade normer som påverkar benägenheten att läsa på högskolenivå.⁴⁹

I Carolin Berggrens avhandling ges en mera detaljerad bild av klass- och könsrelaterade mönster för högskolestudier. Berggren visar exempelvis att det finns tre centrala faktorer för utbildningsval; individuella faktorer, utbildningssystemets organisering och behörighetskrav. Berggren konstaterar också att andelen kvinnor från arbetar- och medelklass som studerar vidare har ökat över tid, medan andelen kvinnor från övre medelklassen inte har förändrats nämnvärt. Däremot har kvinnor från övre medelklassen ändrat studiemönster genom att de har börjat studera på prestigefyllda och traditionellt mansdominerade utbildningar⁵⁰. Berggren visar att drygt 70 procent av övre medelklassens kvinnor har påbörjat en högre utbildning vid 30 års ålder, vilket kan jämföras med männens 65 procent. Motsvarande andel för trettioåringar med arbetarklassbakgrund är 31 respektive 19 procent. Berggren har genomfört en fördjupad analys som visar att det trots allt råder en könssegregering bland studenter såväl horisontellt som vertikalt i högskolan. Exempelvis uppgick andelen män från övre medelklassen, som hade antagits till de prestigefulla utbildningarna, till 40 procent medan motsvarande andel för kvinnor var 27 procent. Skillnaden mellan könen var än större bland studenter från arbetarklassen. Där hade 19 av männen och 9 procent av kvinnorna antagits till de prestigefulla utbildningarna⁵¹. Det innebär att det fortfarande är män som läser de traditionella och prestigefyllda utbildningarna trots att kvinnor har högre betyg.

I annan forskning som stödjer tesen om att könsnormen påverkar valet av utbildning, har betydelsen av traditionella könsstereotypa mönster lyfts fram som en förklaring till den horisontella könssegregeringen. Det vill säga att män väljer tekniska utbildningar medan kvinnor väljer utbildningar inom vård, skola och omsorg⁵². Det finns därutöver forskning som driver tesen att kvinnor väljer utbildningar som leder till yrken som kan förenas med ett familjeliv⁵³. Exempelvis har det anförts att kvinnor väljer utbildning som leder till arbeten där karriärbrott, på grund av föräldraledighet eller deltidsarbete, inte bestraffas karriärmässigt⁵⁴. Förklaringen har

49 Hilding, 2011.

50 Berggren, 2008 Horizontal and Vertical Differentiation within Higher Education – Gender and Class Perspectives.

51 Ibid.

52 Högskoleverkets årsrapport 2005.

53 Hakim, 2004, *Key issues in women's work: female diversity and the polarisation of women's employment.*

54 Polachek & Siebert, 1993, *The economics of earnings.*

kritiserats eftersom språkvalet i grundskolan påverkar senare utbildningsval och det har inte ansetts troligt att tonårsflickor gör språkval utifrån en eventuell framtida familjesituation. Betydelsen av möjligheten att kunna kombinera yrkes- och familjeliv har emellertid även påvisats i senare studier av könsegregeringen på arbetsmarknaden, där behovet av kortare eller flexibla arbetstider på grund av en ojämlig fördelning av hemarbete och olika försörjningsansvar har lyfts fram som en förklaring⁵⁵. Ännu en förklaring som förts fram avseende könsstereotypa utbildningsval är att kvinnor är mera benägna att välja utbildningar som leder till en yrkesexamen, såsom sjuksköterska, lärare och socionom⁵⁶. Vad som anses vara könsstereotypt för män och kvinnor varierar dock mellan olika kulturer. I exempelvis Bahrain, Jordanien, Singapore, Ryssland och Kazakstan är matematik ett "kvinnokodat" ämne medan det i västvärlden är ett "manskodat" ämne⁵⁷. Ett annat exempel är att ämnet datavetenskap är "kvinnokodat" i Malaysia men "manskodat" i västvärlden⁵⁸. Resultaten indikerar således att utbildningsval även styrs av kulturellt betingade normer. Det finns både forskningsresultat som pekar på att betydelsen av könsstereotyper för utbildningsval har överskattats, i vart fall i avseende yngre kvinnor och män⁵⁹, och forskningsresultat som indikerar att könsstereotyper är av stor betydelse. Till exempel finns det studier som påvisar att könsstereotyper som exkluderar det ena könet både bidrar till ett lägre intresse för ämnet och sämre prestationer bland studenter av underrepresenterat kön⁶⁰. Detta förklaras med att tron på den egna förmågan sjunker om antalet förebilder är få eller saknas⁶¹. Stereotyper förmedlas till barn och ungdomar via exempelvis media, föräldrar och lärare.

Frågan är i vilken utsträckning högskolan bidrar till de könsstereotypa utbildningsvalen då det råder såväl horisontell som vertikal könsobalans bland personalen⁶². Den vertikala könsobalansen utgörs av en låg andel kvinnor som utnämns till professor. Endast 21 procent av Sveriges professorer var kvinnor år 2010. Personalkategorin professor, som har rollen som forskningsledare och

55 European Commission, 2009.

56 Skolverket, 2006 Rapport 287.

57 Mullis et al. 2004, *TIMSS 2003 international mathematics report: findings from IEA's trends in international mathematics and science study at the fourth and eighth grades*. Berner 2003, *Vem tillhör tekniken? Kunskap och kön i teknikens värld*,

58 Mellström 2009, *The Intersection of Gender, Race and Cultural Boundaries, or Why is Computer Science in Malaysia Dominated by Women?*.

59 European Commission, 2009.

60 Smith & Smith 2006,). *Teachers engaged in research: inquiry into mathematics classrooms, grades pre-k-2*. Smith 2006, *The Interplay among Stereotypes, Performance-Avoidance Goals, and Women's Math Performance Expectations, Sex Roles*.

61 Johns et al, 2005, *Teaching stereotype threat as a means of improving women's math performance*.

62 Se prop.1978/79:175.

ämnesföreträdare, är utifrån Dahlerups kategorisering⁶³, således en enkönad personalkategori. Av tidigare forskning framgår att de viktigaste förklaringsfaktorerna till att vissa lektorer blir utnämnda till professorer och andra inte, är produktivitet, utbildningsnivå, ålder, tjänstgöringstid och kön⁶⁴. Personalkategorin lektor är däremot i könsbalans och könsintegrerad. År 2010 uppgick andelen kvinnor bland lektorer inom högskolan till 43 procent. Utöver den i vissa delar vertikala könsobalansen råder det en horisontell könsobalans inom högskolan. Inom de flesta områden är män fortfarande i majoritet bland undervisande och forskande personal men inom vissa områden är könsobalansen och mansdominansen särskilt påtaglig. Inom exempelvis områdena teknik och naturvetenskap uppgick andelen män bland lärare och forskare under år 2010 till 75 respektive 64 procent⁶⁵ och får i Dahlerups termer definieras som måttligt könssegregerade personalkategorier. En intressant fråga i sammanhanget, som vi inte har funnit något svar på vid genomgången av tidigare forskning, är vilken betydelse professorer respektive lektorer har som förebilder för studenter samt som stereotyper för olika områden och ämnen.

Att det råder könsobalans bland högskolans personal ger enligt tidigare organisationsforskning upphov till en könsdimension som verkar till det dominerande könets fördel, genom att kön påverkar organisationers processer, policys och praktiker. Tidigare organisationsforskning visar att en könsdimension genereras, bekräftas och reproduceras i interpersonella relationer där det dominerande könet skapar möjligheter för och belöningar åt varandra. Ett förfarande som också ger upphov till en skev maktfördelning⁶⁶. Organisationsforskningen har därutöver påvisat betydelsen av en jämn könsfördelning, såväl vertikalt som horisontellt. Exempelvis påverkar antalet personer av respektive kön i en organisation både prestationer och synligheten i organisationen⁶⁷. Resultatet indikerar således att det kön som är i minoritet i en organisation riskerar att missgynnas vilket visar på vikten av en jämn könsfördelning bland anställda inom en organisations samtliga nivåer och områden.

Könsdimensionen inom organisationer ger enligt tidigare forskning därutöver upphov till föreställningar om kvinnor och män som genomsyrar tänkandet inom

63 Dahlerup 2010, en könsfördelning som faller inom spannet 80-100 % definieras som enkönad, 60-79 % som måttligt könssegregerad och 40-59 % som könsintegrerad.

64 Se ex. Astin och Bayer, 1979, Pervasive sex differences in the academic reward system: Scholarship, marriage, and what else?

65 Högskoleverkets årsrapport, 2011.

66 Acker, 1998, The future of "gender and organizations": connections and boundaries. Kanter, 1993, *Men and women of the corporation*.

67 Kanter, 1977, *Work and family in the United States: a critical review and agenda for research and policy*.

organisationen⁶⁸. I tidigare forskning har högskolan, på en aggregerad nivå, liknats vid en mansdominerad praktik som vilar på en könsneutral diskurs. En diskurs som bidrar till att kvinnor missgynnas på ett osynlig och subtilt sätt. Exempelvis kan rekryteringen till uppdrag och vikariat ske oannonserat och utan transparens eller så "glöms" kvinnor helt enkelt bort i rekryteringen till förmån för en exklusiv skara av män. När händelser av detta slag upprepas kan de betraktas som processer och som en systematisk negativ särbehandling som ger upphov till diskriminering på grund av kön⁶⁹. Det tycks således finnas en paradox inom högskolan; allmänt anses det råda meritokrati men samtidigt kännetecknas den akademiska kulturen av normer som bekräftar män som överordnade. Dessutom tycks män orientera sig mot samt bekräfta och understödja varandra⁷⁰. Exempelvis visar tidigare studier att forskning är en könssegregerad verksamhet. Det innebär att män företrädesvis bedriver forskning med män och att kvinnor huvudsakligen bedriver forskning med kvinnor⁷¹. Bilden av kvinnors underordning inom akademien är emellertid inte längre helt entydig. I Högskoleverkets kunskapsöversikt av studier om forskarkarriären från 2011 framgår exempelvis att kvinnor efter avlagd doktorsexamen numera stannar kvar inom högskolan i högre utsträckning än män⁷². Metaforen "The leaking pipe" som har använts för att illustrera att kvinnor försvinner från akademien i högre utsträckning än män kan därför diskuteras. I vart fall avseende övergången mellan doktorsexamen och tjänster för undervisning och fortsatt forskning⁷³. På en aggregerad nivå föreligger exempelvis inte längre några skillnader mellan kvinnor och män avseende meriteringstjänsterna forskarassistent och biträdande lektor. Däremot finns det skillnader mellan olika områden. Inom områdena humaniora och naturvetenskap råder exempelvis könsbalans i övergången till anställningar som forskarassistent och biträdande lektor. Inom områdena medicin och lantbruksvetenskap går kvinnor däremot vidare i högre utsträckning än män medan män går vidare till anställning i högre utsträckning inom områdena samhällsvetenskap och teknik. Av Cecilia Chrapkowskas studie av karriärvägar inom högskolan framgår att trots att det råder könsbalans på en aggregerad nivå, så sker en anrikning av män inom akademien. Den sker emellertid i olika faser av karriären inom olika områden. Chrapkowska visar exempelvis att det sker en anrikning av män mellan grundexamen och doktorsexamen inom områdena samhällsvetenskap och humaniora. Medan det inom området naturvetenskap sker en anrikning av män mellan doktorsexamen och professur.

68 Acker. 1992, *Kvinnors och mäns liv och arbete*.

69 Husu, 2001, *Sexism, support and survival in academia: academic women and hidden discrimination in Finland*.

70 Egeland, 2001, *Men det har ikke noget med kønnet at gøre": køn, kønsbarrierer og akademien : konstruktioner af et ugdyldigt problem*, Wahl et al, 2008, *Det ordnar sig alltid* arbetsbok kring frågor om organisation och kön.

71 Boschini & Sjögren, 2006, *Is team formation gender neutral?: evidence from coauthorship patterns..*

72 HSV, Rapport 2011:6 R.

73 Silander, 2010, *Pyramider och pipelines: om högskolesystemets påverkan på jämställdhet i högskolan..*

Chrapkowska förklarar anrikningen av män med att det råder en manlig homosocialitet inom akademien och att kvinnor bedöms hårdare än män, i varje karriärsteg⁷⁴. Chrapkowskas resultat får även stöd i Högskoleverkets kunskapsöversikt från 2011. Av tidigare studier framgår att det är en lägre andel kvinnor än män som avancerar inom högskolan samt att det tar längre tid för kvinnor att avancera. Fenomenet har beskrivits genom metaforen *glastak*. Glastaket illustrerar att det finns en osynlig karriärbarriär för kvinnor, som föreskriver ”hit men inte längre”⁷⁵. I praktiken innebär glastaket att kvinnor sällan avancerar längre än till mellanchefsnivå. Enligt *Glass Ceiling-index*⁷⁶ är glastaket i den akademiska karriären påtagligt tjockare i Sverige än inom övriga EU⁷⁷. Glastaket inom den svenska högskolan har förklarats med att det tillåts undantag från de meritokratiska principerna⁷⁸. Kvinnor har exempelvis svårare att erhålla individuella forskningsmedel än män. Det finns studier som har påvisat könsskillnader i tilldelningen i forskningsmedel och som har förklarat dem med att bedömare operationaliserar begreppet kvalitet på olika sätt⁷⁹. Resultaten från genomförda studier visar dock inte entydigt att det föreligger en diskriminering av kvinnor avseende tilldelning av forskningsmedel. Det finns också studier som förklarar skillnaderna med att meriteringen, exempelvis karriärålder, publiceringsfrekvens eller position inom akademien, skiljer sig åt mellan könen. Undersökningar av satsningen på Excellensprogram visar dock att kvinnor har kommit till korta i tilldelning av forskningsmedel. Endast 13 procent av de utlysta excellensmedlen har tilldelats kvinnliga forskningsledare. Excellensprogrammen förutsätter dessutom medfinansiering av lärosätena. Sammantaget har excellenssatsningen därför medfört att män har tilldelats en miljard kronor mer i forskningsmedel än kvinnor⁸⁰. Utfallet har bland annat förklarats av att kvinnor i lägre utsträckning söker och därför erhåller excellensmedel i lägre utsträckning än män. Trots kvinnors lägre sökfrekvens och en lägre tilldelning av forskningsmedel verkar det enligt tidigare studier inte finnas någon större könsskillnad i tid till forskning. Exempelvis visar en arbetstidsundersökning inom högskolan att kvinnor och män ägnar lika stor del av sin tid åt forskning, utveckling och undervisning⁸¹. Ett liknande resultat visar en undersökning som har genomförts vid Lunds universitet⁸².

74 Chrapkowska, 2006. *Akademins anrikning av män. En studie av svensk utbildningsstatistik 1957-2002*.

75 Sellerberg, Ann-Mari (red.) (2007). *Den obalanserade hierarkin: om ett universitetsprojekt för jämställdhet*.

76 She Figures 2009.

77 SOU 2011:1.

78 Wold 2002, Dagens Nyheter, 2002-04-16, ”Meritokrati – för de svagas skull”.

79 HSV, Rapport 2011:6R.

80 Sandström, Wold, Jordansson, 2010, *Hans Excellens: om miljardsatsningarna på starka forskningsmiljöer*.

81 SCB 2002:1, Forskar kvinnor mer än män?

82 Holmström & Nilsson-Lindström 2008, *Efter doktorsexamen: en alumnstudie*.

Av tidigare forskning framgår däremot att det finns tydliga skillnader mellan könen när det gäller vetenskaplig publicering. Kvinnor publicerar vetenskapliga verk och artiklar i lägre utsträckning än män. Utifrån citeringsindexen finns det emellertid inte några skäl till att anta att kvinnors publikationer håller en lägre kvalitet än mäns⁸³. Däremot är kvinnor oftare ensamförfattare än män, vilket kan förklaras av att kvinnor som forskar samarbetar i lägre utsträckning än forskande män⁸⁴.

Ytterligare en möjlig förklaring till könstereotypa utbildningsval inom högskolan är att den högskolepedagogiska utvecklingen är eftersatt utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Av tidigare studier framgår att högskolepedagogik hanteras sidoordnat i förhållande till den övriga pedagogiska verksamheten och att jämställdhetsaspekter i undervisningen sällan är en del av den ordinarie undervisningen. Dessutom har det påvisats att om det finns ett genusperspektiv i utbildningen så är det ofta förenklat och underteoretiserat⁸⁵. Trots att högskolornas styrdokument innehåller höga ambitioner avseende likabehandling av studenter är utfallet således magert⁸⁶. Det har förklarats av att kunskapen om universitetens och högskolornas styrdokument och reflektionerna kring dessa är begränsade hos undervisande personal. Ett resultat som även får stöd i en undersökning som genomfördes vid den samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet 2009⁸⁷. Tidigare studier indikerar att det istället är enskilda individers ambitioner och kunskap som avgör om ett köns- och genusperspektiv samt ett mångfalds- och etnicitetsperspektiv förs in i undervisningen eller inte. Andra förklaringar som förts fram i tidigare forskning avseende svårigheterna med att införa ett genus- och likabehandlingsperspektiv i undervisningen är att de kolliderar med rådande och dominerande kunskapstraditioner samt att policystyrning inte är lämplig för denna typ av mjuka och subtila frågor⁸⁸.

Genusgranskning av högskoleutbildningar

Det finns omfattande forskning om högskolan utifrån ett jämställdhets- och genusperspektiv. Nedanstående redovisning av tidigare forskning om och granskning av högskoleutbildningar har inte ambitionen att vara uttömmande utan avgränsas till studier och granskningar som har genomförts under senare tid samt till ett urval som har relevans för de redovisade projekten.

83 HSV, Rapport 2011:6 R.

84 Boschini & Sjögren, 2006, .

85 Bondestam, 2010, *Kartläggning och analys av högskolepedagogisk utveckling och jämställdhet vid svenska lärosäten..*

86 Sörquist, 2010, *Best practice eller worst case? Kartläggning av jämställdhets- och likabehandlingsarbetet vid Samhällsvetenskapliga fakulteten.*

87 Ibid.

88 Bjuremark, 2004, *Iscensättning av problematiken genus och mångfald i undervisningen vid LiU – några exempel från fördjupningskurser i högskolepedagogik..*

Högskoleverkets utvärdering av insatser för att öka rekryteringen av kvinnor till utbildningar med mansdominans visar att en aktiv rekrytering ger resultat. Vidare har det påvisats att kursstruktur och kursinnehåll är betydelsefulla för en framgångsrik rekrytering av underrepresenterat kön⁸⁹. För att kunna förändra könsammansättningen inom högskolan krävs, utöver en aktiv rekrytering, således ett inkluderande och ett genusmedvetet förhållningssätt. Statsvetaren Jessica Wide genomförde år 2007 en studie vid Umeå universitet i syfte att få kunskap om i vilken utsträckning ett genusperspektiv hade integrerats i utbildningen samt om och hur en könsmedveten pedagogik hade införts i undervisningen. Ett resultat av studien var att begreppen genusperspektiv och könsmedveten pedagogik upplevdes som krångliga och som svåra att omsätta till en praktik. Ett annat resultat var att det råder stora skillnader mellan fakulteterna vid Umeå universitet avseende förankring av och kompetens i genusperspektiv samt rutiner för att bedriva en könsmedveten pedagogik. Hur långt man hade kommit i arbetet visade sig framförallt bero på enskilda individers drivkraft och kunskaper⁹⁰. Nedan följer en redovisning av genomförda genusgranskningar av utbildningar med relevans för projekten ”Obalanser i grundutbildningen” och ”Genusmedvetens undervisning och genusperspektiv i undervisningen”.

Civilekonomprogram

Genomförda litteratursökningar har inte resulterat i några träffar avseende studier av civilekonomprogrammet eller en genusgranskning av kurslitteraturen⁹¹. Inte heller gjorda förfrågningar på företagsekonomiska institutionen vid Lunds universitet har gett något resultat, varför en rimlig slutsats är att Civilekonomprogrammet ännu inte har varit föremål för för mera ingående studier eller en genusgranskning.

Civilingenjör – datateknikprogram

Civilingenjörsutbildningar har varit föremål för ett flertal studier utifrån ett genusperspektiv. Exempelvis har Minna Salminen-Karlsson studerat vilka möjligheter och begränsningar den institutionella kontexten skapar i försöken att förändra genusförhållanden inom civilingenjörsutbildningen vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg och på Tekniska högskolan vid Linköpings universitet. Resultaten indikerar att begreppet teknologi, som enligt Salminen-Karlsson utgör grunden för civilingenjörsutbildningen och civilingenjörsvärdet, utgår från en snäv förståelse av

89 Wistedt 1998, *Recruiting female students to higher education in mathematics, physics and technology: an evaluation of a Swedish initiative*. 2001, *Five gender-inclusive projects revisited: a follow-up study of the Swedish government's initiative to recruit more women to higher education in mathematics, science, and technology*.

90 Wide, 2008.

91 Sökmotorer Summon, Libris och Google. Sökord:
civilekonomprogram/granskning/kurslitteratur/genus/jämställdhet/likabehandling

begreppet teknologi och att den i stort sett är densamma i dag som för hundra år sedan. Salminen-Karlsson menar att begreppet teknik är manligt könat, och att det bör byta kön för att kunna associeras med en mer människoorienterad, icke pretentiös och praktisk förståelse. Enligt Salminen-Karlsson är en sådan förändring oundviklig om könsbalans ska kunna uppnås inom civilingenjörsutbildningen och yrket ingenjör⁹². I en kvalitativ granskning av ingenjörsutbildningar vid Uppsala universitet framkom att det på vissa utbildningar finns lärare som undervisar utifrån en genusmedvetenpedagogik men att det också finns lärare som saknar denna kompetens. Ett annat resultat av granskningen var att avsaknaden av ett genusperspektiv i utbildningen kan leda till att besvärande stereotypa könsuppfattningar förmedlas samt att grupparbeten och laborationer genomförs könsuppdelat. Ingenjörsutbildningarna med inriktning mot IT och data vid Uppsala universitet upplevdes vara särskilt manliga domäner och där upplevdes också bristen på kvinnliga förebilder vara särskilt påtaglig⁹³. Eva Erson lanserade i en avhandling 1992 en förklaring till varför data och IT utbildningar upplevs som manliga domäner. Hon menar att datorer har en samlande och manlighetsskapande funktion på ett såväl individuellt, strukturellt som symboliskt plan som ger upphov till en grabbig kultur⁹⁴. I en rapport från Linköpings universitet från 2002 påvisas att kvinnor som studerar datavetenskap upplever att de är ett inslag i utbildningen och inte likvärdiga männen som studerar datavetenskap. Författarna ger förslag till hur könsammansättningen kan förändras, exempelvis genom attitydförändringar⁹⁵. Frågan är om en attitydförändring är tillräcklig. Bland annat visar Mellström i en studie från 2009 att synen på datavetenskap är styrd av kulturella normer. Exempelvis är datavetenskap ett "kvinnokodat" ämne i Malaysia men ett "manskodat" ämne i Sverige. Genom en analys av utbildningar i datavetenskap utifrån en komparativ och intersektionell ansats visar Mellström att diskursen om genus och teknik kan och bör breddas samt fördjupas genom att kontextuella, exempelvis kulturella och historiska faktorer, också beaktas och att vi därigenom kan få en bättre förståelse för varför ämnen är könskodade och vilka åtgärder som behöver vidtas för att förändra könsammansättningen bland studenter. Däremot tycks inte en genusgranskning av kurslitteratur i datateknik ha genomförts.

92 Salminen-Karlsson, 1998, *Bringing Women into Computer Engineering. Curriculum Reform Processes at Two Institutes of Technology*, 2002, "Genderinclusive, Computer Engineering Education: Two Attempts at Curriculum Change", 2004, En hundraårig "teknik" och ingenjörsutbildningens mansdominans. 2005, Att tala om genus med ingenjörsutbildare: ett personligt inlägg om disciplinära kulturer och kommunikationsproblem..

93 Kassman-Rudolphi, Orvehed & Woldegiorgis, 2008, Ingenjörsutbildningar vid Uppsala universitet. Studenter granskar några utbildningar ur genusperspektiv.

94 Erson, 1992, "Det är månen att nå- ": en studie i några datorintresserade pojkars språk och föreställningsvärld = ["There's the moon to reach- "]: [a study of the language and world of ideas of some computer interested boys].

95 Albinsson et al., 2002, Genus och programmering.

Filosofi

Uppsala universitets studentkår genomförde år 2006 en studentgranskning av kurslitteraturen utifrån ett genusperspektiv vid tre institutioner, varav en var den Filosofiska institutionen och kurslitteraturen i praktisk filosofi⁹⁶. Resultaten av granskningen visade att kvinnor är undantag i såväl kurslitteraturen som i referenslistor inom praktisk filosofi. Därutöver framkom att kurslitteraturen förmedlar en skev bild av kvinnor och män som filosofer⁹⁷. Av högskoleverkets granskning av ämnet filosofi från 2008 framkom att den sneda könsfördelningen bland studenter och lärare var iögonenfallande. På vissa granskade utbildningar fanns varken kvinnor som studenter eller lärare. För att förbättra könssammansättningen på grundutbildningen i filosofi vid Lunds universitet föreslog utvärderarna att institutionen skulle arbeta för att förbättra genomströmningen och könssammansättningen bland studenterna⁹⁸.

Fysik

Vid Uppsala universitet har utbildningen i fysik granskats utifrån ett genus- och identitetsperspektiv både i en licentiatavhandling från 2007 och i en doktorsavhandling från 2009 samt genom en studentgranskning som genomfördes 2007⁹⁹. Anna T Danielsson har i en licentiatavhandling och en doktorsavhandling studerat hur fysikstudenter vid Uppsala universitet lär sig att bli fysiker¹⁰⁰. Danielsson utgår från att lärande kan betraktas som en process för att skapa en identitet. Det vill säga att samtidigt som studenterna lär sig ämnet fysik, lär de sig också att bli fysiker och att delta i fysikvetenskapens kultur. Danielsson har studerat hur denna process kan förstås utifrån ett genusperspektiv¹⁰¹. Ett resultat av hennes forskning är att studenter konstruerar en könsneutralitet av såväl ämnet som akademien och menar att det är individuella egenskaper och förmågor som avgör den akademiska framgången. Att studenterna bortser från strukturella faktorer eventuella inverkan på akademisk framgång förklarar Danielsson med vetenskapens och fysikens ideal om objektivitet samt de inom akademien förhärskande diskurserna om individualitet och meritokrati. Utifrån rådande vetenskapliga ideal och diskurs transformeras således strukturella

96 Ardin (red.) 2007, *Tre granskningar av kurslitteratur på Uppsala universitet*.

97 Ibid.

98 HSV, Rapport 2008:42 R, Granskning av utbildningarna inom filosofiområdet.

99 Danielsson, 2007, *The gendered doing physics: A conceptual framework and it's application for exploring undergraduate physics students' identity formation in relation to laboratory works och 2009, Doing Physics – Doing Gender. An Exploration of Physics Students Identity Constitution in the Context of Laboratory Work, samt Sjons & Strömberg, 2008, Kvinnliga fysikstudenters upplevelse av sin studiemiljö. En kvalitativ studie ur ett genusperspektiv.*

100 Danielsson, 2007 och 2009.

101 Ibid.

förklaringar till obalanser och olika villkor för kvinnor och män inom akademien till en nullitet.

Resultatet får stöd i en studentgranskning av fysikutbildningen vid Uppsala universitet som syftade till att undersöka kvinnors upplevelser av fysikutbildningen utifrån ett genusperspektiv. Av granskningen framkom att ämnets ideal är förknippade med egenskaper som vanligtvis tillskrivs män, exempelvis rationalitet, opersonlighet och instrumentalitet. Sammantaget visar tidigare forskning att fysik är ett mansdominerat ämne och att normen för en fysiker är en man¹⁰². Männen har annorlunda uttryckt lyckats hävda sig bättre på teknikens område och har därigenom fått möjlighet att fatta viktiga beslut om hur tekniken ska utformas¹⁰³. Därigenom kan ämnet fysik också definieras som genuskodat¹⁰⁴. Studentgranskningen visade dessutom att kvinnor som studerar fysik både förhåller och anpassar sig till de rådande idealen men att de uppskattar de få inslag av kvinnor som finns inom utbildningen. De ansågs bidra till att öka identifikationen med ämnet och motivationen för studierna samt till att stärka kvinnornas självförtroende. De kvinnor som deltog i studien upplevde också att de i vissa fall särbehandlades eftersom de förväntades ha svårare, än män, att tillgodogöra sig studierna i fysik¹⁰⁵. Däremot tycks inte en genusgranskning av kurslitteratur i fysik ha genomförts.

Samhällsvetenskapliga ämnen

Annika Lundmark med flera genomförde 1998 en studie av studenters uppfattning om sina studier på samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet. Av studiens resultat framgår att kursval företrädesvis styrs av personliga intressen samt att både män och kvinnor trivdes i studentgemenskapen men att uppfattningen om institutionsklimatet är könsrelaterad. Kvinnorna som deltog i studien ansåg i högre utsträckning än männen att institutionsklimatet bör vara mindre formellt, mindre hierarkiskt, mindre odemokratiskt och mindre kravfyllt. Resultaten indikerar också att skälet till att kvinnor inte läser samtliga nivåer inom ett ämnes grundutbildning och att de har en lägre fortsättningsrekrytering till avancerad nivå än män beror på dominansen av män bland lärarna¹⁰⁶.

102 Berner, 2003 "Introduktion: Vad har teknik med genus att göra?"

103 Ibid.

104 Kessels et al, 2006, *What goes well with physics? Measuring and altering the image of science.*

105 Sjons & Strömberg, 2008.

106 Lundmark et al., 1998, *Lika men ändå olika – Vilka skillnader finns mellan kvinnliga och manliga studenters uppfattningar om studierna?*

Genusvetenskap

Genomförda litteratursökningar har inte resulterat i några träffar avseende studier av ämnet genusvetenskap eller genusgranskningar av grundutbildningens kurslitteratur¹⁰⁷. Inte heller förfrågningar hos ämnesföreträdare har gett resultat, varför en rimlig slutsats är att ämnet genusvetenskap inte ännu har varit föremål för mera ingående studier eller en genusgranskning.

Kommunikations- och medievetenskap

Genomförda litteratursökningar har inte resulterat i några träffar avseende studier av ämnet Medie- och kommunikationsvetenskap (MKV) eller en genusgranskning av grundutbildningens kurslitteratur¹⁰⁸. Inte heller förfrågningar hos ämnesföreträdare har gett resultat, varför en rimlig slutsats är att ämnet MKV ännu inte har varit föremål för mera ingående studier eller en genusgranskning.

Kulturgeografi och ekonomiskgeografi

Genomförda litteratursökningar har inte resulterat i några träffar avseende studier av ämnena kulturgeografi och ekonomiskgeografi (KEG) eller genusgranskningar av grundutbildningens kurslitteratur¹⁰⁹. Inte heller förfrågningar hos ämnesföreträdare har gett resultat, varför en rimlig slutsats är att ämnet KEG ännu inte har varit föremål för mera ingående studier eller en genusgranskning.

Psykologprogram

Genomförda litteratursökningar har inte resulterat i några träffar avseende aktuella studier av psykologprogram eller genusgranskningar av kurslitteraturen¹¹⁰. Inte heller gjorda förfrågningar har gett resultat, varför en rimlig slutsats är att Psykologprogrammet ännu inte har varit föremål för mera ingående studier eller en genusgranskning. Däremot har psykologprogrammet vid Uppsala universitet granskats utifrån ett HBT-perspektiv¹¹¹. Granskningen visade att det i kurslitteraturen

107 Sökningar har gjorts via sökmotorerna Summon, Libris och Google. Sökord: genusvetenskap/kurslitteratur/granskning/genus/jämställdhet/likabehandling

108 Sökningar har gjorts via sökmotorerna Summon, Libris och Google. Sökord: kommunikations- och medievetenskap/granskning/kurslitteratur/genus/jämställdhet/likabehandling.

109 Sökningar har gjorts via sökmotorerna Summon, Libris och Google. Sökord: kulturgeografi/ekonomiskgeografi/granskning/kurslitteratur/genus/jämställdhet/likabehandling.

110 Sökningar har gjorts via sökmotorerna Summon, Libris och Google. Sökord: psykologprogram/granskning/kurslitteratur/genus/jämställdhet/likabehandling.

111 Dahlström, Nilsson, Wallin, 2006, Psykologutbildningen ur ett hbt-perspektiv Utvärdering av kurslitteratur vid Institutionen för psykologi Uppsala universitet.

förekommer föreställningar om heteronormativitet¹¹², exempelvis söks orsaksförklaringar till homosexualitet samtidigt som en reflektion och granskning av heterosexualitet saknas. Ett annat exempel är att litteraturen innehåller forskning på heterosexuella som även förutsätts gälla homo- och bisexuella. Sammantaget visade granskningen att hbt-personer osynliggörs i kurslitteraturen och att de framställs som avvikare.

Rättssociologi

Genomförda litteratursökningar har inte resulterat i några träffar avseende studier av ämnet rättssociologi (RÄS) eller genusgranskningar av grundutbildningens kurslitteratur¹¹³. Inte heller förfrågningar hos ämnesföreträdare har gett resultat, varför en rimlig slutsats är att ämnet RÄS ännu inte har varit föremål för mera ingående studier eller en genusgranskning.

Service management

Genomförda litteratursökningar har inte resulterat i några träffar avseende studier av ämnet service management eller en genusgranskning av grundutbildningens kurslitteratur¹¹⁴. Inte heller har förfrågningar hos ämnesföreträdare gett resultat, varför en rimlig slutsats är att ämnet service management ännu inte har varit föremål för mera ingående studier eller en genusgranskning.

Socionomprogram

Genomförda litteratursökningar har inte resulterat i några träffar avseende studier av ämnet socialt arbete eller genusgranskningar av kurslitteraturen¹¹⁵. Inte heller har förfrågningar hos ämnesföreträdare gett resultat, varför en rimlig slutsats är att ämnet ännu inte har varit föremål för mera ingående studier eller en genusgranskning. Däremot har ett flertal studier av avbrott från socionomutbildningen genomförts. Dessa visar att kön har en viss betydelse för avbrott av utbildningen. En förklaring som har förts fram till att andelen män som avbryter sin utbildning är något högre än andelen kvinnor är att män som underrepresenterat kön kan uppleva att de är marginaliserade både i relation till utbildningens innehåll, undervisningsformer och i relationen till kvinnorna som läser programmet. Studierna har emellertid också visat

112 Heteronormativitet definieras som föreställningen om att alla är heterosexuella samt att kvinnor bör vara feminina och män bör vara maskulina.

113 Sökningar har gjorts via sökmotorerna Summon, Libris och Google. Sökord: rättssociologi/granskning/kurslitteratur/genus/jämställdhet/likabehandling.

114 Sökningar har gjorts via sökmotorerna Summon, Libris och Google. Sökord: service management/granskning/kurslitteratur/genus/jämställdhet/likabehandling.

115 Sökningar har gjorts via sökmotorerna Summon, Libris och Google. Sökord: socialarbete/granskning/kurslitteratur/genus/jämställdhet/likabehandling

att det även finns män som anser sig positivt särbehandlade på grund av kön¹¹⁶. Studier av hur kvinnor som studerar på socionomprogrammet upplevde utbildningen visar att även kvinnor har problem med att förhålla sig till utbildningen på grund av kön eftersom lärarna företrädesvis var män och eftersom kurslitteraturen huvudsakligen var författad av män¹¹⁷.

Sociologi

Lena Sohl har genomfört en kvalitativ undersökning av studenters och lärares syn på genusperspektiv i undervisningen vid sociologiska institutionen vid Uppsala universitet. Resultaten från undersökningen visar att det finns ett mönster där jämställdhet beskrivs dels som något föränderligt, dels som en process som måste få ta tid. Dessutom påvisar Sohl att studenter och lärare utgår från olika verkligheter då de reflekterar kring genusperspektiv i undervisningen. Exempelvis menade någon av respondenterna att inställningen till genusperspektiv i undervisningen numera är okontroversiellt, en annan respondent menade att det fortfarande finns en motsättning i uppfattningen av betydelsen av ett genusperspektiv i undervisningen och att den finns såväl i lärarkollektivet som bland studenterna. Ytterligare en respondent menade att det inte hade hänt särskilt mycket i undervisningen och att det berodde på ointresse och okunskap. Sohl fann dock att respondenterna hade en gemensam ståndpunkt. De utgick från att kvinnor och män är lika och förklarade ojämlikhet med strukturer, hinder samt mäns överordning och kvinnors underordning. Studien visade därutöver att kvinnor som undervisar förhåller sig till sitt kön medan män som undervisar inte förhåller sig till sitt kön – de är bara lärare. Respondenternas berättelser återspeglade också vilka beteenden som är tillåtna för respektive kön. Kvinnor som undervisar om genus måste exempelvis uppträda på ”rätt sätt” och studenter måste också ta upp genusfrågan på ”rätt sätt” för att inte anses vara provokativa eller kontroversiella.¹¹⁸ Däremot tycks inte en genusgranskning av grundutbildningens kurslitteratur i sociologi ha genomförts.

Socialantropologi

Genomförda litteratursökningar har inte resulterat i några träffar avseende studier av ämnet socialantropologi eller genusgranskningar av grundutbildningens kurslitteratur¹¹⁹. Inte heller förfrågningar hos ämnesföreträdare har gett resultat, varför en rimlig

116 Kullberg, 2000, Hoppas MAN av? – En studie av män som avbrutit socionomutbildningen i Lund.

117 Westin Hellertz, 1999, *Kvinnors kunskapssyn och lärandestrategier? En studie av tjugosju kvinnliga socionomstudenter*.

118 Sohl, 2004, *”Men då ska man inte börja med herrar i min ålder...”: lärares och studenters tal om genus och jämställdhet vid Sociologiska institutionen*.

119 Sökningar har gjorts via sökmotorerna Summon, Libris och Google. Sökord: socialantropologi/granskning/kurslitteratur/genus/jämställdhet/likabehandling.

slutsats är att ämnet socialantropologi ännu inte har varit föremål för mera ingående studier eller en genusgranskning. Däremot har Steven Sampson, professor i socialantropologi vid Lunds universitet, författat ett bokkapitel med titeln "Är du genuskompetent? Kampen om genuscertifiering vid svenska universitet", där han utvecklar sin syn på genuscertifiering, genusperspektiv i undervisningen och en genusmedvetenpedagogik samt beskriver hur arbetet med att implementera dessa vid Lunds universitet påverkar hans arbetsuppgifter och arbetsmiljö¹²⁰.

Statsvetenskap

Genomförda litteratursökningar har inte resulterat i några träffar avseende studier av grundutbildningen i ämnet statsvetenskap (SVET) eller genusgranskningar av grundutbildningens kurslitteratur¹²¹. Inte heller förfrågningar hos ämnesföreträdare har gett resultat, varför en rimlig slutsats är att ämnet SVET ännu inte har varit föremål för mera ingående studier eller en genusgranskning.

120 Sampson, 2012, *Är du genuskompetent? Kampen om genuscertifiering vid svenska universitet*.

121 Sökningar har gjorts via sökmotorerna Summon, Libris och Google. Sökord: statsvetenskap/granskning/kurslitteratur/genus/jämställdhet/likabehandling.

Teoretiska utgångspunkter

I statens offentliga utredning *Demokrati och makt i Sverige*, från 1990¹²², redovisas olika aspekter av begreppet makt och det svenska samhällets maktstruktur. Begreppet *makt* definierades som möjligheterna att påverka såväl andra personers handlande som regelsystemen i samhället. I utredningen utvecklar Yvonne Hirdman teorin om genussystemet. I den efterföljande propositionen *Delad makt – delat ansvar*¹²³, antogs Hirdmans teori om genussystemet som en officiell förklaringsmodell för att öka förståelsen av orsakerna till att det svenska samhället inte är jämställt. Teorin om genussystemet kan användas för att förklara hur relationen mellan kvinnor och män uttrycks och reproduceras på olika samhällsnivåer samt för att undersöka hur människors livsstrategier samvarierar med lagstiftning och andra normer.

Hirdmans utgångspunkt är att genus måste definieras både utifrån vårt biologiska och sociala kön och att det biologiska och sociala könet inte kan särskiljas. Med denna utgångspunkt definieras begreppet *genus* som sociala och kulturella föreställningar och normer om kön. Av dessa föreställningar och normer följer en klassificering av människor i kategorierna kvinna och man samt en klassificering av handlingar och föremål i kvinnligt och manligt. Kategorierna kvinna och man ses som separata men komplementära och hierarkiskt ordnade¹²⁴. Följden av ett sådant synsätt är att olikheter mellan könen och hierarkier i samhället som innebär att kvinnor underordnas och män överordnas synliggörs. Dessutom tydliggörs att kvinnor inordnas i ett *genussystem*. Begreppet *genussystem* definieras av Hirdman som den sociala struktur som rör kön och som skapar en sorts reglering av kvinnor och män på såväl individ- som samhällsnivå. Hirdman menar att kvinnors och mäns inordning i genussystemet sker genom att ett kulturellt nedärvt och oskrivet *genuskontrakt* ingås¹²⁵. *Genuskontraktet* har sett olika ut över tid, men oberoende av historien och kulturella kontexter, innehåller kontraktet normer som ger kvinnor och män givna handlingsramar. Utmärkande för *genussystemet* är principen om *könens isärhållande* och principen om *mäns överordning och kvinnors underordning* på olika områden i samhället. Principen om *könens isärhållande* illustreras av kvinnors och mäns olika

122 SOU, 1990:44, *Demokrati och makt i Sverige*: Maktutredningens huvudrapport.

123 Prop., 1993/94:147, *Delad makt – delat ansvar*.

124 Hirdman, 2003, *Genus: om det stabila föränderliga former*.

125 Ibid.

yrken, arbetsområden och ansvarsområden¹²⁶. Principen om *mäns överordning och kvinnors underordning*, den manliga normens primat, illustreras av att mannen betraktas som norm i samhället¹²⁷. Den manliga normen är inte alltid synlig utan fungerar som en objektiv måttstock. Exempelvis får mansdominerade yrken lägre status och sämre löneutvecklingen då kvinnor söker sig till och börjar dominera yrket. Detta synsätt medför också att det antas finnas en inneboende konflikt mellan könen. I maktutredningen talar man om "den tysta lösningen" av konflikten mellan könen. Den innebär att det på både det privata och det offentliga planet skapas ordningar som ger en chimär om att de verkar bidra till jämställdhet men som inte innebär någon grundläggande förändring av de strukturer som bidrar till att upprätthålla könssegregering och ojämställdhet i samhället.

Begreppet *genusslentrian*, som ursprungligen kommer från Judith Butlers tes om könets performativitet, beskriver hur repetitiva och konstituerande handlingar fångar vanemässiga upprepade och oreflekterade föreställningar, idéer och normer som ligger till grund för genuskonstruktioner. Konstruktioner som ger upphov till skillnader, isärhållande och makt¹²⁸. Det slentrianmässiga sättet att skildra och förhålla sig till genus har enligt Gunilla Jarlbro sin grund i en omedvetenhet hos både kvinnor och män som bidrar till att föreställningar om kvinnligt och manligt upprätthålls¹²⁹. Förekomsten av en genusslentrian hos lagstiftaren och i lagstiftningen och dess effekt på rättstillämpningen undersöks inom ämnet genusrättsvetenskap. Exempelvis har det i genusrättsvetenskapliga studier påvisats att föreställningar om genus påverkar rättskällornas utformning och rättsordningen som bidrar till en reproduktion av förhärskande konstruktioner av genus¹³⁰. I den genusrättsvetenskapliga forskningen har skillnaden mellan *individnivå* och *strukturellnivå* lyfts fram eftersom en formell könsneutral lagstiftning som föreskriver att alla ska behandlas lika varken leder till att människor behandlar varandra lika eller till att människor vågar bryta genusrelaterade normer. En förklaring som förs fram till att resultaten uteblir är att en könsneutral lagstiftning som föreskriver att målet på en strukturell nivå är likabehandling, inte fungerar som metod för förändring på individnivå¹³¹.

Lagstiftaren har valt att främja arbetet med likabehandling genom att införa krav på att arbetsgivare och utbildningsanordnare ska vidta *aktiva åtgärder* för att öka jämställdheten och likabehandlingen samt genom att sätta upp mål om att det ska råda *könsbalans*. Begreppet *könsbalans* används i kvantitativa termer och avser andelen kvinnor och män. Med jämn könsfördelning menas i svenska politiska sammanhang

126 Prop 1993/94:147 s. 21.

127 Hirdman, 2001, Gunnar Myrdal - feministen?

128 Butler, 1993, *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*, jfr med Searl, 1995, *The construction of social reality*. Jarlbro 2006.

129 Jarlbro, 2006, *Medier, genus och makt*.

130 Gunnarsson & Svensson, 2009, *Genusrättsvetenskap*.

131 Svensson, 2001, *Genusforskning inom juridiken*.

att könssammansättningen mellan kvinnor och män faller inom spannet 40 till 60 procent¹³². Drude Dahlerup har introducerat en differentiering av begreppet könsbalans som innebär att om könsfördelningen faller inom spannet 40-59 procent kan verksamheten definieras som könsintegrerad. Om den däremot faller inom spannet 60-79 procent, kan verksamheten definieras som måttligt könssegregerad och om det ena könet utgör 80 procent eller mera så är verksamheten att betrakta som enkönad.

Begreppet könsbalans kan diskuteras i termer av *vertikal* och *horisontell könsobalans*¹³³. *Vertikal könsobalans* avser att andelen kvinnor blir färre högre upp i samhällets hierarki. Med *horisontell könsobalans* åsyftas att kvinnor och män befinner sig i, arbetar och studerar inom olika områden. En möjlig förklaring till rådande horisontella könsobalans inom högskolan är att *stereotyper* påverkar utbildningsvalen. Exempelvis hävdar Brickhouse att en förutsättning för att studenter ska engagera sig i vetenskap är att det finns en identitet som studenterna kan anamma och som är kompatibel med den vetenskapliga identiteten. Om kön ses som *performativt*, utifrån Butlers definition, det vill säga något som görs genom aktiva handlingar, föreligger en motsättning mellan traditionell kvinnlighet och vetenskap, som historiskt sett är manligt präglad och därför associeras med män¹³⁴. Att *stereotyper* skapas är inte något märkligt utan en normal mänsklig kognitiv process som underlättar hanteringen och organiseringen av information genom en kategorisering. Det är dock en process som kan leda till överdrifter eller felaktiga stereotyper. Oavsett hur stereotyper förhåller sig till verkligheten påverkar stereotyperna vad människor noterar, tänker och kommer ihåg samt hur de tolkar andra människor och interagerar med dem¹³⁵. Stereotyper kan vara *explicita*, uttryckliga, men också *implicita*, underförstådda¹³⁶. Exempel på explicita stereotyper är ämnesföreträdare. Exempel på implicita stereotyper är hur ett ämne upplevs vid en jämförelse med ett annat ämne. Om det ena ämnet, vid en jämförelse, framstår som mera riktat till män än till kvinnor och vice versa föreligger en implicit stereotyp¹³⁷.

Stereotyper kan, enligt tidigare studier, motverkas genom en *inkluderande* undervisning. Undervisning är *per se* en avsiktlig och målinriktad påverkan på studenten och måste därför definieras som en normativ verksamhet avseende både form och innehåll¹³⁸. Pedagoger strävar naturligtvis efter att ge sina studenter

132 Prop. 1978/79:175.

133 Rossiter, 1982, *Scientists in America. Struggles and strategies to 1940*, SOU 2004:43, *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*.

134 Brickhouse et al, 2000, *What kind of girl does science? The construction of school science identities*.

135 Encyclopedia of Gender and Society.

136 Steffens och Jelence, 2011, Separating implicit stereotypes regarding math and language:

Implicit stereotypes are self-serving for boys and men, but not for girls and women.

137 Ibid.

138 Wernersson, 2006, Genusperspektiv på pedagogik.

möjlighet att inhämta den bästa kunskapen genom de bästa pedagogiska metoderna. Detta är emellertid ett problematiskt förhållningssätt eftersom det inte finns en gemensam uppfattning om vad som är den bästa pedagogiken och den bästa kunskapen. Olika intressenter, exempelvis föreläsare, forskare, studenter och politiker, har troligen olika definitioner av vad som är det bästa sättet att stödja studenterna i inhämtningen av den bästa kunskapen¹³⁹.

Ett sätt att förhålla sig till att definitionen av vad som är det bästa sättet kan variera, är att erbjuda studenter en *genusmedveten undervisning* som inbegriper olika former för att bedriva en icke-diskriminerande undervisning. Det innebär exempelvis att hänsyn tas till betydelsen av genus i undervisningssituationen och att föreläsaren använder pedagogiska metoder för att motverka diskriminering i undervisningen¹⁴⁰. Den genusmedvetna undervisningen består av två delar, dels att ett *genusperspektiv* anläggs, dels att en *genusmedveten pedagogik* tillämpas. Att arbeta utifrån en genusmedveten pedagogik kan exempelvis handla om att uppmärksamma hur talutrymmet fördelas i föreläsningssalen, hur arbetet och rollerna fördelas i projektarbeten och laborationer samt vilka föreställningar om kvinnor och män som förmedlas av föreläsare¹⁴¹. Därutöver kan innehållet i utbildningen belysas utifrån ett *genusperspektiv*¹⁴². Att anlägga ett *genusperspektiv* på kursinnehållet innebär att ett kritiskt perspektiv med fokus på genus och andra maktordningar anläggs på utbildningens innehåll samt att den befintliga genusforskning som knyter an till ämnet används som ett stöd i undervisningen¹⁴³.

En genusmedveten ansats i utbildningen kan emellertid anses vara snäv med hänsyn till att begreppet inte täcker in undervisningssituationens komplexa dynamik där även exempelvis klass, etnicitet, ålder, funktionshinder och olika lärostilar har betydelse. För att fånga denna komplexitet kan det bredare begreppet *inkluderande undervisning* istället användas. Det finns flera teorier kring lärostilar, ett gemensamt grundläggande antagande är att alla människor kan lära sig men att vi lär oss på olika sätt och vi använder olika sinnen och vägar för att ta till oss ny information, exempelvis genom att lyssna eller delta aktivt¹⁴⁴. Begreppet inkluderande undervisning definieras som ett individanpassat inlärningsstöd¹⁴⁵ som syftar till att göra individers olikheter till en normalitet¹⁴⁶. Det definieras också som ett sätt att utveckla undervisningen så att olika

139 Ibid.

140 Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering, LU 2008.

141 Bondestam, 2004, Könsmadveten pedagogik för universitets- och högskolelärare: en introduktion och bibliografi.

142 Wernersson, 2006.

143 Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering, LU 2008.

144 Se ex. Adler & Holmgren, 2000, *Neuropedagogik: om komplicerat lärande*.

145 McLeskey & Waldron, 2007, *Making Differences Ordinary in Inclusive Classrooms*.

146 Ibid.

studenters behov och förutsättningar kan mötas och hanteras¹⁴⁷. Människor har olika lärostilar¹⁴⁸ och därför finns det inte en färdig mall för hur en inkluderande pedagogisk undervisning ska bedrivas.¹⁴⁹ En bra grund att utgå från anses vara att undervisningen ska upplevas som ett dagligt, individanpassat¹⁵⁰, naturligt och diskret stöd i klassrummet som medger att alla studenter inkluderas i inläringen och i den sociala gemenskapen¹⁵¹. Det anses således inte finnas en undervisningsmetod som passar alla studenter, istället måste undervisningsmetoderna anpassas utifrån studentens individuella lärostil. Läraren bör därutöver reflektera över sin egen syn på olikheter bland studenter och sina undervisningsrelaterade värderingar¹⁵².

147 Ibid.

148 Se exempelvis Dunn, Dunn & Treffinger 1995, *Alla barn är begåvade - på sitt sätt: utveckla barnets unika potential, talanger och förmågor* samt Kolb, 1976, *Learning Style Inventory: technical manual*.

149 McLeskey & Waldron 2007, s. 167.

150 Dunn & Dunn, 1999, *The complete guide to the Learning Style in Service System*.

151 McLeskey & Waldron 2007, s. 163ff.

152 European Agency for Development in Special Needs Education (2003). Inkluderande undervisning och goda exempel. Sammanfattande rapport.

Obalanser i grundutbildningen

Syfte – obalanser i grundutbildningen

Studien *Obalanser i grundutbildningen* har som övergripande syfte att utforska könsobalanser i grundutbildningen och undersöka om en eventuell könsobalans orsakas av en inbyggd genusslentrian i utbildnings- och kursstrukturen. Utöver detta syftar studien till att utforska om det föreligger ett samband mellan kön på kurslitteraturens författare, lärare, handledare och examinator och studenternas studieprestationer.

Mer specifikt kommer följande frågeställningar att undersökas:

- Vilket kön har författarna till kursmaterialet på de undersökta utbildningarna?
- Vilket kön har de personer som undervisar, handleder och sätter betyg på de undersökta utbildningarna?
- Vilka studenter på de undersökta utbildningarna klarar första läsåret bäst utifrån ett könsperspektiv?
- Finns det någon skillnad i könsbalansen vid kursstart jämfört med vid kurslut?
- Hur ser ny- och fortsättningsrekrytering av kvinnor respektive män till utbildningarna ut?

Utöver detta syftar studien till att undersöka studenters förhållningssätt till sin utbildning. Mer specifikt kommer följande frågeställningar att undersökas:

- Hur relaterar studenter till sitt ämne, utbildningens struktur och dynamiken i den egna studentgruppen?
- Vilka föreställningar och uppfattningar har studenter kring genus och lärande?

Ytterligare ett syfte med studien är att föreslå åtgärder för att komma till rätta med eventuella obalanser i institutionernas grundutbildning.

Metod – obalanser i grundutbildningen

Projektet ”Obalanser i grundutbildningen” består av tre delstudier som har genomförts med hjälp av en metodtriangulering, det vill säga en kombination av kvantitativ och kvalitativ metod. I den första delstudien användes dels metoden kvantitativ innehållsanalys för att deskriptivt kartlägga könsbalansen bland lärare, handledare, examinatorer och författare till kurslitteratur under perioden 2007-2011, dels metoden statistisk analys för att kartlägga studenternas studieprestationer utifrån ett könsperspektiv på grundkurser under perioden 2007-2011.

I den andra delstudien har en den kvalitativa metoden fokusgrupper använts, i syfte att undersöka studenters föreställningar och uppfattningar kring genus och lärande samt för att utforska hur studenter relaterar till såväl sitt ämne avseende utbildningens struktur och innehåll samt dynamiken i den egna studentgruppen. Resultaten från den första delstudien har varit vägledande för de teman som har diskuterats i studentfokusgrupperna¹⁵³.

Även i den tredje delstudien har metoden fokusgrupper använts i syfte att diskutera resultaten från delstudie ett och två med de medverkande institutionernas personal samt för att öka personalens kunskap om en genusmedveten pedagogik.

Urval

De institutioner som har undersökts i studien ”Obalanser i grundutbildningen” har valts ut genom ett icke-sannolikhetsurval. Det innebär att urvalet bygger på redan kända förhållande avseende könsobalanser och könsbalanser på institutionernas utbildningar¹⁵⁴. Följande institutioner har undersökts i studien:

153 Wibeck, 2010, *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*..

154 Bryman, 2011, *Samhällsvetenskapliga metoder*.

- Institutionen för Datateknik vid Lunds Tekniska Högskola, som har en överrepresentation av män bland studenterna på de kurser som ges inom Datateknikprogrammet.
- Filosofiska institutionen vid Humanistiska fakulteten, som har en överrepresentation av män bland studenterna som läser fristående kurser i teoretisk och praktisk filosofi.
- Fysiska institutionen vid Naturvetenskapliga fakulteten som har en överrepresentation av män bland de studenter som studerar på det Naturvetenskapliga kandidatprogrammet med inriktning mot fysik.
- Företagsekonomiska institutionen vid Ekonomihögskolan som är i könsbalans avseende de kurser som ges på civilekonomprogrammet med analytisk inriktning.
- Institutionen för psykologi vid Samhällsvetenskapliga fakulteten som har en överrepresentation av kvinnor bland studenterna på psykologprogrammet.

Dessa institutioners programkurser och kurser på grundnivå har varit föremål för en närmare undersökning. I detta avseende är studien en totalundersökning.

I fokusgrupperna har studenter från varje institution och respektive program eller utbildning som ingår i studien deltagit. I samtliga fokusgrupper utom i en har studenter från varje termin av respektive programs eller utbildnings grundnivå deltagit.

I fokusgrupperna med personal har lärare, programansvariga och studierektorer deltagit. Projektresultaten från delstudie ett och två har presenterats och diskuterats för att utforska orsakerna till könssammansättningen bland studenterna och vilka åtgärder som kan vidtas för att förändra könsbalanser alternativt bevara könsbalanser.

Genomförande

Det empiriska underlaget till den första delstudien, som är kvantitativ till sin karaktär, har hämtats från institutionernas hemsidor och kurssidor där kursplaner, litteraturlistor, scheman och uppgifter om kursansvarig och lärare finns att tillgå¹⁵⁵. Det empiriska underlaget till den statistiska analysen av studenternas studiemönster och prestationer har hämtats från LADOK och KUBEN. LADOK-enhetens personal har bistått med råd och tips om hur och vilken information som ska tas fram för att kunna besvara projektets frågeställningar. Det empiriska underlaget har därefter

kodats in i SPSS. Kärningar i SPSS har genomförts med stöd från Pierre Carbonnier, statistiska institutionen.

Den andra delstudien som är kvalitativ till sin karaktär har genomförts med hjälp av metoden fokusgrupp. Rekryteringen av studenter till fokusgruppsintervjuer har skett via ansvarig för jämställdhetsfrågor vid respektive fakultets studentkår eller institutions studentförening som har ombetts att tillfråga en student från varje termin om att medverka i fokusgrupperna. De medverkande studenterna har garanterats anonymitet. Fokusgrupperna har träffats på en neutral plats vid ett tillfälle under två till tre timmar för att diskutera projektets frågeställningar som har kategoriserats i följande teman: studenternas arbetsmiljö, könssammansättningen i studentgruppen, jämställdhet i undervisningen och i kurslitteraturen samt bland författarna av kurslitteraturen, lärare och handledare. Därutöver har examineringer och examinationsformer diskuterats. De diskussioner som studenterna har fört kring frågeställningarna har antecknats, renskrivits och därefter sänts till studenterna som har fått korrigerera anteckningarna och vid behov utveckla och förklara förda diskussioner. Därefter har anteckningarna analyserats utifrån en fenomenologisk ansats. Det vill säga genom en strukturering, klarläggning, tematisering och en koncentrerad.

I fokusgrupperna med personal har lärare, programansvariga och studierektorer och administrativ personal medverkat. Personalen har kallats till fokusgruppen av de medverkande institutionernas representant i projektets referensgrupp. Medverkan har varit frivillig. Arbetet i fokusgruppen har genomförts av projektledare och projektarbetare. Mötena i fokusgruppen har inletts med att resultaten från delstudie ett och två har presenterats och därefter diskuterats med personalen. Två av institutionerna har inte deltagit i fokusgrupperna med personal på grund av personalomsättning avseende ansvarig för jämställdhetsfrågor och företrädare i projektets referensgrupp. Därutöver har projektets referensgrupp med representanter från varje fakultet, institution och program eller fristående kurser, vid månatliga möten bidragit med information om hur respektive fakultet och institution är organiserad och om hur kurser bemannas och utvecklas och hur utbildningsverksamheten bedrivs på grundnivå. Adjunkt Anna Axelsson, professor Tomas Brage, doktorand Chatrine Felix, f.d. prefekt Elizabeth Hägg har ingått i referensgruppen samt lektor Rolf Larsson som medverkade fram till januari 2012.

Resultatredovisning

– obalanser i grundutbildningen

I projektet ”Obalanser i grundutbildningen” har civilekonomprogrammet, datateknikprogrammet (civilingenjörsutbildning), praktisk och teoretisk filosofi, naturvetenskapliga programmet med inriktning fysik och psykologprogrammet vid Lunds universitet undersökts.

Inledningsvis ges en bild av könssammansättningen inom respektive utbildning på *nationell nivå* och en redogörelse för de resultat som framkommit genom referensgruppsmötena.

Av Högskoleverkets statistik framkommer att civilekonomprogrammet sedan dess start år 2007 har karaktäriserats av att det på nationell nivå råder könsbalans bland studenterna och att det utifrån ett politiskt perspektiv är i könsbalans¹⁵⁶. Ämnet filosofi har under de senaste tio åren också varit i könsbalans på en nationell nivå¹⁵⁷. Däremot har psykologprogrammet haft en övervikt av kvinnor och därmed varit i könsobalans under de senaste tio åren¹⁵⁸. På civilingenjörsutbildningen har andelen kvinnor visserligen ökat under den senaste tioårsperioden, från 24 till 29 procent, men det råder fortfarande en könsobalans på nationell nivå. Datatekniska inriktningar på civilingenjörsutbildningarna avviker dessutom från trenden genom att andelen kvinnor som studerar datateknik har sjunkit från 23 procent till 19 procent under de senaste tio åren. Andelen kvinnor som studerar fysik har däremot hållit sig stabilt kring 30 procent men följaktligen är inte heller utbildningen i fysik i könsbalans på nationell nivå¹⁵⁹.

Under projektets referensgruppsmöten har det framkommit att villkoren för undervisning och forskning skiljer sig åt mellan de fakulteter vid Lunds universitet

156 Högskoleverkets statistik om högskolan. Andelen kvinnor som studerar på civilekonomprogrammet har uppgått till cirka 50 % sedan programstarten 2007.

157 Ibid. Andelen kvinnor som studerar filosofi har ökat från 43 till 49 procent under den senaste tioårsperioden.

158 Ibid. Andelen kvinnor som studerar på psykologprogrammet har ökat under de senaste tio åren från 66 procent till 71 procent.

159 Ibid.

som ingår i studien. Vid den humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteten samt vid Ekonomihögskolan är de flesta disputerade anställda som lektorer och förväntas undervisa om de inte erhåller forskningsmedel eller kan fylla sin tjänst med administrativa uppdrag alternativt får tjänstledighet för andra uppdrag. Vid den naturvetenskapliga fakulteten och vid Lunds Tekniska Högskola är däremot de flesta disputerade anställda som forskare och förväntas säkerställa sin försörjning genom externa forskningsmedel. De forskare som deltar i undervisningen är handplockade. Det innebär att lärare vid den naturvetenskapliga fakulteten och Lunds tekniska högskola ger sina kurser oavsett forskningsfinansiering medan lärare vid den humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteten samt vid Ekonomihögskolan anpassar omfattningen av sin undervisningsskyldighet utifrån erhållna forskningsmedel, administrativa uppdrag och tjänstledigheter. Det medför att bemanningen av kurser skiftar mera vid humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteten samt vid Ekonomihögskolan och att bemanningen av enskilda kurser är mera beständig vid naturvetenskapliga fakulteten och vid Lunds Tekniska Högskola. Detta torde påverka kursinnehållet eftersom varje lärare sätter sin prägel på utbildningen exempelvis genom att knyta undervisningen till den egna forskningen. Vidare har referensgruppens ledamöter löpande redovisat de jämställdhetsåtgärder som har gjorts och de jämställdhetsaktiviteter som genomförts vid institutionerna.

Program- och utbildningsbeskrivningar

Nedan följer en beskrivning av de institutioner vid Lunds universitet som ger de program och kurser som har undersökts inom ramen för projektet ”Obalanser i grundutbildningen”. Informationen har företrädesvis hämtats från institutionernas hemsidor, KUBEN och LADOK. Ett övergripande resultat som framkommit genom arbetet med att sammanställa informationen är att hemsidornas innehåll varierar mellan såväl fakulteter som institutioner¹⁶⁰.

Civilekonomprogrammet

Sedan hösten 2007 ger Ekonomihögskolan ett civilekonomprogram, med två inriktningar, en språklig och en analytisk¹⁶¹. I denna studie har den analytiska inriktningen och de programkurser som ges av företagsekonomiska institutionen undersökts¹⁶².

160 LTH:s hemsida har varit mest informativ och lättast att arbeta med i detta projekt.

161 Civilekonomprogrammets hemsida.

162 Företagsekonomiska institutionens hemsida.

Beskrivning av företagsekonomiska institutionen

I september 2010 var 110 personer anställda på företagsekonomiska institutionen, varav 41 procent kvinnor och 59 procent män. Det råder således könsbalans bland de anställda och institutionen får anses vara könsintegrerad. Vid en närmare granskning framkommer dock att det råder könsobalans inom personalkategorierna undervisande och forskande personal¹⁶³. Det råder därutöver en vertikal könsobalans på Företagsekonomiska institutionen. Exempelvis innehade kvinnorna endast 9 procent av professurerna, 32 procent av lektorstjänsterna och 27 procent av tjänsterna som adjunkt¹⁶⁴.

Tabell 4. Sammanställning över anställda vid Företagsekonomiska institutionen 2010-09

Personalkategori	Kvinnor	Män	Totalt	K %
Professor	1	10	11	9
Lektor	17	36	53	32
Adjunkt	4	11	15	27
Gästlärare	1	1	2	50
Annan undervis./forsk. personal	1	–	1	100
Doktorand	9	7	16	56
Adm. Personal	12	–	12	100
Summa	45	65	110	41

Uttryckt i Dahlerups terminologi¹⁶⁵ är Företagsekonomiska institutionens personalsammansättning könsintegrerad. Uppdelat i personalkategorier råder det däremot en måttlig könssegregering inom kategorierna lektor, forskare och adjunkt.

163 Könsfördelningen bland forskande och undervisande personal är 29 procent kvinnor och 71 procent män.

164 Uppgifterna om antalet anställda och könsfördelning är hämtad från KUBEN.

165 Dahlerup definierar en könsammansättning som faller inom spannet 40-59 % som könsintegrerad, 60-79 % som måttligt könssegrerad och 80-100 % som enkönad. Se Dahlerup 2010.

Personalsammansättningen inom kategorierna professor och administrativ personal får däremot betecknas som enkönad.

Programbeskrivning

Civilekonomprogrammet är en fyraårig utbildning som inbegriper studier motsvarande 180 högskolepoäng på grundnivå samt 60 högskolepoäng på avancerad nivå. Civilekonomprogrammet leder till en yrkesexamen varför det fästs stor vikt vid att utveckla studenters färdigheter och förmågor med relevans för yrkeslivet för att bidra till studentens anställningsbarhet. En bärande pedagogisk idé i genomförandet av civilekonomprogrammet är därför en problemorienterad pedagogik som integreras i undervisningen via praktikfall.

Studenterna på civilekonomprogrammet

Varje hösttermin antas 200-250 studenter till civilekonomprogrammet. Könsfördelningen bland studenterna har i stort sett varit i balans sedan programstarten höstterminen 2007¹⁶⁶.

Tabell 5. Sammanställning över antalet antagna studenter till civilekonomprogrammet, H07-H11.

Termin	Antal antagna	Kvinnor	Män	Andel kvinnor
H07	259	97	162	37 %
H08	251	110	141	43 %
H09	247	109	138	44 %
H10	194	100	94	52 %
H11	180	89	98	49 %

Studenter vid civilekonomprogrammet anmäler inte avbrott eller studieuppehåll i någon större utsträckning men av registreringarna på kurser inom programmet kan det utläsas hur stor andel av studenterna som följer studietakten.

Efter ett års studier på civilekonomprogrammet har i genomsnitt 20 procent av kvinnorna och 14 procent av männen avbrutit sina studier eller tagit studieuppehåll. Av de studenter som började civilekonomprogrammet höstterminen 2007, är efter tre års studier, 79 procent av männen och 69 procent av kvinnorna fortsatt registrerade

¹⁶⁶ LADOK, LW03. Körtid är i början av oktober för respektive år med undantag för H10 då körtid är 2011-02-09.

som aktiva. Mönstret är detsamma för kullen som påbörjade sina studier höstterminen 2008, där uppgår andelen fortsatt registrerade efter de tre första åren till 74 procent för män och 70 procent för kvinnor. Andelen avbrott eller studieuppehåll är således högre bland kvinnor än bland män på grundnivå på civilekonomprogrammet.

Tabell 6. Sammanställning över antalet registrerade per termin vid civilekonomprogrammet

År	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
H2007	125	79						
V2008	118	67						
H2008	114	60	117	90				
V2009	105	62	108	82				
H2009	102	57	96	76	120	101		
V2010	99	55	87	70	116	89		
H2010	81	48	86	67	101	81	82	90
V2011	85	47	86	63	96	77	75	86
Avbrott	32%	40%	26%	30%	20%	24%	9%	4%

Vem som klarar studierna på civilekonomprogrammet bäst utifrån ett könsperspektiv kan utläsas av andelen fullpresterande i kohorten¹⁶⁷. Andelen fullpresterande studenter uppdelat på kön visar att prestationerna varierar mellan terminerna men att kvinnor generellt sett presterar bättre än män. Den genomsnittliga andelen fullpresterande under undersökningsperioden uppdelat på kön är: kvinnor 63 procent, män 58 procent.

¹⁶⁷ LADOK, LW04.

Tabell 7. Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten uppdelat på termin och kön på civilekonomprogrammet, H07-V11.

Termin	M %	K %	M %	K %	M %	K %	M %	K %
H07	77	76						
V08	78	75						
H08	63	63	85	84				
V09	65	60	69	74				
H09	36	44	56	67	76	74		
V10	61	65	59	69	71	64		
H10	36	40	25	40	65	65	74	83
V11	6	3	40	41	42	50	49	66

Kurser i företagsekonomi

De kurser i företagsekonomi som ingår i civilekonomprogrammet på grundnivå har varit föremål för en djupare analys som har syftat till att kartlägga jämställdheten bland personalen som undervisar, handleder och examinerar. Under undersökningsperioden höstterminen 2007 – vårterminen 2011 har de personer som undervisat och handlett på kurserna till övervägande del varit män (60 procent) eller en man och en kvinna tillsammans (25 procent). Endast 15 procent av kurserna har bemannats med enbart en kvinna. Det råder med andra ord en könsobalans bland personalen som undervisar och handleder på grundkurserna i företagsekonomi på civilekonomprogrammet. Däremot råder könsbalans bland de personer som examinerar kurserna. På en tredjedel av kurserna är examinatorerna män och på hälften av kurserna är examinatorerna en man och en kvinna tillsammans¹⁶⁸. Utöver detta har analysen syftat till att kartlägga kurslitteraturen utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Kurslitteraturen i företagsekonomi har under undersökningsperioden utgjorts av 90 böcker varav 80 procent har författats av en man eller flera män tillsammans¹⁶⁹. Övrig kurslitteratur har författats av män och kvinnor tillsammans eller utgivits av en myndighet. Någon enstaka kursbok har författats av en kvinna. Det saknas däremot kurslitteratur som är författad av flera kvinnor tillsammans.

¹⁶⁸ Examinationen hanteras till 33 procent av män, till 50 procent av män och kvinnor tillsammans och till 17 procent av enbart kvinnor.

¹⁶⁹ 29 procent av kurslitteraturen har författats av en man, 54 procent av flera män tillsammans, 2 procent av en kvinna och 5 procent utgörs av myndighetsmaterial.

Studenterna på grundkurserna i företagsekonomi

Under perioden höstterminen 2007 – vårterminen 2011 har 6116 studenter registrerats på de undersökta kurserna vid Företagsekonomiska institutionen. Vissa har läst kurserna inom ramen för civilekonomprogrammet, andra har läst kurserna inom ramen för andra program eller som fristående kurs. Könssammansättningen bland studenterna har varit i könsbalans, 46 procent kvinnor och 54 procent män. Studieprestationerna har varit goda. 74 procent av studenterna har klarat kurserna inom utsatt tid, varav 77 procent av de registrerade kvinnorna och 71 procent av männen. Studenterna har dessutom examinerats med goda betyg. 41 procent av kvinnorna har erhållit betyget G och 59 procent betyget VG. 47 procent av männen har erhållit betyget G och 53 procent VG. Kvinnorna har således examinerats med något högre betyg än männen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att:

- Det förelåg könsbalans bland studenterna som antogs på civilekonomprogrammet varför programutbildningen kan definieras som könsintegrerad.
- Kvinnor i högre utsträckning än män gjorde studieavbrott eller tog studieuppehåll på civilekonomprogrammet.
- Andelen fullpresterande på civilekonomprogrammet var något högre bland kvinnor än män.
- Det förelåg könsbalans bland de studenter som registrerades på grundkurserna i företagsekonomi, varför de får definieras som könsintegrerade.
- Andelen fullpresterande på kurserna i företagsekonomi på grundnivå var högre för kvinnor än för män.
- Kvinnor erhöll något högre betyg än män på kurserna i företagsekonomi på grundnivå.
- Könssammansättningen bland undervisande personal på kurserna i företagsekonomi på grundnivå var måttligt könssegregerad, med en dominans av män.
- Könssammansättningen bland examinatorerna var könsintegrerad.
- Könssammansättningen bland författarna till kurslitteraturen på kurserna i företagsekonomi på grundnivå var enkönad, med en dominans av män.

Datateknikprogrammet

Sedan hösten 1982 ger Lunds Tekniska Högskola ett datateknikprogram¹⁷⁰. I denna studie har de programkurser på grundnivå som ges av institutionen för datavetenskap undersökts¹⁷¹.

Beskrivning av institutionen för datavetenskap

I september 2010 var 55 personer anställda på institutionen för datavetenskap. Fördelat på kön arbetade 24 procent kvinnor och 75 procent män på institutionen. Det råder med andra ord en könsobalans bland de anställda på institutionen för datavetenskap. Vid en närmare granskning av undervisande och forskande personal framkommer att könsobalansen tilltar ytterligare. Endast 14 procent av den undervisande och forskande personalen är kvinnor. Dessutom råder en vertikal könsobalans exempelvis är samtliga professorer och närmare 90 procent av lektörerna och annan undervisande och forskande personal män. På institutionen för datavetenskap råder det endast könsbalans i personalkategorierna adjunkt och administrativ personal.

Tabell 8. Sammanställning över anställda vid institutionen för datavetenskap 2010-09¹⁷²

Personalkategori	Kvinnor	Män	Totalt	K %
Professor	–	5	5	0
Lektor	2	16	18	11
Adjunkt	2	2	4	50
Annan underv./forsk. pers.	1	7	8	13
Doktorand	3	7	10	30
Adm. Personal	5	5	10	50
Summa	13	42	55	24

Uttryckt i Dahlerups terminologi¹⁷³ är personalsammansättningen på institutionen för datavetenskap måttligt könssegregerad. Uppdelat i personalkategorier framkommer

170 Institutionen för datavetenskap, datateknikprogrammets hemsida 2012-04-10

171 Institutionen för datavetenskaps hemsida 2012-04-10.

172 Uppgifterna är hämtade från KUBEN.

att kategorierna professor, lektor och annan undervisande personal är enkönade med en dominans av män. Däremot är kategorierna adjunkt och administrativ personal könsintegrerade.

Programbeskrivning

Datateknikprogrammet är en femårig utbildning som inleds med ett treårigt grundblock om 180 högskolepoäng med fokus på matematik och teknik. Grundblocket följs av ett tvåårigt fördjupande block om 130 högskolepoäng som ger en specialisering. Programmet leder till en civilingenjörsexamen och färdighet och förmåga att designa och utveckla avancerade datatekniska lösningar, system och tillämpningar inom exempelvis process- och telekomindustrin samt media och underhållningsbranschen. Programmet karaktäriseras av ett helhetsperspektiv, det vill säga att utgångspunkt tas i människan som utvecklare och användare. Det pedagogiska upplägget för undervisningen utgörs av storföreläsningar, laborationer och gruppövningar¹⁷⁴.

Studenterna på datateknikprogrammet

Varje hösttermin antas 140-150 studenter till datateknikprogrammet. Könsfördelningen bland studenterna har enligt tillgänglig statistik alltid varit i könsobalans. Det vill säga att en majoritet av studenterna, historiskt sett, har varit män¹⁷⁵. Det har dessutom skett en halvering av andelen kvinnor som har antagits till programmet sedan slutet på 1990-talet¹⁷⁶. Under undersökningsperioden höstterminen 2007 – vårterminen 2011 har 6-8 procent av de studenter som har antagits till programmet varit kvinnor.

173 Dahlerup definierar en könsammansättning som faller inom spannet 40-59 % som könsintegrerad, 60-79 % som måttligt könssegrerad och 80-100 % som enkönad. Se Dahlerup 2010.

174 LTH programbeskrivningar 2012-09-20

175 LADOK, LW 03, statistik avseende perioden 1997-2011, 2012-04-16

176 Exempelvis uppgick andelen antagna kvinnor 1997 till 12 %, 1998-1999 uppgick andelen antagna kvinnor till 13 % och 2000 till 14 % vilket ska jämföras med 6-8 % under undersökningsperioden H07 – V12.

Tabell 9. Sammanställning över antalet antagna studenter till datateknikprogrammet, H07-H10.

Termin	Antal antagna	Kvinnor	Män	Andel kvinnor
H07	142	8	134	6 %
H08	147	9	138	6 %
H09	151	11	140	7 %
H10	140	11	129	8 %

Studenter på datateknikprogrammet anmäler inte avbrott eller studieuppehåll i någon större utsträckning. Av registreringarna på kurser inom programmet kan det emellertid utläsas hur stor andel av studenterna som följer studietakten. Efter ett års studier på datateknikprogrammet har i genomsnitt 23 procent av kvinnorna och 24 procent av männen avbrutit sina studier eller tagit studieuppehåll. Det föreligger således inte någon större skillnad mellan könen i avbrott och studieuppehåll efter ett års studier. Efter tre års studier finns däremot en skillnad. Av de studenter som började på datateknikprogrammet höstterminen 2007 är, efter tre års studier, 59 procent av männen och 38 procent av kvinnorna fortsatt registrerade som aktiva på programmet. Mönstret är detsamma för kullen som påbörjade sina studier höstterminen 2008, där uppgår andelen fortsatt registrerade efter de tre första åren till 71 procent för män och 56 procent för kvinnor. Andelen avbrott eller studieuppehåll är således högre bland kvinnor än bland män på grundnivå på datateknikprogrammet.

Tabell 10. Sammanställning över antalet registrerade per termin vid datateknikprogrammet

År	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
H 2007	113	8						
V 2008	98	8						
H2008	83	5	120	9				
V2009	82	5	112	9				
H2009	75	3	98	8	125	10		
V2010	67	3	93	8	114	10		
H2010	62	2	88	4	93	8	116	10
V2011	65	2	85	5	89	8	101	9
Avbrott	42%	75%	30%	44%	29%	20%	13%	10%

Vem som klarar studierna på datateknikprogrammet bäst utifrån ett könsperspektiv kan utläsas av andelen fullpresterande. Andelen fullpresterande studenter uppdelat på kön visar att prestationerna varierar mellan terminerna men att kvinnor generellt sett presterar bättre än män¹⁷⁷. Den genomsnittliga andelen fullpresterande under undersökningsperioden uppdelat på kön är: kvinnor 44 procent, män 40 procent.

Tabell 11. Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten uppdelat på termin och kön på datateknikprogrammet, H07-V11.

Termin	M %	K %	M %	K %	M %	K %	M %	K %
H07	46	38						
V08	30	25						
H08	43	25	53	67				
V09	52	38	55	56				
H09	39	25	43	56	68	90		
V10	37	25	54	56	57	80		
H10	37	25	38	44	56	60	66	60
V11	23	13	23	22	5	20	0	10

Kurserna på datateknikprogrammet som ges av institutionen för datavetenskap

Kurser i datavetenskap på grundnivå som ingår i datateknikprogrammet har varit föremål för en djupare analys som har syftat till att kartlägga jämställdheten bland personalen som undervisar, handleder och examinerar. Under undersökningsperioden, höstterminen 2007 – vårterminen 2011, har de personer som undervisat och handlett på kurserna i datavetenskap till övervägande del varit män¹⁷⁸. Det råder en könsobalans bland de personer som har bemannat kurserna som får kategoriseras som enkönad med en dominans av män. Könsobalansen kvarstår i samma proportion även om examinatorer och övningsledarna beaktas¹⁷⁹. Utöver detta har analysen syftat till att kartlägga kurslitteraturen utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Kurslitteraturen i datavetenskap på grundnivå har under undersökningsperioden utgjorts av 32 böcker, varav 85 procent är författade av en eller flera män tillsammans och 8 procent av män och kvinnor tillsammans. Resterade litteratur är utgiven av

¹⁷⁷ LADOK LW 04.

¹⁷⁸ 84 procent av kurserna har bemannats med enbart män, 5 procent har bemannats med en man och en kvinna, 11 procent har bemannats med två kvinnor.

¹⁷⁹ Under läsåret 2010/2011 var exempelvis 17 % av övningsledarna kvinnor och 83 % män.

myndigheter. Kurslitteraturen består därutöver av 48 kompendium. Vilka personer som har författat dessa framgår inte av litteraturlistorna.

Studenterna på grundkurserna i datavetenskap

Under perioden höstterminen 2007 – vårterminen 2011 har 4836 studenter registrerats på de undersökta grundkurserna vid institutionen för datavetenskap. Vissa har läst kurserna inom ramen för datateknikprogrammet, andra har läst kurserna inom ramen för andra program eller som fristående kurs. Könssammansättningen bland studenterna som har registrerats på kurserna i datateknik utgörs under undersökningsperioden av 10 procent kvinnor och 90 procent män. Det råder således en kraftig könsobalans i studentgruppen. Andelen fullpresterande på kurserna har varit hög. 77 procent av studenterna har klarat kurserna inom utsatt tid, varav 74 procent av kvinnorna och 78 procent av männen. Generellt sett har studenterna också fått goda betyg. Kvinnorna har dock erhållit högre betyg än männen.

Tabell 12. Sammanställning över betyg på grundkurser i datateknik fördelat på kön under perioden, H2007-V2011.

Betyg	Andel kvinnor	Andel män
G	26 %	36 %
3	25 %	26 %
4	30 %	22 %
5	18 %	16 %

Sammanfattningsvis kan konstateras att:

- Under undersökningsperioden förelåg en könsobalans bland studenterna som antogs på datateknikprogrammet varför programutbildningen kan definieras som enkönad med en dominans av män.
- Kvinnor i högre utsträckning än män gjorde studieavbrott eller tog studieuppehåll på grundnivån på datateknikprogrammet.
- Andelen fullpresterande var något högre för kvinnor än män på datateknikprogrammet.
- Det förelåg en könsobalans på kurserna i datavetenskap på grundnivå, varför de får definieras som enkönade med en dominans av män.
- Andelen fullpresterande var något högre för män än för kvinnor på kurserna i datavetenskap på grundnivå.

- Kvinnor erhöjll något hõgre betyg än män på kurserna i datavetenskap på grundnivå.
- Könssammansättning bland undervisande och examinerande personal får definieras som enkönad med en dominans av män.
- Könssammansättningen bland författarna till kurslitteraturen får definieras som enkönad med en dominans av män.

Filosofiska institutionen

Vid den Humanistiska och teologiska fakulteten ger Filosofiska institutionen kurser i praktisk filosofi och teoretisk filosofi, kognitionsvetenskap och vetenskaplig grundkurs¹⁸⁰. I denna studie har kurser som ges i praktisk och teoretisk filosofi på grundnivå undersõkts¹⁸¹.

Beskrivning av Filosofiska institutionen

I september 2010 arbetade 52 personer, varav 27 procent kvinnor och 73 procent män, på Filosofiska institutionen. Det råder således en könsobalans bland personalen. Vid en närmare granskning framkommer att könsobalansen består även om endast den undervisande och forskande personalen beaktas¹⁸². Dessutom råder det en vertikal könsobalans. Kvinnorna innehar exempelvis endast 14 procent av professurerna. Däremot råder könsbalans i personalkategorin lektor (40 procent kvinnor och 60 procent män)¹⁸³.

180 Filosofiska institutionens hemsida.

181 Se hemsidan för praktisk filosofi och hemsidan för teoretisk filosofi.

182 Könsfördelningen bland undervisande och forskande personal på filosofiska institutionen är 24 procent kvinnor och 76 procent män. KUBEN 2012-04-03.

183 KUBEN 2012-04-03.

Tabell 13. Sammanställning över anställda vid Filosofiska institutionen 2010-09.

Personalkategori	Kvinnor	Män	Totalt	K %
Professor	1	6	7	14
Lektor	4	6	10	40
Adjunkt	-	1	1	0
Forskar.ass	-	1	1	0
Annan undervis./forsk. personal	3	11	14	21
Doktorander	2	8	10	20
Adm. pers.	4	5	9	44
Summa	14	38	52	

Uttryckt i Dahlerups terminologi¹⁸⁴ är könsammansättningen på Filosofiska institutionen måttligt könssegregerad. Uppdelat i personalkategorier som undervisar, handleder och examinerar råder också en måttlig könssegregering. Mer specifikt är könsammansättningen inom kategorin professor enkönad, inom kategorin annan undervisande och forskande personal är den måttligt könssegregerad medan den är könsintegrerad bland lektorerna och den administrativa personalen.

Kursbeskrivningar

Utbildningen i filosofi ges genom fristående kurser. Inom teoretisk filosofi, som är en av de allra äldsta vetenskaperna, studeras språkfilosofi, logik, kunskapsteori, metafysik och vetenskapsteori. Inom praktisk filosofi studeras filosofiska grundvalar såsom metafysik, kunskapsteori och logik för exempelvis praktiskt moraliskt, rättsligt, politiskt och rationellt tänkande. Det pedagogiska upplägget för undervisningen i filosofi utgörs av storföreläsningar och seminarier. Fristående kurser i filosofi kan ingå i en filosofie kandidatexamen.

184 Dahlerup definierar en könsammansättning som faller inom spannet 40-59 % som könsintegrerad, 60-79 % som måttligt könssegregerad och 80-100 % som enkönad. Se Dahlerup 2010.

Studenterna som läser praktisk och teoretisk filosofi

Antalet studenter som antas till utbildningen i praktisk och teoretisk filosofi varierar mellan terminerna. Under undersökningsperioden höstterminen 2007 – vårterminen 2011 har mellan 30-60 studenter antagits till respektive grundkurs per termin. Könsfördelningen bland studenterna har utifrån tillgänglig statistik varit i obalans fram till vårterminen 2011 då andelen antagna kvinnor uppgick till 40 % i såväl praktisk som teoretisk filosofi¹⁸⁵.

Tabell 14. Sammanställning över antalet antagna studenter till grundkurserna i praktisk och teoretisk filosofi, H07-V11.

Termin	Antal antagna studenter i praktisk filosofi			Antal antagna studenter i teoretisk filosofi		
	M	K	K %	M	K	K %
H07	26	8	24	28	8	22
V08	24	6	20	16	7	30
H08	35	20	37	25	9	26
V09	28	12	30	25	8	24
H09	43	15	26	33	8	19
V10	38	10	21	22	9	29
H10	50	12	19	44	18	29
V11	26	18	41	25	17	40

Studenter som läser filosofi anmäler inte avbrott eller studieuppehåll i någon större utsträckning. Av registreringarna på fortsättningskurser och kandidatkursen kan fortsättningsrekryteringen utläsas. Alla studenter som registrerar sig på en fristående kurs har dock inte intentionen att läsa grund-, fortsättnings- och kandidatkursen. Skälen till detta kan vara flera. Ett är exempelvis att det ingår flera ämnen i en kandidatexamen och att det endast krävs en fördjupning i ett ämne, som kan vara ett annat ämne än filosofi. Ett annat skäl kan vara att studenten vill förkovra och allmänbildas sig genom att läsa en grundkurs i filosofi och läser filosofi utöver sina ordinarie studier.

185 LADOK UT 32 och UT 34.

Praktisk filosofi

Fortsättningsrekryteringen är svag i praktisk filosofi. Endast 30 procent av männen och 13 procent av kvinnorna som registrerade sig på grundkursen i praktisk filosofi höstterminen 2007 är fortsatt registrerade på den tredje terminens kandidatkurs. Endast 27 procent av männen och inte någon av kvinnorna som registrerade sig på grundkursen i praktisk filosofi vårterminen 2008 är fortsatt registrerade på kandidatkursen. Den genomsnittliga andelen män som läser sammanhängande från grundkurs till kandidatkurs i praktisk filosofi uppgår till 23 procent. Motsvarande andel för kvinnor är 14 procent. Exempelvis har endast en kvinna examinerats på kandidatkursen i praktisk filosofi under undersökningsperioden H07-V11 (V11 n=2). Andelen avbrott, studieuppehåll eller ”förkovringsstudier” är således högre bland kvinnor än bland män i praktisk filosofi.

Tabell 15. Sammanställning över antalet registrerade per termin i praktisk filosofi

Termin	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
H07	33	16										
V08	13	4	37	11								
H08	10	2	10	2	48	22						
V09			10	0	14	9	39	16				
H09					7	3	14	5	50	28		
V10							13	3	15	8	56	17
H10									11	3	18	6
V11											11	2
Avbrott	70%	87%	73%	100%	94%	68%	67%	81%	78%	89%	80%	88%

Vilka studenter som klara studierna bäst i praktisk filosofi utifrån ett könsperspektiv kan utläsas av andelen fullpresterande per termin.¹⁸⁶ Andelen fullpresterande studenter uppdelat på kön visar att prestationerna varierar mellan terminerna men att kvinnor generellt sett presterar sämre än män i praktisk filosofi. Den genomsnittliga andelen fullpresterade under undersökningsperioden är 38 procent. Uppdelat på kön är andelen fullpresterande 29 procent för kvinnor och 41 procent för män¹⁸⁷.

186 LADOK, UT34.

187 Genomsnittlig andel registrerade fullpresterande studenter på grundkurs uppdelat på kön; K 41 %, M 46 %, fortsättningskurs; K 36 %, M 45 %, kandidatkurs; K 10 %, M 31 %

Tabell 16. Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten uppdelat på termin och kön i praktisk filosofi.

Termin	M %	K %	M %	K %	M %	K %	M %	K %	M %	K %	M %	K %
H07	48	50										
V08	61	25	51	36								
H08	20	0	25	0	31	27						
V09			50	0	57	44	62	62				
H09					66	0	26	0	44	27		
V10							15	0	53	62	57	31
H10									27	0	16	33
V11											72	50

Kurserna i praktisk filosofi

Kurserna på grundnivå i praktisk filosofi har varit föremål för en djupare analys i syfte att kartlägga jämställdheten bland personalen som undervisar, handleder och examinerar.

Under undersökningsperioden, höstterminen 2007 – vårterminen 2011, har de personer som har undervisat, handlett och examinerat på kurserna i praktisk filosofi till övervägande del varit en man eller flera män tillsammans (80 procent). På resterande kurser har en man och en kvinna undervisat, handlett och examinerat tillsammans (12 procent) alternativt bemannats med en ensam kvinna (8 procent). Det föreligger således en könsobalans i bemanningen av kurserna på grundnivå i praktisk filosofi som innebär att lärare, handledare och examinatorer är att betrakta som enkönade med en dominans av män. Undersökningen har också syftat till att kartlägga kurslitteraturen utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Under undersökningsperioden har kurslitteraturen i praktisk filosofi utgjorts av 128 kursböcker. Samtliga kursböcker har författats av en ensam man.

Studenterna i praktisk filosofi

Under undersökningsperioden höstterminen 2007 – vårterminen 2011 har 797 studenter varit registrerade på grundkurserna i praktisk filosofi. Av dessa studenter har 26 procent varit kvinnor och 74 procent män. Det råder med andra ord en könsobalans bland studenterna som läste grund-, fortsättnings- och kandidatkurs i praktisk filosofi. Könsobalansen är beständig på grundkursen där andelen kvinnor

utgör 27 procent och fortsättningskursen där andelen kvinnor utgör 26 procent men på kandidatkursen sjunker andelen kvinnor till 19 procent. Av de kvinnor som har examinerats på kurserna i praktisk filosofi har 49 procent erhållit betyget G och 51 procent betyget VG. Motsvarande andel bland männen uppgår till 47 procent respektive 53 procent.¹⁸⁸

Sammanfattningsvis kan konstateras att:

- Det förelåg könsobalans bland studenterna som antogs på kurserna i praktisk filosofi fram till V11, varför utbildningen kan definieras som enkönad.
- Kvinnor i högre utsträckning än män gjorde studieavbrott eller tog studieuppehåll i sina studier av praktisk filosofi.
- Fortsättningsregistreringen var svag, i synnerhet för kvinnor.
- Andelen fullpresterande var lägre för kvinnor än för män.
- Kvinnor och män sammantaget hade ungefär samma betygsfördelning.
- Könsammansättningen bland undervisande personal var enkönad med en dominans av män.
- Könsammansättningen bland författarna till kurslitteraturen var enkönad med en dominans av män.

Teoretisk filosofi

Fortsättningsrekryteringen är låg även i teoretisk filosofi. Det är endast 24 procent av männen och 6 procent av kvinnorna som registrerade sig på grundkursen i teoretisk filosofi höstterminen 2007 som är fortsatt registrerade på den tredje terminens kandidatkurs. Endast 6 procent av männen och inte någon av kvinnorna som registrerade sig på grundkursen vårterminen 2008 är fortsatt registrerade på tredje terminens kandidatkurs. Den genomsnittliga andelen män som läser sammanhängande från grundkurs till kandidatkurs i teoretisk filosofi uppgår till 13 procent. Motsvarande andel för kvinnor är 2 procent. Andelen avbrott, studieuppehåll eller ”förkovringsstudier” är således högre bland kvinnor än bland män i teoretisk filosofi¹⁸⁹.

188 Betygsfördelning per kurs, grundkurs K; 46 % G, 54 % VG, M; 46 % G, 54 % VG.

Fortsättningskurs K; 60 % G, 40 VG, M; 51 % G, 49 % VG. Kandidatkurs K; 50 % G, 50 % VG, M; 48 % G, 52 % VG

189 LADOK, UT32 och UT34.

Tabell 17. Sammanställning över antalet registrerade per termin i teoretisk filosofi

Termin	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
V08	30	9								
H08	10	1	39	14						
V09	2	0	13	3	38	9				
H09			5	1	12	0	51	14		
V10					7	0	19	3	48	6
H10							6	0	13	2
V11									4	0
Avbrott	94%	100%	87%	93%	82%	100%	88%	100%	92%	100%

Vem av studenterna som klarar studierna bäst i teoretisk filosofi utifrån ett könsperspektiv kan utläsas av antalet examinerade per termin. Endast en kvinna har examinerats på kandidatkursen i teoretisk filosofi under undersökningsperioden (H09 n=1)¹⁹⁰.

Tabell 18. Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten uppdelat på termin och kön i teoretisk filosofi.

Termin	M%	K%	M%	K%	M%	K%	M%	K%	M%	K%
V08	33	11								
H08	40	0	31	43						
V09	100	0	31	67	58	33				
H09			40	100	33	0	31	57		
V10					57	0	53	67	35	50
H10							33	0	23	100
V11									100	0

190 LADOK, UT34. Den genomsnittliga andelen fullpresterande under undersökningsperioden uppdelat på kön är 35 % kvinnor och 47 % män

Kurserna i teoretisk filosofi

Kurserna på grundnivå i teoretisk filosofi har varit föremål för en djupare analys i syfte att kartlägga jämställdheten bland personalen som undervisar, handleder och examinerar.

Under undersökningsperioden, vårterminen 2008 – vårterminen 2011, har de personer som undervisat och handlett på kurserna i teoretisk filosofi till övervägande del varit män. 61 procent av kurserna har enbart haft en eller flera män som lärare och handledare. 15 procent av kurserna har enbart haft en kvinna som lärare och handledare och på en fjärdedel av kurserna har en man och en kvinna delat på undervisningsansvaret. 79 procent av examinatorerna har varit män, 20 procent har varit kvinnor och en procent av kurserna har examinerats av en man och en kvinna tillsammans. Det föreligger således en könsobalans i bemanningen av lärare, handledare och examinatorer på kurserna i teoretisk filosofi. Undersökningen har också syftat till att kartlägga kurslitteraturen utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Kurslitteraturen har under undersökningsperioden utgjorts av 157 kursböcker. Samtliga har författats av antingen en man eller flera män gemensamt.

Studenterna i teoretisk filosofi

Under perioden vårterminen 2008 – vårterminen 2011 har 508 studenter varit registrerade på kurserna i teoretisk filosofi, varav 80 procent män och 20 procent kvinnor. Det råder med andra ord en könsobalans i könssammansättningen bland studenterna på kurserna i teoretisk filosofi med en dominans av män. Andelen studenter som har läst sammanhängande från grundkurs till kandidatkurs under undersökningsperioden har varit 44 procent. 33 procent av kvinnorna som har läst teoretisk filosofi har examinerats med betyget G och 76 procent med betyget VG. Motsvarande andelar för männen uppgår till 54 procent respektive 46 procent

Sammanfattningsvis kan konstateras att:

- Det förelåg könsobalans bland de studenter som antogs på kurserna i teoretisk filosofi varför utbildningen kan definieras som måttligt könssegregerad med en dominans av män.
- Fortsättningsregistreringen var mycket svag, i synnerhet för kvinnor.
- Kvinnor gjorde i högre utsträckning än män studieavbrott alternativt tog studieuppehåll i teoretisk filosofi.
- Andelen fullpresterande studenter var lägre för kvinnor än män.
- Kvinnor hade högre betyg än män.
- Könssammansättningen bland undervisanden personal var måttligt könssegregerad med en dominans av män.

- Könssammansättningen bland examinatorerna var enkönad med en dominans av män.
- Könssammansättningen bland författarna till kurslitteraturen var enkönad med en dominans av män.

Naturvetenskapliga kandidatprogrammet, inriktning fysik

Vid den naturvetenskapliga fakulteten ges ett naturvetenskapligt kandidatprogram med inriktningarna: fysik, meteorologi och biogeofysik, astrofysik, kemi/fysik, teoretisk fysik och naturvetenskap med fotoner och neutroner. I denna studie har en avgränsning gjorts till det naturvetenskapliga kandidatprogrammet med inriktning fysik samt de programkurser som ges av Fysiska institutionen.

Beskrivning av Fysiska institutionen

I september 2010 arbetade 88 personer på Fysiska institutionen varav 29 kvinnor och 59 män (33 procent kvinnor, 67 procent män). Det råder således nära nog könsbalans i personalstyrkan. Vid en närmare granskning framkommer emellertid att det råder könsobalans bland den undervisande och forskande personalen¹⁹¹. Det råder också en vertikal könsobalans. Exempelvis innehade kvinnor endast 8 procent av professurerna och endast 25 procent av lektorerna var kvinnor. Därutöver fanns en kvinna anställd som adjunkt och två män anställda som gästlärare. Dessutom var 15 personer anställda, varav 75 procent män och 25 procent kvinnor, som annan undervisande och forskande personal¹⁹².

191 Könsfördelningen bland den undervisande och forskande personalen var 18 procent kvinnor och 82 procent män i september 2010.

192 Uppgifterna är hämtade från KUBEN 2012-04-03.

Tabell 19. Sammanställning över anställda vid Fysiska institutionen 2010-09.

Personalkategori ¹⁹³	Kvinnor	Män	Totalt	K%
Professor	1	12	13	8
Lektor	3	9	12	25
Adjunkt	1	-	1	100
Forskarass.		2	2	0
Gästlärare	–	2	2	0
Annan undervis./forsk. personal	3	12	15	20
Doktorander	10	16	26	38
Adm. pers.	7	4	11	64
Bibl.personal	4	1	5	80
Teknisk pers.	–	1	1	0
Summa	29	59	88	

Programbeskrivning

Det naturvetenskapliga programmet är en treårig utbildning (180 högskolepoäng). Programmet inleds med ett tvåårigt basblock då ämnena fysik och matematik företrädesvis studeras. Basblocket följs av ett års valfria fördjupande studier som leder till en specialisering. Studenterna kan välja både bland de kurser som institutionen för fysik erbjuder och bland andra kurser som ges vid Lunds universitet. Det pedagogiska upplägget för undervisningen i fysik utgörs av storföreläsningar, laborationer och gruppövningar. Det naturvetenskapliga kandidatprogrammet leder till en naturvetenskaplig kandidatexamen.

Studenterna på naturvetarprogrammet, inriktning fysik

Antalet antagna studenter varierar stort mellan olika terminer och år. Under undersökningsperioden har 6-31 studenter antagits till det naturvetenskapliga kandidatprogrammet med inriktning fysik. Könsfördelningen bland studenterna har

varierat. Fördelningen har varit i obalans under undersökningsperioden med undantag för höstterminen 2007 och vårterminen 2008¹⁹⁴.

Tabell 20. Sammanställning över antalet antagna studenter till det naturvetenskapliga kandidatprogrammet H2007-V2011.

Termin	Antal antagna	Kvinnor	Män	Andel kvinnor
H07	11	6	5	54 %
V08	5	3	2	60 %
H08	20	5	15	25 %
V09	5	1	4	20 %
H09	25	4	21	19 %
V10	6	2	4	33 %
H10	31	8	23	26 %
V11	10	2	8	20 %

Studenter på det naturvetenskapliga kandidatprogrammet med inriktning fysik anmäler inte avhopp eller studieuppehåll i någon större utsträckning. Av registreringarna på kurser inom programmet kan emellertid utläsas hur stor andel av studenterna som följer studietakten. Efter ett års studier är i genomsnitt 30 procent av kvinnorna och 51 procent av männen fortsatt registrerade. Av de som började sina studier höstterminen 2007 är, efter tre års studier, 25 procent av kvinnorna och 40 procent av männen fortsatt registrerade. Mönstret är detsamma för kullen som påbörjade sina studier 2008, där uppgår andelen fortsatt registrerade efter tre års studier till 25 procent för kvinnor och 31 procent för män. Andelen avbrott eller studieuppehåll är således högre bland kvinnor än män på det naturvetenskapliga kandidatprogrammet med inriktning fysik.

¹⁹⁴ LADOK, LW03, 2012-03-16.

Tabell 21. Sammanställning över antalet registrerade per termin och fortsättningsrekrytering/avbrott på naturvetenskapliga kandidatprogrammet inriktning fysik, H07-V11.

Term in	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
H07	5	4												
V08	1	4	1	3										
H08	3	2	1	1	13	4								
V09	3	3	1	1	7	1	4	1						
H09	4	3	1	1	5	2	0	1	16	2				
V10	2	1	1	1	4	2	1	0	12	2	3	2		
H10			1	1	6	2	1	0	8	1	2	0	19	6
V11					4	1	1	0	6	1	1	0	15	5
Avbrott	60 %	75 %	0 %	67 %	70 %	75 %	75 %	100 %	62 %	50 %	67 %	100 %	21 %	17 %

Vilka studenter som klarar studierna på det naturvetenskapliga programmet med inriktning i fysik bäst utifrån ett könsperspektiv kan utläsas av andelen fullpresterande. Prestationerna varierar mellan terminerna men andelen fullpresterande studenter är låg. En uppdelning av de fullpresterande studenterna baserad på kön visar att generellt sett är andelen fullpresterande kvinnor lägre än andelen män på det naturvetenskapliga kandidatprogrammet, inriktning fysik¹⁹⁵. Den genomsnittliga andelen fullpresterande under undersökningsperioden uppdelat på kön är 16 % för kvinnor och 21 % för män.

¹⁹⁵ LADOK, LW04.

Tabell 22. Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten i procent, uppdelat på termin och kön på naturvetenskapliga kandidatprogrammet, inriktning fysik, H07-V11.

Termin	M %	K %	M %	K %	M %	K %	M %	K %	M %	K %	M %	K %
H07	0	0										
V08	20	75	0	0								
H08	40	50	100	33	15	50						
V09	40	50	0	33	38	25	0	0				
H09	40	50	0	0	0	0	0	0	0	0		
V10	20	0	100	33	31	50	25	0	31	100	0	0
H10	0	25	100	33	23	50	20	0	6	0	33	0
V11	0	25	0	0	23	0	0	0	19	50	0	0

Kurserna i fysik

De kurser i fysik som ingår i det naturvetenskapliga kandidatprogrammet har varit föremål för en djupare analys som har syftat till att kartlägga jämställdheten bland personalen som undervisar, handleder och examinerar. Under undersökningsperioden höstterminen 2007 – vårterminen 2011 har de personer som undervisat, handlett och examinerat på kurserna i fysik i huvudsak varit män (95 %). Det råder därmed en könsobalans bland de personer som har bemannat kurserna. Könsobalansen kvarstår även om övningsledare beaktas¹⁹⁶. Utöver detta syftar analysen till att kartlägga kurslitteraturen utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Kurslitteraturen i fysik på grundnivå har under undersökningsperioden utgjorts av 93 böcker. Dessa böcker har till 75 procent författats av män. 17 procent av litteraturen är författad av en kvinna och 8 procent är författad av män och kvinnor tillsammans. Det råder med andra ord en könsobalans avseende författarna till kurslitteraturen i fysik.

Studenterna i fysik

Under perioden höstterminen 2007 – vårterminen 2011 har 1005 studenter registrerats på grundkurserna i fysik. Vissa har läst kurserna inom ramen för det naturvetenskapliga programmet, andra har läst kurserna inom andra program eller

som fristående kurser. Könssammansättningen bland studenter är i obalans, 36 procent kvinnor och 64 procent män, men när alltså nästan till det politiska målet om en 40-60 procent i könfördelning.

26 procent av de studenter som registrerade sig på grundkursen har examinerats på kursen inom föreskriven tid. En analys utifrån kön visar att 34 procent av kvinnorna och 22 procent av männen har examinerats på kursen under kursperioden. Av de kvinnor som har examinerats på kursen har 38 procent fått betyget G och 62 procent VG. Betygsfördelningen är densamma för de män som har examinerats på kursen.

46 procent av studenterna på grundkursen läser vidare på fortsättningskursen. 15 procent av de registrerade studenterna examineras på fortsättningskursen. Uppdelat på kön examineras 20 procent av kvinnorna och 16 procent av männen. Hälften av kvinnorna har examinerats med betyget G och hälften med betyget VG. 35 procent av männen har examinerats med betyget G och 65 procent med betyget VG. Männen är således fullpresterande i lägre utsträckning men har högre betyg än kvinnorna.

32 procent av studenterna från fortsättningskursen läser även kandidatkursen. Andelen fullpresterande studenter på kandidatkursen är 18 procent. Uppdelat på kön är 22 procent av kvinnorna och 16 procent av männen fullpresterande. Hälften av kvinnorna har erhållit betyget G och hälften betyget VG. 40 procent av männen har erhållit betyget G och 60 procent betyget VG. Männen är således fullpresterande i lägre utsträckning och har därmed som grupp en lägre poängproduktion men högre betyg än kvinnorna.

Sammanfattningsvis kan konstateras att:

- Det förelåg könsobalans bland studenterna som antogs på det naturvetenskapliga kandidatprogrammet med inriktning fysik, varför programutbildningen kan definieras som måttligt könssegregerad med en dominans av män.
- Kvinnor i högre utsträckning än män gjorde studieavbrott eller tog studieuppehåll på det naturvetenskapliga kandidatprogrammet med inriktning fysik.
- Andelen fullpresterande på naturvetenskapliga kandidatprogrammet med inriktning fysik var något lägre för kvinnor än män.
- Det förelåg en könsobalans på grundkurserna i fysik på grundnivå, varför de får definieras som måttligt könssegregerade med en dominans av män
- Kvinnor erhöll något högre betyg än män på grundkursen. Däremot råder det motsatt förhållande på fortsättningskursen och kandidatkursen.
- Könssammansättningen bland undervisande och examinerande personal får definieras som enkönad med en dominans av män (95 procent).

- Könssammansättningen bland författarna till kurslitteraturen får också definieras som enkönad med en dominans av män.

Psykologprogrammet

Vid Samhällsvetenskapliga fakulteten ges *Psykologprogrammet*. I denna studie har en avgränsning gjorts till programkurser på grundnivå som ges av institutionen för psykologi.

Beskrivning av institutionen för psykologi

I september 2010 arbetade 112 personer på institutionen för psykologi, varav 47 procent kvinnor och 53 procent män. Personalsammansättningen är således i könsbalans. Vid en närmare granskning av den undervisande personalen framkommer att det även bland lektorer och adjunkter råder könsbalans¹⁹⁷. Däremot råder det en vertikal könsobalans, exempelvis innehade kvinnor endast 25 procent av professurerna.

Tabell 23. Sammanställning över anställda vid institutionen för psykologi 2010-09.

Personalkategori	Kvinnor	Män	Totalt
Professor	2	6	8
Lektor	18	21	39
Adjunkt	9	6	15
Annan underv./forsk. pers.	1	2	3
Doktorand	11	16	27
Adm. pers.	12	6	18
Teknisk pers.	-	2	2
Summa	53	59	112

¹⁹⁷ Könsfördelningen bland undervisande personal var 46 procent kvinnor och 54 procent män.

Programbeskrivning

Psykologprogrammet är en femårig yrkesutbildning som omfattar 300 högskolepoäng och leder till en psykologexamen. Efter ett års praktisk tjänstgöring som psykolog kan studenten få psykologlegitimation utfärdad av Socialstyrelsen. Utbildningen innehåller både teoretiska och praktiska moment som förbereder studenten för arbete som psykolog inom ett stort antal olika områden, till exempel inom psykiatri, skolan och andra delar av arbetslivet. Det pedagogiska upplägget för undervisningen är varierat. Det utgörs av såväl föreläsningar, seminarier, laborationer, individuella övningar som gruppövningar.

Studenterna på psykologprogrammet

Varje termin under undersökningsperioden, höstterminen 2007 – vårterminen 2011, har 48-57 studenter antagits till psykologprogrammet. Könssammansättningen bland studenterna har varit i obalans under fem av åtta undersökta terminer, med en dominans av kvinnor¹⁹⁸.

Tabell 24. Sammanställning över antalet antagna studenter till psykologprogrammet H07-V11

Termin	Antal antagna	Antal kvinnor	Antal män	Andel kvinnor
H07	51	35	16	69 %
V08	50	27	23	54 %
H08	52	33	19	63 %
V09	49	29	20	59 %
H09	48	29	19	60 %
V10	55	40	15	72 %
H10	57	44	13	77 %
V11	53	37	16	70 %

Studenter på psykologprogrammet anmäler inte avbrott eller studieuppehåll i någon större utsträckning. Av registreringarna på kurser inom programmet kan emellertid utläsas hur stor andel av studenterna som följer studietakten. Av de studenter som började på psykologprogrammet höstterminen 2007 är, efter tre års studier på grundnivå, 58 procent av männen och 54 procent av kvinnorna fortsatt registrerade. Mönstret för avbrott och studieuppehåll tycks skilja sig åt mellan kvinnor och män. Männen har en större andel avbrott eller studieuppehåll i början av studierna medan

198 LADOK, LW03, 2012-03-16

kvinnornas avbrott eller studieuppehåll infaller i större utsträckning i mitten eller i slutfasens av studierna.

Tabell 25. Sammanställning över antalet registrerade per termin och/avbrott på psykologprogrammet.

Termin	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
H07	12	31								
V08	11	28	22	22						
H08	10	25	17	20	12	31				
V09	10	24	18	15	12	28	16	26		
H09	10	21	17	13	10	25	15	25	16	27
V10	10	20	16	13	9	26	15	23	15	24
H10	6	14	15	14	9	25	12	22	11	22
V11	7	17	16	14	8	25	13	23	12	23
Avbrott	42%	46%	27%	36%	33%	19%	19%	12%	25%	15%

Vilka studenter som klarar studierna på psykologprogrammet bäst utifrån ett könsperspektiv kan utläsas av andelen fullpresterande i kohorten. Andelen fullpresterande studenter uppdelat på kön visar att prestationerna varierar mellan terminerna och kullarna men att kvinnorna generellt sett är i något högre grad mera fullpresterande än männen¹⁹⁹.

199 LADOK, LW04. Den genomsnittliga andelen fullpresterande under undersökningsperioden uppdelat på kön är: kvinnor 65 % och män 61 %.

Tabell 26 Sammanställning över andelen fullpresterande i kohorten i procent, uppdelat på termin och kön på psykologprogrammet.

Termin	M %	K %	M %	K %	M %	K %	M %	K %	M% %	K% %	M% %	K% %
H07	92	84										
V08	58	71	86	86								
H08	0	0	68	59	92	84						
V09	75	74	64	55	83	68	69	81				
H09	83	61	14	18	83	77	50	73	94	93		
V10	75	58	59	50	58	71	55	65	63	74	77	93
H10	0	3	32	36	42	71	63	65	69	78	69	72
V11	33	39	64	41	67	77	44	73	69	67	15	31

Kurserna i psykologi

De kurser som ingår i psykologprogrammet på grundnivå men som också kan läsas inom ramen för andra program som ges av institutionen eller som fristående kurs har varit föremål för en djupare analys som har syftat till att kartlägga jämställdheten bland personalen som undervisar, handleder och examinerar. Under undersökningsperioden höstterminen 2007 – vårterminen 2011 har de personer som undervisat, handlett och examinerat på kurserna till övervägande del varit män och kvinnor tillsammans (82 procent). På 11 procent av kurserna har män undervisat och handlett och på 7 procent av kurserna har enbart kvinnor ansvarat för undervisning och handledning. Det råder med andra ord könsbalans bland den undervisande och handledande personalen på psykologprogrammets grundkurser i psykologi. Bland examinatorerna råder däremot inte könsbalans. 65 procent av examinatorerna är män och 35 procent kvinnor. Utöver detta har analysen syftat till att kartlägga kurslitteraturen utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Kurslitteraturen i psykologi har under undersökningsperioden utgjorts av 514 böcker och artiklar. 41 procent av litteraturen har författats av en man, 12 procent av flera män gemensamt. Det innebär att män har författat 53 procent av kurslitteraturen²⁰⁰. 17 procent av litteraturen har författats av en ensam kvinna och tre procent av kvinnor gemensamt. Det innebär att 20 procent av kurslitteraturen är författad av kvinnor. 16 procent av litteraturen har

författats av gemensamt av män och kvinnor. Resterande litteratur har utgivits av myndigheter. Det råder således inte könsbalans bland författarna till kurslitteraturen. Därutöver ingår 84 kompendier i kurslitteraturen. Vilka personer som har författat eller sammanställt kompendierna går inte att utläsa av litteraturlistorna.

Under perioden höstterminen 2007 – vårterminen 2011 har 2267 studenter registrerats på de undersökta kurserna vid institutionen för psykologi. Vissa har läst kurserna inom ramen för psykologprogrammet eller inom något annat program med beteendevetenskaplig inriktning eller som fristående kurs. Könssammansättningen bland studenter har varit i obalans, 69 procent kvinnor och 31 procent män. Genomströmningen har varit god. 78 procent av de registrerade studenterna har examinerats på kurserna inom utsatt tid. Om genomströmningen analyseras uppdelat på kön framkommer att det inte föreligger någon skillnad mellan män och kvinnor. Inom institutionen för psykologi används betygsskalan godkänd–icke godkänd varför en differentiering av studieprestationerna utifrån betygsskalor inte kan genomföras.

Sammanfattningsvis kan konstateras att:

- Det förelåg könsobalans bland studenterna som antogs på psykologprogrammet, varför programutbildningen kan definieras som måttligt könssegregerad med en dominans av kvinnor.
- Män i högre utsträckning än kvinnor gjorde studieavbrott eller tog studieuppehåll under psykologprogrammets tre första år.
- Genomströmningen på psykologprogrammet var något lägre bland kvinnor än bland män.
- Andelen fullpresterande på psykologprogrammet var något högre för kvinnor än för män.
- Det förelåg en könsobalans på kurserna i psykologi på grundnivå, varför de får definieras som måttligt könssegregerad med en dominans av kvinnor.
- Genomströmningen på kurserna i psykologi var god och könsintegrerad.
- Könssammansättningen bland undervisande personal var i balans och får definieras som könsintegrerad.
- Könssammansättningen bland examinerande personal var i könsobalans och kan definieras som måttligt könssegregerad med en dominans av män.
- Könssammansättningen bland författarna till kurslitteraturen får definieras som måttligt könssegregerad med en dominans av män.

Resultat från fokusgruppsintervjuer med studenter

I projektet ”Obalanser i grundutbildningen” har fokusgruppsintervjuer genomförts med studenter från varje medverkande institutions program eller fristående kurser, det vill säga från civilekonomprogrammet, datateknikprogrammet, naturvetenskapliga kandidatprogrammet, filosofi och psykologprogrammet. Rekryteringen av studenter har skett via ansvarig för jämställdhetsfrågor vid respektive fakultets studentkår eller institutions studentförening, som har ombetts att tillfråga en student från varje termin om att medverka i fokusgrupperna. Tjugotre studenter har medverkat i intervjuerna. Urvalet är inte representativt och de medverkande studenternas utsagor är inte generaliserbara. De ska istället ses som ”studenternas röster”. Fokusgrupperna har träffats på en neutral plats vid ett tillfälle under två till tre timmar för att diskutera projektets frågeställningar. De medverkande studenterna har garanterats anonymitet.

Hur är det att vara student på ...?

Studenterna säger att de trivs på sina utbildningar och de tycker att deras utbildning generellt sett är av god kvalitet. Exempelvis upplevs avståndet mellan forskning och undervisning som kort vid Lunds universitet. Samtliga fokusgrupper har dock tagit upp att institutionerna förmedlar ett elitistiskt synsätt på sitt ämne, sin forskning och sina studenter, vilket bidrar till att det förmedlas höga förväntningar som bidrar till att skapa höga ambitioner hos studenterna. Dessutom har samtliga fokusgrupper tagit upp att det råder ett högt studietempo. Enligt studenterna skapar de höga ambitionerna och det höga studietempot en grogrund för stress och press; ”Det är nästan ett bisarrt tempo. Arbetsinsatsen är ungefär 60 timmar per vecka”.

Hur upplever ni könssammansättningen på er utbildning?

Det sammantagna resultatet av fokusgruppsintervjuerna är att upplevelsen av könssammansättningen i grundutbildningen varierar mellan de undersökta utbildningarna. Fokusgruppen som representerar datateknikprogrammet upplever exempelvis könssammansättningen på programmet som ojämn med en kraftig överrepresentation av män. Kvinnorna känner sig dock inte underrepresenterade eftersom de bedömer jämställdheten utifrån ett sektionsperspektiv. Kvinnor som läser datateknik känner sig inte heller särbehandlade. Studenterna i filosofi och fysik är

medvetna om att männen är i majoritet bland studenterna men upplever ändå att det är jämställt bland de studenter som går på utbildningen. Studenterna på ekonomiprogrammet upplever att könssammansättningen är i balans på ett övergripande plan men att den varierar mellan olika inriktningar. På psykologprogrammet upplevs könssammansättningen däremot variera mellan olika terminer.

Varför ser könssammansättningen ut som den gör?

Det sammantagna resultatet av fokusgruppsintervjuerna är att studenterna förklarar könssammansättningen på utbildningarna på olika sätt. Studenterna från datateknikprogrammet konstaterar att kvinnor sysslade med programmering initialt men att männen har tagit över denna uppgift. De tror att den låga andelen kvinnliga studenter på datateknikprogrammet beror på att flickor och pojkar uppfostras till att förhålla sig till teknik på olika sätt samt att matematik som ämne har en stämpel av att vara tråkigt. De tror dessutom att rekryteringen av studenter spelar roll. Rekryteringen kan vidareutvecklas, exempelvis genom en översyn av hur ämnet presenteras på studentmässor. Filosofistudenterna tror att den lägre andelen kvinnor bland studenterna beror på att kvinnor har högre mål med sina studier och därför läser mera nyttoorienterat. Det medför att ämnen med "flumstämpel" såsom filosofi kommer till korta. Exempelvis är det färre kvinnor än män som läser filosofi under en sammanhängande period, vilket beror på att kvinnor i högre utsträckning läser filosofi som ett extra ämne och en mera nyttoorienterad utbildning som huvudämne. Studenterna som läser det naturvetenskapliga programmet med inriktning fysik delar filosofistudenternas uppfattning avseende kvinnors utbildningsstrategi. Kvinnor återfinns framförallt på praktiska och konkreta inriktningar av det naturvetenskapliga programmet medan det företrädesvis är män som läser abstrakta inriktningar såsom fysik och teoretisk fysik. Filosofistudenterna lyfte dessutom fram att föräldrar och klass har betydelse för hur studenterna förhåller sig till sina studier. Föräldrar med akademisk utbildning ansågs uppmuntra bildning inom olika ämnen i högre utsträckning än föräldrar som saknar akademisk utbildning. Filosofistudenterna varnade också för den avintellektualisering som pågår i samhället avseende män. Pojkar uppmuntras inte till att prestera intellektuellt på samma sätt som flickor. Både filosofistudenter och fysikstudenter lyfter därutöver fram betydelsen av stereotyper för ämnena. Det saknas kvinnor som förebilder varför bilden av en filosof och en fysiker är en man med status. Såväl filosofistudenter som fysikstudenter understryker också att deras ämnen i sig är könsneutrala och att det görs insatser för att rekrytera och behålla kvinnor som studenter. De varnar dock för att särskilda insatser kan upplevas som kränkande – att kvinnorna pekats ut. Civilekonomprogrammets studenter upplever att könssammansättningen varierar mellan olika inriktningar. Kvinnor läser exempelvis ekonomisk styrning och ledarskap i högre utsträckning än män medan inriktningen finans är mansdominerad. Redovisning är däremot en inriktning som attraherar både kvinnor och män. På psykologprogrammet varierar

könssammansättningen mellan olika terminer bland annat beroende på att det tidigare tillämpades en könskvotering av män. Studenterna uppgav att i framtiden kommer antagningen via högskoleprovet att utökas för att fler män ska kunna antas till psykologprogrammet. På så vis förväntas könssammansättningen bli mera balanserad och bättre avspeglar befolkningssammansättningen. Den skeva könssammansättningen på psykologprogrammet anses bero på att psykologi har lägre status än medicin som har samma antagningspoäng. Psykologins lägre status förklarar studenterna med att professionen psykolog är ung och ännu inte har hittat sin plats. Bilden som institutionen förmedlar av en psykolog är en person som drivs av ett kall vilket gör det är svårt att diskutera såväl status, makt, inkomster som professionens avgränsningar gentemot andra ämnen, exempelvis medicin och socialvetenskap.

Förändras könssammansättningen mellan terminerna?

Det sammantagna resultatet från fokusgruppsintervjuerna är att studenterna upplever att könssammansättningen förändras över terminerna. Studenterna på datateknikprogrammet upplever exempelvis att det är ett större antal män som hoppar av utbildningen men de är osäkra på om det är någon procentuell skillnad mellan könen. Detsamma upplever studenterna som läser det naturvetenskapliga kandidatprogrammet. Studenterna på ekonomprogrammet kommenterade inte avbrott. Däremot lyfter de fram att studenterna på Ekonomihögskolan är väldigt målfokuserade och att de har sina målbilder i näringslivet. Filosofistudenterna upplever att det är fler kvinnor som hoppar av eller gör uppehåll i filosofistudierna medan männen fokusera på filosofistudierna och gärna läser praktisk och teoretisk filosofi parallellt. På psykologprogrammet varierar könssammansättningen på grund av föräldradedigheter och sjukdom men också på grund av att studenterna inte har bråttom med att bli klara. Livserfarenhet ses som en tillgång och därför arbetar många parallellt med studierna och undviker på så sätt att ta studiemedel.

Vilka svagheter ser ni med existerande könsammansättning?

Andelen kvinnor som studerar på Lunds tekniska högskola är stabilt, cirka 30 procent, och därmed är inte könssammansättningen något problem enligt studenterna från datateknikprogrammet. Detta trots att andelen kvinnor som studerar på datateknikprogrammet endast uppgår till 7 procent. Studenterna som representerar civilekonomprogrammet menar att könsbalans är bra eftersom den bidrar till att flera olika perspektiv finns representerade. På det naturvetenskapliga programmet bryr man sig inte om kön eftersom studierna sätts främst och bedrivs på ett målmedvetet sätt. En svaghet med en dominans av män kan enligt studenterna på det naturvetenskapliga programmet vara att Sverige går miste om potentiellt duktiga fysiker. De menar också att det inte heller finns någon fördel med fler män som fysiker. Studenterna som representerar psykologprogrammet menar att en svaghet med den skeva könsbalansen på programmet är att verksamma psykologer inte avspeglar befolkningssammansättningen. En annan nackdel med en profession som

domineras av kvinnor är att den har en tendens att tappa i lön och status. En ojämn könsbalans är inte heller bra utifrån ett gruppdynamiskt perspektiv. Exempelvis tar vissa män och äldre studenter större delen av talutrymmet under lektionerna på psykologprogrammet även om de är i minoritet.

Vilka styrkor respektive svagheter finns med existerande könsammansättning?

Styrkan eller fördelen med att vara kvinna och student på datateknikprogrammet är att alla lär sig kvinnornas namn och att det är en miljö som upplevs som mindre utseendefixerad än andra delar av samhället. En fördel med övervägande män som studenter är att de fungerar som "gate keepers" avseende lönenivån för civilingenjörer.

Styrkan med den jämna könsbalansen på ekonomiprogrammet anses vara att det inte behövs några stereotyper. Att alla får lova att vara sig själva. En svaghet är att det finns många personligheter i studentgruppen och att vissa har stora behov av uppmärksamhet.

Utifrån fysikstudenternas perspektiv är styrkan med övervägande män i studentgruppen att fysikers status och lönenivå bibehålls. Det finns dock en undre gräns för andelen kvinnor i studentgruppen. Är de för få marginaliseras de och det leder därmed till att studentgruppen i praktiken blir enkönad.

Reflektioner kring kurslitteraturen utifrån ett jämställdhetsperspektiv

Det sammantagna resultatet från fokusgruppsintervjuerna är att synen på betydelsen av kön på författare till kurslitteratur varierar samt att kurslitteratur används på olika sätt och i varierande utsträckning i undervisningen. Ett annat resultat är att det finns en saknad efter svensk och nordisk samt asiatisk kurslitteratur samt en måttad på amerikansk kurslitteratur. Studenterna på datateknikprogrammet menar att de läser igenom kurslitteraturen men reflekterar inte över kön på författaren och har därför inte noterat om det finns en skillnad mellan litteratur författad av kvinnor eller män. Den amerikanska kurslitteraturen upplevs som pedagogisk men upprepande. I viss litteratur ingår lästal men de uppfattas som könsneutrala. De handlar exempelvis om medicin, ramper och vattenflöden. Det finns laborationer som upplevs som bättre och sämre men det är frikopplat från jämställdhet. Studenterna på ekonomiprogrammet anser att kurslitteraturen domineras av böcker skrivna av män och så kallade "gurus". Även de artiklar som används i undervisningen är företrädesvis skrivna av män som betraktas som gurus. Det finns få kvinnliga forskare inom ekonomi och därför innehåller kurslitteraturen bara några enstaka artiklar som är författade av kvinnor. På ekonomiprogrammet arbetar man med casemetodik. Casen köps in men trots det handlar de om företag från typiska manligt präglade branscher såsom fordons- och flygindustri samt hård- och mjukvaruföretag. Case som skulle kunna ses som mera riktade till kvinnor köps inte in, exempelvis case som rör möbelindustri och möbeldesign, kläd- och modeföretag eller kosmetikaföretag. Studenterna har också reflekterat över avsaknaden av case om asiatiska företag. Inte heller filosofistudenterna

tror att kön på författare till kurslitteratur har någon faktamässig betydelse. I exempelvis de artiklar som används som kurslitteratur går det inte att avgöra om författaren är kvinna eller man utan en närmare jämförelse. Däremot tror studenterna att kön kan påverka författarens reflektioner eftersom kvinnor och män lyfter fram och prioriterar olika omständigheter olika mycket. Filosofistudenterna menar att deras kurslitteratur håller en hög nivå och att den ligger nära forskningen. Den är dock helt inriktad på västerländsk filosofi. Studenterna hade gärna sett att litteratur om österländsk filosofi också hade ingått i kurslitteraturen. Även filosofistudenterna upplever den amerikanska litteraturen som upprepande. Studenterna från det naturvetenskapliga programmet med inriktning fysik konstaterar att de under tre terminers studier i fysik har en bok som är skriven av en kvinna och att underlagen till laborationer saknar genus. Studenterna som läser på psykologprogrammet konstaterar att förnamnet på författarna aldrig skrivs ut på litteraturlistorna och därför har de inte reflekterat över kön på författaren. De understryker också att innehållet i kurslitteraturen är viktigare än kön på författaren. Studenterna på psykologprogrammet framför kritik mot kurslitteraturen på ett sätt som inte övriga fokusgrupper inte gör. De menar att viss kurslitteratur inte står i samklang med den senaste forskning. Dessutom anser de att den amerikanska kurslitteraturen är dyr och upprepande och inte helt applicerbar på svenska förhållanden eftersom de experiment som tas upp är utförda på amerikanska vita medelklassmän som studerar på college. Tiltalet i litteraturen upplevs också som stereotypt, exempelvis kallas modern den primära vårdnadshavaren. Därutöver osynliggörs samkönade relationer och samkönat föräldraskap. Psykologistudenterna efterlyser svensk och nordisk kurslitteratur som ett komplement till den amerikanska litteraturen.

Studenternas reflektioner kring kurslitteraturen utifrån en historisk, samhällelig, nytto- och tillämpningskontext

Under fokusgruppsintervjuerna fick studenterna även reflektera över om deras ämne och det som studeras sätts in i en historisk, samhällelig, nytto- och tillämpningskontext. Studenterna som representerade datateknikprogrammet kom fram till att de hade haft en lektion som berörde datavetenskapen utifrån en historisk kontext. Då skildrades exempelvis Anne Byrons pionjärbete som programmerare. Studenterna menade att det var ett tillräckligt inslag för att belysa den historiska kontexten. I övrigt ansågs inte ämnet sättas in i några kontexter. På civilekonomprogrammet tas kvinnan upp i ämnet ekonomisk historia, där kurslitteraturen innehåller ett kapitel om kvinnan och ekonomi. Studenterna från Filosofiska institutionen menar att ämnet sällan sätts in i en historisk eller samhällelig kontext och att detta kan utökas för att få med kvinnan i filosofin och kurslitteraturen. Exempelvis tar Aristoteles upp kvinnan. Han menar att hon bör behandlas och ses som ett barn. Studenterna från det naturvetenskapliga programmet konstaterade att kurslitteraturen inte sätter in ämnet i några särskilda kontexter. Däremot finns det lärare som tar upp att det historiskt sett finns män som har stulit

kvinnors upptäckter och lärare som utifrån ett kritiskt perspektiv belyser fysikens roll under nazismen.

Studenternas reflektioner kring kurslitteraturen utifrån ett kränkingsperspektiv

Studenterna från datavetenskap, ekonomi och fysik menar att innehållet i deras kurslitteratur inte kan upplevas som kränkande eftersom de arbetar med tal, formler och modeller. Möjligen skulle något exempel i en matematikbok kunna uppfattas som lite "mossigt". Studenterna som representerar filosofi och psykologi menar däremot att delar av deras kurslitteratur skulle kunna uppfattas som kränkande. Filosofistudenterna lyfter fram att den bärande tanken inom filosofin är att tänka rätt och att det filosofiska tankesättet kan innebära att troende och politiskt intresserade studenter kan känna sig kränkta. Studenterna som representerar psykologprogrammet menar att delar av deras kurslitteratur kan upplevas som kränkande utifrån perspektiven etnicitet, kön, sexuell läggning och funktionsnedsättning eftersom det finns ett antagande om att människan enbart är en biologisk varelse.

Vilka styrkor respektive svagheter finns med befintlig kurslitteratur?

De studenter som läser på civilekonomprogrammet upplever den amerikanska litteraturen som uppreppande men pedagogisk. Författare till amerikansk litteratur tar också ställning på ett sätt som svenska och andra skandinaviska läroboksförfattare inte gör. Den skandinaviska kurslitteraturen upplevs som forskningsbaserad men opedagogisk. Även studenterna på det naturvetenskapliga programmet med inriktning fysik upplever amerikansk litteratur som uppreppande. Den franska och tyska litteraturen upplevs däremot som mera stringent och den svenska litteraturen, som ofta är alternativ litteratur, som mera förklarande. Fysikstudenterna tycker att deras litteratur håller en hög standard. På vissa kurser finns flera alternativa och valbara kursböcker vilket gör att det är svårt att välja eftersom studenterna inte vet vilken bok som är mest relevant. Studenterna som läser psykologi menar att styrkan med deras kurslitteratur är att den är pedagogisk. Svagheten är att den är lite för översiktlig. En annan svaghet är att studenterna rekommenderas att läsa fördjupningslitteratur men att den tas inte upp på föreläsningarna och inte heller tenteras. Ytterligare en svaghet är att det ibland råder en oklarhet om vilken litteratur som är obligatorisk och vilken som är rekommenderad.

Vilka möjligheter och hinder har existerande kurslitteratur utifrån ett jämställdhetsperspektiv?

Studenterna på datateknikprogrammet, naturvetarprogrammet med inriktning fysik och studenterna på Filosofiska institutionen menar att deras kurslitteratur varken kan bidra med möjligheter eller utgöra ett hinder utifrån ett jämställdhetsperspektiv. För studenterna på psykologprogrammet är genus relevant men de konstaterar att det också finns kurslitteratur på psykologprogrammet som inte är uppdaterad vilket leder till att föreläsningarna håller en ganska låg nivå både akademiskt och intellektuellt.

Vidare menar de att genus inte är integrerat i deras utbildning. Lärarna saknar kunskap om genus och det bedrivs inte heller någon forskning utifrån ett genusperspektiv inom ämnet psykologi. Sammantaget leder detta till att det inte ställs krav på lärarna att kompetensutveckla sig i genusvetenskap eller genusmedveten pedagogik. Det är istället studenterna som föreläser om genus. Studenterna på psykologprogrammet menar att det skulle vara enkelt att knyta ihop genusvetenskap och psykologi men att man från ledningens och lärarnas sida inte riktigt ser kopplingen mellan kön och psykisk ohälsa.

Har ni reflekterat över betydelsen av vem som undervisar och handleder?

Studenterna som läser på datateknikprogrammet menar att undervisande lärares kön inte spelar någon roll. Det gör däremot lärarnas pedagogiska förmåga. De menar att det finns lärare som behöver kompetensutveckla sig i pedagogik. Vissa lärare berättar inte ens hur de kommer att disponera tavlan under lektionen. Tentor rättas inte anonymt och i kursvärderingar efterfrågas kön, vilket ifrågasätts av studenterna eftersom andelen kvinnor bland studenterna är låg. Studenterna som läser på civilekonomprogrammet konstaterar att samtliga prefekter på Ekonomihögskolan är män, att alla studierektorer utom en är män, att kursansvariga också är män samt att nio av tio av deras lärare på grundnivå är män. Dessutom är lärarna 45-65 år och kommer från vit medelklass. Studenterna menar att sammansättningen på lärarkollegiet troligen beror på att alla anställda lektorer måste delta i undervisningen. Det medför att även oengagerade lärare som visar samma OH-presentation termin efter termin undervisar. Detta bidrar till att formatet på föreläsningarna blir manligt. Storföreläsningar har upplägget: *jag talar ni lyssnar*. Vidare menar de att lärarens tonläge och entusiasm är avgörande för om en storföreläsning upplevs som bra eller inte. Storföreläsningar inbjuder inte till diskussioner men i de dialoger som förs är talutrymmet lika stort mellan kvinnor och män. På varje kurs finns det dock en ambitiös grupp studenter som alltid ställer frågor. Normen är att det är mera accepterat för kvinnor att ställa frågor medan det för män är lite av en prestigeförlust att behöva fråga. Att ställa frågor under en föreläsning har också en kulturell aspekt. Internationella studenter frågar mera än svenska studenter. Vissa studenter går också fram till läraren och ställer sina frågor under rasten.

På Ekonomihögskolan mäter sig män tillsammans, det vill säga de driver kurser, undervisar och säljer sina läroböcker tillsammans, enligt studenterna. Kvinnorna upplevs mera som ensamvargar. Studenterna menar att inte alla lärare som undervisar på civilekonomprogrammet håller måttet. De är forskare medan studenterna har sina förebilder i Harvard Business School och hämtar sin målbild i företag som Ernest & Young och Accenture. Samtidigt konstaterar studenterna att näringslivet och enskilda företag har stort inflytande över utbildningen eftersom de bidrar ekonomiskt. Det medför att de styr över innehållet i utbildningen och att det inte alltid är det bästa. Även hanteringen av tentor ifrågasätts. Tentor rättas inte anonymt eftersom

studenterna är så många, därigenom förutsätts läraren inte veta vem som är vem. Det stämmer inte riktigt enligt studenterna eftersom den som sticker ut eller bråkar med läraren är känd till namnet. Studenter med klagomål vinner alltså inget med att ta upp dem. I kursvärderingen finns en fråga om kön som upplevs som malplacerad av studenterna. Den verkar finnas där för att den ska finnas.

Studenterna som läser filosofi upplever att män som undervisar är mera distanserade medan kvinnorna är mera personliga. Studenterna menar att lärarens personlighet har större betydelse än kön för den pedagogiska skickligheten. Pedagogiskt används företrädesvis katederundervisning i ämnet filosofi. Det innebär att läraren föreläser genom att skriva på tavlan och ställa frågor till studenterna. Lärarna på filosofen upplevs som erfarna och skickliga. Varje moment under föreläsningarna känns genomtänkt. Studenterna i filosofi tror att kön på examinator har betydelse. På institutionen för filosofi rättas inte tentorna anonymt. Studenterna önskar att så vore fallet eftersom det skulle öka deras rättssäkerhet. Studenterna känner förtroende för lärarna men anser också att det vore bra om rollerna handledare och examinator var åtskilda på uppsatskurserna.

Studenterna som läser fysik konstaterar att de bara har en lärare som är kvinna och att hon är den bästa och den mest entusiastiska. Hon är också mest frispråkig, självsäker, lugn och tydlig. Vissa lärare har undervisat för länge och kör exempelvis samma skämt om och om igen. Fysikstudenterna menar att lärares personlighet och om läraren är en aktiv forskare påverkar undervisningen mer än kön. Tentorna på Fysicum rättas inte anonymt. Studenterna får skriftliga tentor under första terminen och muntliga tentor på andra och tredje terminen.

Studenterna som läser psykologi delar uppfattningen att det inte är lärarens kön utan personligheten som har störst betydelse i undervisningssituationen, exempelvis lärarens intresse för diskussioner. De menar också i likhet med övriga fokusgrupper att ålder är en mera betydelsefull faktor för kvaliteten på undervisningen än kön. Psykologistudenterna lyfter också fram att det är stora skillnader mellan kursansvarigas krav på godkänt och hur tentorna är utformade. De anser att det vore bra med en samordning.

Analys

Det övergripande syftet med studien ”Obalanser i grundutbildningen” är att undersöka om det finns en inbyggd genuslättnad i utbildnings- och kursstrukturen på de undersökta utbildningarna. Generellt sett indikerar resultaten från studien att det finns en genuslättnad avseende bemanning av kurser och val av kurslitteratur. Det är företrädesvis män som undervisar och kurslitteraturen är i det närmaste enkönad med en dominans av män på de undersökta utbildningarna. Ett annat syfte med studien är att utforska om det finns ett samband mellan studenters studieprestationer och bemanning av kurser och kön på författarna till kurslitteratur. Ett sådant samband har inte kunnat fastställas. Kvinnor presterar generellt sett bättre än män. Däremot indikerar studien att det finns ett samband mellan studieprestationer och studentgruppens sammansättning.

Studenters könsbundna utbildningsval verkar vara en reproduktion av det omgivande samhällets genusystem. Det innebär att könsbundna utbildningsval är ett problem som högskolan ärver från grundskola och gymnasium. Det är också en komplex process där flera såväl individuella som strukturella faktorer är av betydelse. Utöver studentens personliga intressen och föräldrarnas utbildning indikerar resultaten att explicita stereotyper, det vill säga lärare och ämnesföreträdare, spelar roll för vilka studenter som attraheras av en utbildning eller ett ämne. Utbildningar som har en enkönad personalsammansättning bland lärare och ämnesföreträdare, med en dominans av män, har också en dominans av män inom studentgruppen.

Resultatet av studien indikerar dessutom att den rådande vertikala könssegregeringen inom högskolan, med fler män på högre positioner, bidrar till obalanser i grundutbildningen. En enkönad explicit stereotyp ger således upphov till en enkönad implicit stereotyp, det vill säga att ämnet betraktas som ”manskodat” eller ”kvinnokodat” och att detta påverkar studenternas utbildningsval. Förebilder är således av central betydelse för studiemotivationen. Lärare och ämnesföreträdare har även betydelse för kursinnehåll och kursstruktur. Exempelvis indikerar resultaten från denna studie att det finns ett samband mellan kön på lärare och kön på författare till kurslitteratur.

Dessutom verkar studenter av underrepresenterat kön ha en tendens till att avbryta sina studier i högre utsträckning än överrepresenterat kön. Detta kan förklaras av att

underrepresenterat kön riskerar att marginaliseras i studentgruppen och i undervisningen.

Vid Lunds universitet är resultaten av de könsbundna utbildningsvalen mer eller mindre framträdande beroende på område, institution och program. Exempelvis är studentgrupperna i könsbalans inom områdena humaniora och teologi, juridik och samhällsvetenskap och får definieras som könsintegrerade. Däremot är områdena naturvetenskap och teknik i könsobalans och får definieras som måttligt könssegregerade. Medan området vård och omsorg får betecknas som enkönat. Könsfördelningen bland studenterna inom de olika områdena är traditionell och påvisar att det inom högskolan finns en horisontell könssegregering. Dessutom indikerar resultatet att såväl genus, sociala samt kulturella föreställningar som normer påverkar studenters utbildningsval. På institutionsnivå blir mönstret för utbildningsval än mer accentuerat. Exempelvis har studentsammansättningen på civilekonomprogrammet varit i könsbalans sedan dess start 2007. Medan studentsammansättningen på datateknikprogrammet, enligt tillgänglig statistik, alltid har varit i könsobalans. Andelen kvinnor som har studerat datavetenskap under undersökningsperioden understiger 10 procent. Ett annat exempel är Filosofiska institutionen som har haft en könsobalans under undersökningsperioden²⁰¹ (26 procent kvinnor) men som uppnådde könsbalans bland studenterna under vårterminen 2011. På det naturvetenskapliga kandidatprogrammet med inriktning fysik har andelen kvinnor i studentgruppen däremot sjunkit under undersökningsperioden från könsbalans till könsobalans. Andelen kvinnor bland studenterna ligger under undersökningsperioden i spannet 20-30 procent. På psykologprogrammet råder det motsatta förhållandet. Andelen män i studentgruppen har minskat och ligger i spannet 30-40 procent. Resultaten visar således att könsammansättningen i studentgruppen är stabil på vissa utbildningar och mera varierande på andra. Frågan är varför? En rimlig slutsats av resultatet är dock att det är möjligt att påverka könsammansättningen bland studenterna.

Vid en jämförelse mellan programmen med en stabil könsammansättning bland studenterna, det vill säga civilekonomprogrammet med analytisk inriktning och datateknikprogrammet, framkommer att könsammansättningen bland personalen på institutionerna för programmens huvudämnen skiljer sig åt. Det råder könsbalans bland personalen på Företagsekonomiska institutionen och en könsobalans med en dominans av män på institutionen för datavetenskap. Det råder könsobalans med en dominans av män inom personalkategorierna professor och lektor på båda institutionerna men könsobalansen är kraftigare på institutionen för datavetenskap. Könsammansättningen bland professorer och lektorer avspeglar sig i bemanningen av institutionernas kurser. Män dominerar i undervisningen på båda programmens huvudämnen men dominansen är större på kurserna i datavetenskap. Det innebär att

201 Undersökningsperioden sträcker sig från höstterminen 2007 – vårterminen 2011.

ämnesföreläsarna och de personer som undervisar, handleder och examinerar är explicit könstereotypa på båda institutionerna. Stereotyper är nödvändiga enligt Brickhouse för att studenterna ska ha något att relatera till och explicita stereotyper krävs för att studenterna ska ha någon att spegla sig i, en förebild som kan ligga till grund för att utveckla en vetenskaplig identitet. Avseende kurslitteraturen är den, i Dahlerups termer, enkönad på båda institutionernas grundkurser. Det innebär att 80 procent eller mer av kurslitteraturen är författad av män. Dessutom bedrivs undervisningen på ett likartat sätt, det vill säga genom storföreläsningar samt case eller laborationer. Avseende studenterna finns det också likheter. På båda institutionernas kurser på grundnivå avbryter exempelvis kvinnor sina studier eller gör studieuppehåll i högre utsträckning och får högre betyg än männen. Det finns också skillnader. Exempelvis har kvinnor högre genomströmning än män på grundkurser i företagsekonomi medan det motsatta förhållandet råder på kurser i datateknik. Av fokusgruppsintervjuerna med studenter framkom att stereotypen för en student som läser respektive program skiljer sig åt. På civilekonomprogrammet med analytisk inriktning med en studentgrupp i könsbalans saknas en typisk könsstereotyp medan stereotypen för en student på datateknikprogrammet är en man. Annorlunda uttryckt är datateknikprogrammet till skillnad från civilekonomprogrammet med analytisk inriktning, implicit könstereotyp, det vill säga ett "manskodat" program. Av tidigare forskning framgår dock att datavetenskap är ett "kvinnokodat" ämne i vissa länder, exempelvis Malaysia, vilket indikerar att sociala och kulturella normer påverkar "könskodningen". Sammanfattningsvis skiljer sig graden av könssegregering bland personalen åt på Företagsekonomiska institutionen och institutionen för datavetenskap. Det innebär att det finns en skillnad i den explicita stereotypen för programmets huvudämnen. Därutöver skiljer sig den implicita stereotypen åt för ämnena. Det innebär att ämnesföreläsarna för datavetenskap i princip bara är män och att ämnet uppfattas som ett "manskodat" ämne.

Filosofiska institutionen har i det närmaste samma grad av könssegregering bland personalen som institutionen för datavetenskap. Emellertid skiljer sig könsfördelningen åt i personalkategorin lektor. På Filosofiska institutionen råder könsbalans bland lektorerna. Det innebär att studenterna på Filosofiska institutionen möter fler kvinnor i undervisningen än på institutionen för datavetenskap. Kurslitteraturen på Filosofiska institutionen är i likhet med kurslitteraturen i företagsekonomi och datavetenskap, enkönad och författad av män. Undervisningen bedrivs också på ungefär samma sätt, det vill säga genom storföreläsningar och seminarier. Den explicita stereotypen avseende professorer är också densamma, det vill säga en man. Däremot är den inte lika accentuerad bland lektorer, och särskilt inte i teoretisk filosofi, där personalkategorin lektorer är i könsbalans. I teoretisk filosofi är dessutom genomströmningen högre för kvinnor. De har också examinerats med något högre betyg än männen, vilket skulle kunna förklaras av att det råder könsbalans bland lektorerna och att kvinnorna som läser teoretisk filosofi därmed har förebilder

att relatera till. I praktisk filosofi som inte har könsbalans bland undervisande personal följer studenterna det gängse mönstret. Däremot har kvinnor och män samma betygsfördelning i praktisk filosofi. Resultaten stärker tesen att könssammansättningen bland personalen är av central betydelse för studenternas intresse för ämnet och deras prestationer. En skillnad mellan ämnena företagsekonomi och datavetenskap och filosofi är att ämnet filosofi vanligtvis inte är ett huvudämne utan ett ämne som studenterna läser bredvid en annan utbildning, vilket också kan vara en förklaring till den svaga fortsättningsrekryteringen. Det intressanta med ämnet filosofi är att könssammansättningen bland studenterna har förändrats under undersökningsperioden från att i det närmaste ha varit ett enkönat ämne till ett könsbalanserat och könsintegrerat ämne på grundkursen i både praktisk och teoretisk filosofi. En förklaring till förändringen kan vara att Filosofiska institutionen har gjort systematiska och målinriktade jämställdhetsåtgärder under perioden, exempelvis har kvinnor som filosofer lyfts fram och synliggjorts. Dessutom har ett aktivt jämställdhetsarbete initierats vid institutionen.

Ett aktivt, systematiskt och målinriktat arbete bedrivs också på institutionen för fysik med målsättningen genuscertifiering. Trots detta har andelen kvinnor minskat bland studenterna under undersökningsperioden. På institutionen för fysik råder en enkönad personalsammansättning bland professor och lektorer, med en mansdominans. Författarna till kurslitteraturen är också enkönade, med en dominans av män. I dessa avseenden följer alltså institutionen för fysik samma mönster som institutionen för datavetenskap och praktisk filosofi. Det medför att den explicita stereotypen för en fysiker är en man, vilket kan bidra till att utbildningen i fysik implicit uppfattas som ett "manskodat ämne". Kvinnor har visserligen högre betyg på grundkursen medan män har högre betyg på fortsättnings- och kandidatkursen. Kvinnor har dock lägre fortsättningsrekrytering. Resultatet indikerar att de explicita och implicita stereotyperna för ett ämne är av central betydelse för könsbalansen bland studenterna. Det indikerar också att ett systematiskt och målinriktat arbete för att uppnå könsbalans bör ha fokus på att uppnå könsbalans inom personalkategorierna professor och lektor samt på betydelsen av att lyfta fram och synliggöra kvinnor som verkar inom ämnet.

Institutionen för psykologi skiljer sig från ovanstående institutioner i flera avseenden vilket medför att könsbalansen inte är lika accentuerad. Det föreligger exempelvis könsbalans bland personalen vilket medför att personalsammansättningen kan definieras som könsintegrerad, dock med två undantag; personalkategorin professor och rollen som examinator som får definieras som måttligt könssegregerad. Även bland författarna till kurslitteraturen är andelen kvinnor högre vid en jämförelse med övriga undersökta utbildningar och får definieras som måttligt könssegregerad med en dominans av män. Könssammansättningen bland studenterna skiljer sig också från ovanstående utbildningar. Den är måttligt könssegregerad, med en dominans av kvinnor. Män avbryter sina studier eller gör studieuppehåll i högre utsträckning än

kvinnor under de tre första åren. Detta resultat stärker tesen om att underrepresenterat kön avbryter sina studier i högre utsträckning än överrepresenterat kön. Under fokusgruppsintervjuerna förklarade studenterna att anledningen till att andelen män har sjunkit bland studenterna på psykologprogrammet är att de inte längre kan könskvoterats in på utbildningen. Det är således mäns lägre betyg som ger upphov till könsobalansen. Antagningspoängen till psykologprogrammet är lika hög som till läkarlinjen. Läkare har högre status och högre lön, och därför tror studenterna på psykologprogrammet att läkarlinjen är en mera attraktiv utbildning för män än psykologprogrammet. De ser det också som problematiskt att professionen psykolog ses som ett kall bland institutionens personal, vilket medför att det är svårt att ta upp frågor om psykologprofessionens status och makt.

För att sammanfatta ovanstående jämförelse indikerar resultaten att könsammansättningen bland ämnesföreträdare och lärare är central för hur ämnen genuskodas och för hur könsbalanser bland studenter grundläggs. Dessutom indikerar resultaten att förebilder är av betydelse för studenternas studiemotivation och att det därför är viktigt att lyfta fram både kvinnor och män som forskar och att synliggöra både kvinnors och mäns forskning. Därutöver indikerar resultaten att ett systematiskt och målinriktat jämställdhetsarbete är en förutsättning för att nå målet om könsbalans bland studenter. Slutligen visar resultaten att även antagningspoäng har betydelse för rekryteringen.

Projektets specifika frågeställningar

En av de specifika frågeställningar som studien syftar till att besvara är: vilket kön har författarna till kursmaterialet på de undersökta utbildningarna?

Resultaten visar att män, enskilt eller tillsammans, är författare till mer än 80 procent av kurslitteraturen på de undersökta programmen och ämnesutbildningarna. En utbildning som skiljer sig från de övriga är psykologprogrammet. Där är könsfördelningen bland författarna till kurslitteraturen 53 procent män, 20 procent kvinnor och 16 procent män och kvinnor tillsammans. Studenterna har i fokusgruppsintervjuerna menat att kurslitteraturen inte påverkas av författarens kön men det fanns studenter som reflekterade kring betydelse kön för upplägg av och innehåll i kurslitteraturen. Exempelvis anfördes att kvinnor och män kanske väljer att lägga fokus vid olika infallsvinklar och perspektiv på ett ämne och att exempel och övningar skulle kunna skilja sig åt på grund av författarens kön. Studenterna menade dock att kulturella skillnader har större betydelse än kön avseende kurslitteratur. Amerikanska forskare skriver exempelvis pedagogiska men upprepande läroböcker om sitt ämne och sin forskning. Det gör däremot inte skandinaviska forskare. Om

skandinavisk kurslitteratur används i undervisningen på grundnivå så är det en artikel eller rapport som är skriven med vetenskapssamhället eller en forskningsfinansiär som målgrupp. Det medför att studenterna upplever att artiklarna och rapporterna inte är anpassade för dem och att artiklarna därför inte fungerar särskilt bra i undervisningen. Dessutom leder det till att studenterna inte får ta del av skandinavisk och därmed kontextuellt relevant forskning i någon större utsträckning.

En annan frågeställning som skulle besvaras i studien var: vilket kön har de personer som undervisar, handleder och sätter betyg på de undersökta utbildningarna? Studiens resultat visar att män dominerar bland undervisande och forskande personal (70-90 procent) med två undantag; på psykologprogrammet och i teoretisk filosofi, där råder det könsbalans bland undervisande personal. En möjlig förklaring till att andelen kvinnor som medverkar i undervisning är högre på dessa institutioner kan vara att den disputerade personalen på den humanistiska och teologiska samt den samhällsvetenskapliga fakulteten är anställda som lektorer och att de endast i mån av forskningsmedel och ersättare kan fylla sin tjänst med forskning. Rörligheten bland undervisande personal verkar med andra ord vara högre på dessa fakulteter än på exempelvis LTH eller Naturvetenskapliga fakulteten där den disputerade personalen företrädesvis är anställd som forskare. Det innebär att de forskare som undervisar är handplockade till respektive kurs och att lärarnas rörlighet mellan kurserna är lägre.

En annan frågeställning som studien syftade till att besvara är: hur väl klarar studenterna första läsåret utifrån ett könsperspektiv? Kvinnor har högre betyg efter det första läsåret på de undersökta programmen och utbildningarna med undantag av praktisk filosofi där männen har högre betyg, och psykologprogrammet som använder den snävare betygsskalan godkänd/underkänd vilket gör att det inte går att se om det finns någon skillnad mellan kvinnors och mäns högre prestationer.

Ytterligare en frågeställning som skulle besvaras inom ramen för studien är: om det finns någon skillnad i könsbalansen vid kursstart och kurslut? Studiens resultat indikerar att det finns en skillnad i könsbalans vid programstart alternativt kursstart eftersom fler kvinnor än män avbryter sina studier alternativt gör studieuppehåll, med undantag för psykologprogrammet. Följdriktigt är också fortsättningsrekryteringen högre för män än för kvinnor, med undantag av psykologprogrammet där fler kvinnor fullföljer sina studier.

Ännu en frågeställning som studien syftade till att besvara är: hur studenter relaterar till sitt ämne, utbildningens struktur och dynamiken i den egna studentgruppen? Av fokusgruppsintervjuerna framgår att studenterna relaterar till sin utbildning utifrån ett individuellt perspektiv och att de har svårt att se att strukturella faktorer, som utbildningsstruktur, kursinnehåll och bemanning, har betydelse för könsbalansen i studentgruppen. Av fokusgruppsintervjuerna framgår också att studenterna anser att en könsbalans i studentgruppen utgör grunden för den bästa gruppdynamiken. De

förväntar sig också att en genus- och åldersmedvetenpedagogik tillämpas så att alla studenter inkluderas i undervisningen.

Vidare framkom att studenter på yrkesinriktade program i högre utsträckning relaterar till sina målbilder av framtida arbetsgivare medan studenter på teoretiska program främst relaterar till ämnesföreträdare.

Avslutningsvis skulle studenternas föreställningar och uppfattningar kring genus och lärande belysas. Utifrån resultaten från fokusgruppsintervjuerna med studenter har kön på föreläsare ingen betydelse för kvaliteten på undervisningen. Det är istället personlighet och ålder som har störst betydelse, exempelvis om läraren är diskussionsbenägen engagerad och motiverad till att undervisa och uppdaterar kursen avseende forskningsrön och kurslitteratur. Föreläsare som termin efter termin föreläser utifrån samma kurslitteratur och PowerPoint presentation upplevs som trötta och omotiverade och deras föreläsningar upplevs av studenterna som minst givande. Att kurserna inte uppdateras medför också att utbildningen saknar inslag som studenterna anser vara viktig kunskap för sin framtida yrkeskarriär. Exempelvis lyftes avsaknaden av case som rör asiatiska/kinesiska företag fram av studenterna från civilekonomprogrammet. Därutöver ansåg studenterna att de case som används i undervisningen är för snäva branskmässigt. Alla är hämtade från fordonsindustrin, annan tung eller teknisk industri. Det ingår exempelvis inte några case hämtade från möbel-, teko- eller kosmetikaindustrin i utbildningen. Studenterna från utbildningen i filosofi lyfte fram avsaknaden av österländsk filosofi. Studenterna från psykologprogrammet menade att delar av deras litteratur utgår från gamla och snäva förklaringsmodeller som leder till att den kan upplevas som kränkande. Studenterna från datateknikprogrammet och naturvetenskapliga programmet med inriktning fysik menade att för deras del är inte kurslitteraturen lika central; ”Den läser man bara igenom”. Däremot är kompendier och underlag till laborationerna viktiga och dessa ansågs av studenterna sakna kön och genus. Studenterna kunde emellertid inte redogöra för vad de skulle kunna använda kunskapen som de förvärvade under laborationerna till. De kunde inte heller sätta in kunskapen i en historisk eller samhällelig kontext, vilket kan förklara att ämnena upplevs sakna kön och genus.

Åtgärder

Studien "Obalanser i grundutbildningen" syftar också till att föreslå åtgärder för att komma till rätta med eventuella obalanser i institutionernas grundutbildning.

Ett resultat av denna studie är att Lunds universitet inte är en verksamhet utan flera som bedrivs under skilda villkor. Dessutom visar resultaten att orsaken till könsbundna studieval är mångfacetterad och komplex och att det därmed inte finns en universallösning för hur institutionerna kan komma till rätta med obalanser i grundutbildningen.

Den genusrättsliga forskningen har visat att mål som formuleras på strukturell nivå och som fastslås i lagstiftning och policys inte kan fungera som medel för förändringar på individnivå. För ett effektivt förändringsarbete krävs specificerade mål, ett systematiskt arbetssätt och verktyg för förändringsarbete.

Lunds universitet rekommenderas därför att formulera de mål som ska uppnås avseende könsbalanser i grundutbildningen och som kan brytas ner på fakultets- och institutionsnivå och göras mätbara.

Resultaten av denna studie indikerar att angelägna mål för att uppnå könsbalans bland studenter på fakultets- och institutionsnivå är att det föreligger könsbalans

- inom samtliga personalkategorier
- i bemanningen av kurser
- bland författarna av kurslitteratur för att bredda perspektivet på ämnena

Det finns ett smalt utbud av skandinavisk/svensk/lundsisk forskningsanknuten kurslitteratur och kurslitteratur författad av kvinnor varför ytterligare en rekommendation är att Lunds universitet bör överväga att starta ett bokförlag för att bredda utbudet av kurslitteratur.

Dessutom rekommenderas att ett universitetsövergripande projekt startas som syftar till att dels stödja ett förändringsarbete på fakulteterna och institutionerna, dels underlätta ett utbyte av "best practise"-erfarenheter samt att följa upp, mäta och rapportera progressen i förändringsarbetet.

Därutöver rekommenderas att projektet bedrivs utifrån någon etablerad och beprövad metod för kontinuerligt förändringsarbete i större offentliga organisationer.

Förslag till åtgärder inom de undersökta utbildningarna

Civilekonomprogrammet

För att bevara könsbalansen i studentgruppen överväg en översyn av:

- Personalsammansättningen inom programmet
- Bemanning av kurser
- Val av kurslitteratur
- Val av case
- Möjligheten att införa anonym examination

Datateknikprogrammet

För att förbättra könsbalansen i studentgruppen överväg en översyn av:

- Personalsammansättningen inom programmet
- Bemanning av kurser
- Val av kurslitteratur
- Övningar och laborationer så att de kan attrahera olika intresseinriktningar
- Möjligheten att införa ett historiskt-, samhälls-, och nyttoperspektiv på datavetenskap i undervisningen
- Möjligheten att införa anonym examination
- Hur stereotyperna kring ämnet kan förändras

Filosofi

För att förbättra och upprätthålla könsbalansen i studentgruppen överväg en översyn av:

- Möjligheten att fortsätta och fördjupa jämställdhetsarbetet på institutionen
- Personalsammansättningen på institutionen
- Bemanningen av kurser
- Val av kurslitteratur
- Möjligheten att införa anonym examination
- Hur stereotyperna kring ämnet kan förändras

Fysik

För att förbättra och upprätthålla könsbalansen i studentgruppen överväg en översyn av:

- Möjligheten att fortsätta och fördjupa jämställdhetsarbetet på institutionen
- Personalsammansättningen på institutionen
- Bemanningen av kurser
- Val av kurslitteratur
- Möjligheten att införa ett historiskt-, samhälls-, och nyttoperspektiv på fysik i undervisningen
- Möjligheten att införa anonym examination
- Hur stereotyperna kring ämnet kan förändras

Psykologi

För att förbättra och upprätthålla könsbalansen i studentgruppen överväg en översyn av:

- Möjligheten att fortsätta och fördjupa jämställdhetsarbetet på institutionen
- Bemanningen av kurser
- Val av kurslitteratur
- Möjligheten att införa ett genusperspektiv i undervisningen och en genusedveten undervisning alternativt en inkluderande undervisning
- Möjligheten att öppna upp för ett samhällsperspektiv och alternativa förklaringsmodeller till psykisk ohälsa

Genusperspektiv i undervisningen och Genusmedveten undervisning

Syfte – Genusperspektiv i undervisningen och Genusmedveten undervisning

Studien ”Genusperspektiv i undervisningen och Genusmedveten undervisning” syftar till att undersöka i vilken utsträckning en könsmedveten pedagogik har implementerats vid den samhällsvetenskapliga fakulteten. Studien utgår från de kriterier som anges i *Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering*, LU 2008. Studien utgår från ett lärarperspektiv och avser besvara följande frågor:

- Anlägger läraren ett kritiskt perspektiv på sitt ämne med fokus på genus och andra maktordningar?
- Använder läraren den befintliga genusforskningen som knyter an till ämnet
- Har läraren kunskap och en medvetenhet om hur genus spelar roll i undervisningssituationer?
- Har läraren kunskap om pedagogiska metoder för att motverka diskriminering?

Ytterligare ett syfte är att föreslå åtgärder för att öka den könsmedvetna pedagogiken vid Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Metod - Genusperspektiv i undervisningen och Genusmedveten undervisning

I studien ”Genusperspektiv i undervisningen och Genusmedveten undervisning” har metoden kvantitativ innehållsanalys använts för att kartlägga huruvida män eller kvinnor är författare till kurslitteraturen. För att kartlägga undervisande lärares genusperspektiv har metoden enkät använts.

Genomförande

Enkäten riktades till samtliga kursansvariga lärare på Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds Universitet under vårterminen 2011.

För att få tillgång till uppgifter om vilka personer som ingick i undersökningspopulationen, kontaktades respektive institutions studierektor. Det var inte alla studierektorer som det gick att få kontakt med. I dessa fall användes scheman eller andra dokument för att identifiera vem som hade kursansvar under undersökningsperioden. Enkäten skickades ut till 97 lärare. Lärarna ombads av sekretesskäl att fylla i en enkät för varje kurs som de hade kursansvar för. Under vårterminen 2011 gav samhällsvetenskapliga fakulteten ca 183 fristående kurser. 61 enkätsvar erhöles, och därmed ingår 61 kurser i det empiriska underlaget.

Svarsfrekvensen för respektive institution fördelar sig enligt följande;

Tabell 27. Svarsfrekvens per institution

Institution	Antal respondenter
Centrum för genusvetenskap	5
Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi	6
Pedagogik	1
Institutionen för psykologi	10
Institutionen för kommunikation och medier	9
Rättssociologiska enheten	5
Socialhögskolan	9
Sociologiska institutionen	3
Statsvetenskapliga institutionen	11
Socialantropologi	2

Enkätfrågorna utformades utifrån de kriterier för en genusmedveten pedagogik som formulerades i *Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering*. Enkäten har utarbetats av Anna Sonander och har granskats av Gunilla Jarlbro och Annika Rejmer.

Enkäten består av 27 huvudfrågor. Vissa frågor har, beroende på svaret, följts av följdfrågor, varför antalet frågor som respondenten har ombetts besvara inte varit detsamma för samtliga respondenterna.

Enkäten distribuerades med hjälp av Easy Research, ett internetbaserat enkätverktyg där respondenterna själva registrerar sina enkätsvar. Denna insamlingsmetod har både för- och nackdelar. En fördel är att eventuella intervjuareffekter uteblir, medan nackdelar i förhållande till personliga intervjuer exempelvis är att följdfrågor inte kan ställas, att svarsfrekvensen sannolikt blir lägre, samt att möjligheten att tydliggöra oklarheter saknas.²⁰²

Av de öppna svaren framgår att flera respondenter anser att enkäten var svår att besvara eftersom såväl frågor som centrala begrepp kan tolkas på olika sätt. Med facit i hand så skulle centrala begrepp definierats fortlöpande i enkäten för att underlätta respondenternas medverkan. Respondenternas osäkerhet avseende centrala begrepps betydelse kan sannolikt också ha påverkat enkätresultaten²⁰³.

202 Esiasson et.al 2012.

203 Se exempelvis Esiasson et al kapitel 4 för en diskussion kring validitet.

Enkäten består av frågor med både fasta och öppna svarsalternativ. De frågor som har fasta svarsalternativ har analyserats kvantitativt med hjälp av analysverktyg i Easy Research. Frågorna med öppna svarsalternativ har företrädesvis varit följdfrågor till fasta frågor och har därmed fungerat som en fördjupning av enkätsvaren. Svaren på de öppna frågorna har analyserats kvalitativt utifrån en fenomenologisk ansats.

Resultatredovisningen och analysen visar således de svarande lärarnas bild av implementeringen av en genusmedveten pedagogik på samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds Universitet. Den låga svarsfrekvensen gör att resultaten inte kan ligga till grund för några långtgående generaliserande slutsatser. Däremot kan resultaten ligga till grund för att ge en bild av respondenternas beskrivning av arbetet med att implementera och arbeta med ett genusperspektiv utifrån en genusmedveten pedagogik. Resultaten kan också utgöra en grund för en framtida fördjupad kvalitativ undersökning avseende en inkluderande undervisning.

De aktuella kursernas litteraturlistor har varit utgångspunkten för den kvantitativa innehållsanalysen som använts för att kartlägga författarnas kön. Berörda institutioners kurshemsidor har använts för att inhämta kurslitteraturlistorna. Författarnas kön har kodats in i bearbetningsprogrammet SPSS, där de statistiska bearbetningarna har genomförts. I de fall det varit enbart män som stått för författarskapet har det registrerats, detsamma gäller den litteratur som författats enbart av kvinnor. I de fall författarna varit både män och kvinnor, oavsett hur många och graden av delaktighet, har variabeln ”både män och kvinnor” använts.

Resultatredovisning - Genusperspektiv i undervisningen och Genusmedveten undervisning

Resultatredovisning sker utifrån de två kartläggningsområdena Genusperspektiv i undervisningen och genusmedvetens undervisning. Mer specifikt har kartläggningen av Genusperspektiv i undervisningen belyst *kurslitteratur och undervisningens innehåll*, medan kartläggningen av den genusmedvetna undervisningen belyst *rummet, lärare i undervisningen, undervisningens form* samt *examination*. Resultaten presenteras aggregerat, men även per institution i de fall resultaten mellan institutionerna skiljer sig åt.

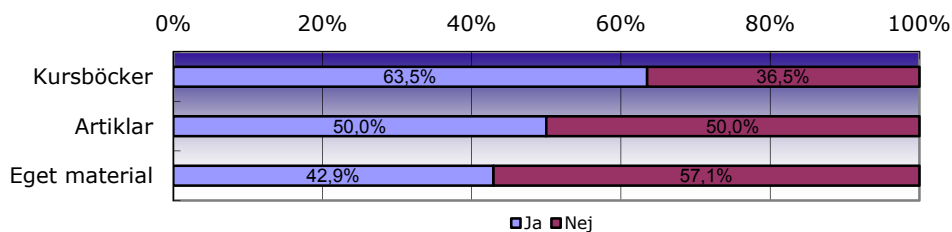
Genusperspektiv i undervisningen

Studiens resultat visar att flera av studiens begrepp såsom genusperspektiv och problematisera har uppfattats som svårtolkade av respondenterna, och att detta påverkar möjligheterna att besvara studiens frågor. Detta är inte fallet för samtliga respondenter utan resultaten visar även att flertalet av respondenterna har en uppfattning om studiens undersökningsobjekt. Utifrån dessa svar visar studien att förekomsten av genusperspektiv i undervisningen varierar, dels mellan institutionerna, men även mellan olika områden.

Exempelvis anser ungefär 60 % av respondenterna att kursen innehåller kursböcker som explicit analyserar ämnet ur ett genusperspektiv²⁰⁴. Motsvarande resultat är däremot lägre för artiklar och eget undervisningsmaterial.

204 Antal svarande: Kursböcker: 52, Artiklar: 46, Eget material: 42.

Tabell 28. Anser du att kursen innehåller litteratur som explicit analyserar ämnet ur ett genusperspektiv?

Svarande från Centrum för genusvetenskap och socialt arbete anger i störst utsträckning att både kursböcker, eget material och artiklar explicit analyserar ämnet utifrån ett genusperspektiv. Respondenter från andra medverkande institutioner anser att det delvis eller helt saknas en explicit analys av ämnet ur ett genusperspektiv i litteraturen eller vissa delar av litteraturen.²⁰⁵ I de fall litteraturen saknar genusperspektiv angav enbart svarande från statsvetenskap och medie- och kommunikationsvetenskap (MVK) att det har problematiseras.²⁰⁶ När frånvaron av genus problematiseras, sker detta genom att det tas upp i den direkta undervisningssituationen, genom att läraren för in olika teman i diskussioner samt genom förhandlingar med studenterna om ex. talartid²⁰⁷. Emellertid har huvuddelen av de svarande angett att frånvaron av litteratur som explicit analyserar ämnet ur ett genusperspektiv inte problematiseras.²⁰⁸ Orsaken till att en problematisering saknas varierar²⁰⁹. En respondent förstår inte frågan:

Jag förstår faktiskt inte frågan. Vem skall problematisera? Jag som kursledare och väljare av litteraturen? Mina studenter i undervisningen (kommer frågor om genus/kön/what have you upp så diskuteras detta). Litteraturen har ett specifikt fokus inom XXX.

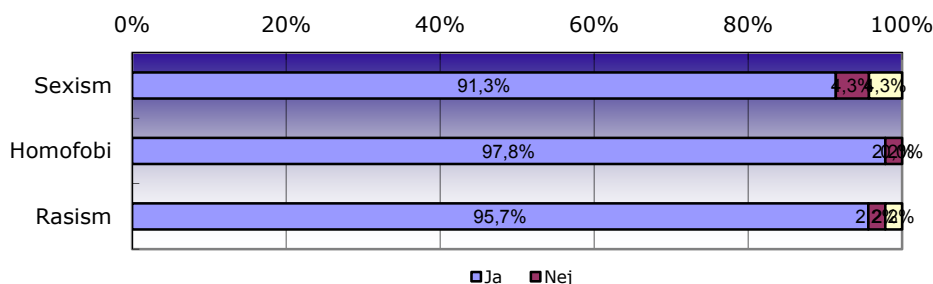
En annan respondent har angett att det inte problematiseras på grund av att den specifika kompetensen saknas och en allmän kunskapsbrist:

205 Antal svarande: Kursböcker: Genus: 5 KEG:5, MKV:8, Pedagogik: 1, Psykologi: 9, RÄS:4, Socialantropologi:2, Socialt arbete: 7, Sociologi: 2, Statsvetenskap: 8.
 Artiklar: Genus: 5, KEG:5, MKV:7, Pedagogik: 1, Psykologi: 9, RÄS:4, Socialantropologi:2, Socialt arbete:6, Sociologi: 2, Statsvetenskap: 4.
 Eget material: Genus: 5 KEG:5, MKV:8, Pedagogik: 1, Psykologi: 9, RÄS:2, Socialantropologi:2, Socialt arbete: 5, Sociologi: 2, Statsvetenskap: 3.
 206 Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:8, Pedagogik:1, Psykologi:8, RÄS:4, Socialantropologi:2, socialt arbete:6, Sociologi:2, Statsvetenskap:7.
 207 Enbart två respondenter har besvarat den öppna följdfrågan.
 208 Totalt: Antal svarande: 48 personer.
 209 9 personer har besvarat den öppna frågan.

Personligen analyserar jag kursen och kursinnehållet från ett genusperspektiv, men alla har inte kunskap om vad detta perspektiv innehåller vilket jag förmodar är orsaken till att genusperspektivet inte lyfts/problematiseras.

Resultaten²¹⁰ visar också att kurslitteraturen huvudsakligen är fri från uttryck för sexism, homofobi och rasism. Det finns emellertid några böcker som bedöms innehålla nämnda uttryck. Mest frekvent förekommande är böcker med sexistiska uttryck.^{211 212}

Tabell 29. Anser du att kurslitteraturen är fri från uttryck för sexism, homofobi och rasism?

Ytterligare ett sätt att mäta förekomsten av genusperspektiv i undervisningen är att kartlägga kön på kurslitteraturens författare. Av kartläggningen framkom att 74% av de kursböcker som används i undervisningen är skrivna av män, 13 % av kvinnor medan det i 3 % är både män och kvinnor som står som författare/redaktör.

Studiens resultat visar vidare på en varierande förekomst av genusperspektiv i undervisningen avseende undervisningens innehåll. Exempelvis är det enligt respondenterna mindre vanligt att undervisningen genomsyras av ett genusperspektiv.²¹³ Det föreligger dock en variation mellan institutionerna²¹⁴. Exempelvis menar respondenterna från Centrum för genusvetenskap att utbildningen

210 Totalt: Antal svarande 46 personer.

211 Antal svarande sexism/homofobi/rasism: Genus:5,5, 5, KEG:4,4,4, MKV:7,7,7, Pedagogik:1,1,1, Psykologi:8,8,8, RÄS:2,2, Socialantropologi:2,2,2, socialt arbete:5,6,6, Sociologi:2,2,2 Statsvetenskap:8,8,8.

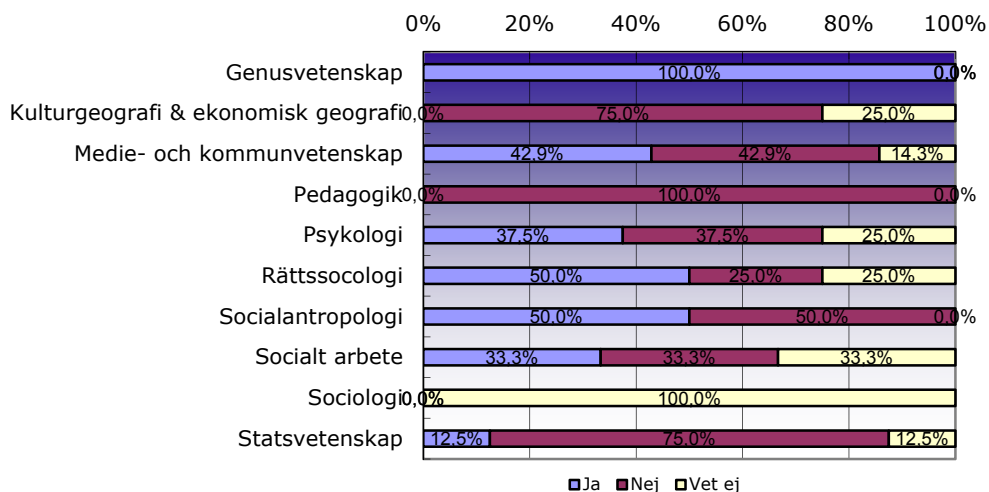
212 Samtliga svarande från deltagande institutioner förutom Genus anser att kurslitteraturen är fri från uttryck av homofobi och rasism. När det gäller litteratur fri från uttryck från sexism är det något fler som ansett att det förekommer i kurslitteraturen.

213 Antal svarande: 48 personer.

214 Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:7, Pedagogik:1, Psykologi:8, RÄS:4, Socialantropologi:2, socialt arbete:6, Sociologi:2, Statsvetenskap:8.

genomsyras av ett genusperspektiv. Ungefär hälften av de svarande från rättssociologi och socialantropologi och en något mindre andel av de svarande från MKV, psykologi och socialt arbete anser att undervisningen genomsyras av en genusperspektiv. Vidare anser endast dryga 10 % av de svarande från statsvetenskap att undervisningen genomsyras av ett genusperspektiv medan inte någon svarande från Pedagogik eller sociologi har uppgett att undervisningen genomsyras av ett genusperspektiv.

Tabell 30. Anser du att genusperspektivet genomsyrar undervisningen på kursen?

Att föra diskussioner om genusperspektiv i undervisningen är inte en självklarhet på alla institutioner och enheter vid samhällsvetenskapliga fakulteten.²¹⁵ En del lärare anger att genusperspektiv i undervisningen diskuteras på institutionen, andra har uppgett att sådana diskussioner inte förs, ytterligare några att det inte är relevant att diskutera. Någon har svarat att diskussionerna förs om studenterna tar upp frågan:

Det kommer upp. Kanske inte för min kurs. Oftast (på kursvärderingar) så säger studenterna att det inte egentligen är relevant.

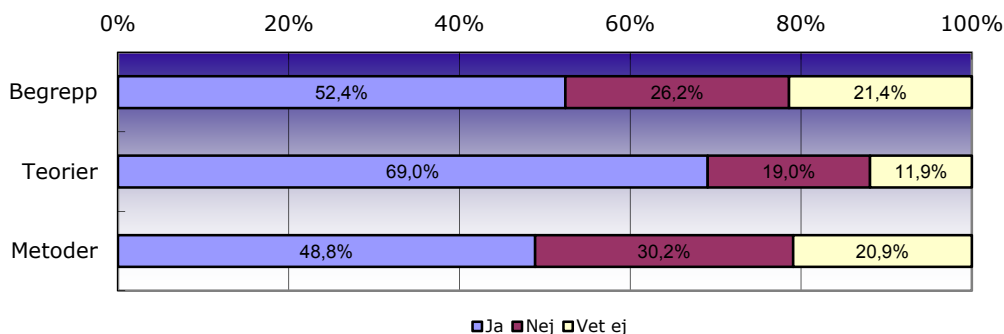
En annan respondent anser att "genomsyra" är svårtolkat begrepp, och att genusperspektivet berörs men att det inte utgör ett centralt inslag.

Däremot är det vanligt att problematisera etablerade begrepp, teorier och metoder med avseende på genus i undervisningen. En sådan problematisering förekommer

²¹⁵ Antal svar öppna frågan: 18 personer.

dock, enligt de svarande lärarna,²¹⁶ i olika hög utsträckning. Vanligast är att teorier problematiseras, därefter följer en problematisering av begrepp och metoder.

Tabell 31. Anser du att etablerade begrepp, teorier och metoder problematiseras med avseende på genus?

Respondenterna från Centrum för genusvetenskap svarar i störst utsträckning att det förekommer en problematisering, därefter följer MKV och statsvetenskap. Däremot svarar inte någon respondent från Sociologiska institutionen att de har kännedom om att en problematisering görs.

Att använda konkreta exempel i undervisningen för att problematisera genusfrågor är en metod för att anlägga ett genusperspektiv i undervisningen. En majoritet av de svarande lärarna har svarat att så sker.²¹⁷ Variationen mellan de olika institutionerna är förhållandevis liten²¹⁸ och samtliga svarande förutom respondenterna från institutionen för psykologi menar att konkreta exempel används i undervisningen.

Att ett genusperspektiv i undervisningen inte är implementerat visar svaren på frågor om kunskap utifrån genusperspektivet ingår i examinationen. 70 procent av respondenterna uppger att frågor med ett genusperspektiv inte finns med i examinationen.²¹⁹ Utifrån ett institutionsperspektiv urskiljer sig respondenterna från tre institutioner, Centrum för genusvetenskap, pedagogik och socialt arbete, som har angett att genusrelevanta frågor tas upp i examinationer. En majoritet av respondenterna från KEG, MKV samt statsvetenskap svarar också att

216 Antal svarande totalt: 43 (42 när det gäller begrepp och teorier).

217 Totalt: Antal svarande: 44 personer.

218 Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:8, RÄS:4, Socialantropologi:2, Socialt arbete:5, Sociologi:2, Statsvetenskap:6.

219 Antal svarande: 43 personer.

genusperspektivet beaktas i examinationen, medan motsvarande andelen för psykologi, socialantropologi och sociologi var något lägre.²²⁰ Att det inte tas med relevanta frågor om genus i examinationerna²²¹ förklaras bland annat med att frågorna inte explicit rör genus, men att det finns möjligheter för studenter att själva ta upp det. Ett annat svar som har lämnats är att det inte är relevant för ämnet, att examination ska examinera det som framgår av kursplanen och att det :

... inte lärarens egna åsikter intresseområden. Så mot bakgrund av att kursen inte är en kurs i genusvetenskap blir ju examinationen således inte i om genusvetenskap.

Genusmedveten undervisning

Även den genusmedvetna undervisningen är implementerad i olika stor utsträckning vid den samhällsvetenskapliga fakulteten. Studiens resultat visar att lärarens kunskap om genusmedveten undervisning, och de faktiska möjligheterna i själva undervisningssituationen att bedriva en genusmedveten undervisning, är av avgörande betydelse för hur läraren förhåller sig till en genusmedveten undervisning. Detsamma gäller lärarens uppfattning om betydelsen av en genusmedveten undervisning. Studiens resultat visar även att det inte sällan saknas någon som har det övergripande ansvaret för att en genusmedveten undervisning införs och bedrivs. Att den genusmedvetna undervisningen är implementerad i varierande grad visar exempelvis enkätsvaren rörande samtalston och talutrymme i klassrummet där en stor del av de svarande lärarna anser att samtalstonen beaktas avseende genus,²²² medan något färre svarande anser att genusperspektivet beakta rörande talutrymme²²³. Samtalston och talutrymme kan emellertid beaktas på olika sätt. Även om svaren på dessa frågor också varierar²²⁴, så finns en gemensam utgångspunkt i svaren. Läraren anses ha ett stort ansvar för situationen i klassrummet. De menar också att läraren måste ha konkreta verktyg och strategier för att hantera uppkomna situationer. Ett återkommande tema i svaren är att det är viktigt att det finns en tydlighet om vilka normer som gäller i klassrummet. Om exempelvis läraren aktivt styr talutrymmet ska detta redogöras för. En lärare har infört ett genusperspektiv i undervisningen genom att utse en student som har till uppgift att bevaka likabehandling:

Problematiserar vid kursens introduktionstillfälle, då blir en särskild likabehandlingsbevakare utses. Återkoppling under kursens gång.

220 Antal svarande: Genus:5, KEG:3, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:8, RÄS:3, Socialantropologi:2, Socialt arbete:4, Sociologi:2, Statsvetenskap:8.

221 Antal öppna svar: 9 personer.

222 Totalt: Antal svarande: 39 personer.

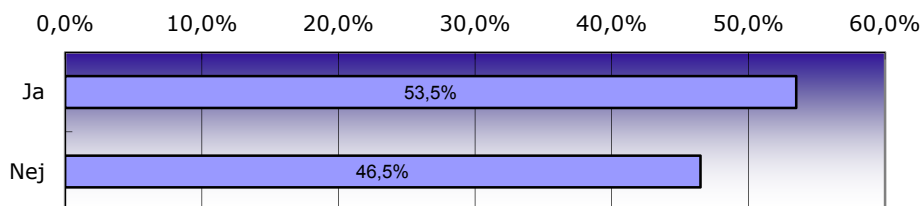
223 Antal svarande: 40 personer.

224 Antal öppna svar: 24 personer.

Tre av de lärare som svarat att samtalston och samtalsklimat inte beaktas har motiverat detta med att alla ska behandlas lika och att det inte handlar om genusperspektiv.

Vidare visar respondenternas svar på en förekomst av en medveten och systematisk strategi för att variera gruppindelningen av studenter. Drygt hälften av de svarande lärarna har uppgett att de använder en medveten och systematisk strategi för varierande gruppindelning.²²⁵

Tabell 32. Använder du en medveten och systematisk strategi för varierande gruppindelning?

Även i detta avseende skiljer sig svaren från institutionerna och enheterna åt. Samtliga svarande²²⁶ från pedagogik och rättssociologi har uppgett att de använder en medveten och systematisk strategi för en varierande gruppindelning. Däremot har samtliga svarande från Centrum för genusvetenskap, socialantropolog och sociologi uppgett att de **inte** använder en medveten strategi för gruppindelning. Strategierna som används för att variera gruppindelningen skiftar också²²⁷. Vanligtvis handlar det om att blanda män och kvinnor, eller att försöka få så heterogena grupper som möjligt. Endast på en kurs får studenterna själva få välja grupp. I de fall som en medveten och systematisk strategi för varierande gruppindelning inte används²²⁸ har bland annat praktiska skäl, studenternas utrymme för studentinflytande, studenternas egen förmåga att bilda grupper, att genus inte är en korrekt utgångspunkt för gruppindelning, att det inte behövs samt att det fungerar utan en medveten strategi angetts som orsaker.

En ganska stor andel av de svarande lärarna anger att de uppmuntrar studenterna att uppmärksamma genusfrågor²²⁹. Exempelvis svarar samtliga respondenter från Centrum för Genusvetenskap, MKV, pedagogik, socialantropologi samt socialt arbete

²²⁵ Totalt: Antal svarande: 43 personer.

²²⁶ Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:2, Socialantropologi:2, Socialt arbete:5, Sociologi:2, Statsvetenskap:8.

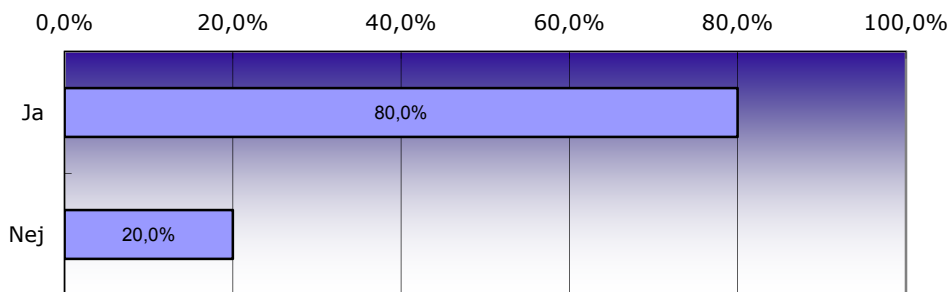
²²⁷ Antal öppna svar: 20 personer.

²²⁸ Antal öppna svar: 17 personer.

²²⁹ Antal svarande: 45 personer.

att de uppmuntrar studenter att uppmärksamma genusfrågor, medan en något mindre andel svarande från KEG, rättssociologi och statsvetenskap har angett detsamma.²³⁰

Tabell 33. Uppmuntrar du studenter att uppmärksamma genusfrågor?

Tillvägagångssättet som läraren använder för att uppmuntra studenterna att uppmärksamma genusfrågor på varierar²³¹. Gemensamt för respondenterna är att lärarens aktiva roll anses betydelsefull. Exempelvis menar de att det för läraren handlar om att ge exempel som pekar på frågornas relevans och att föra in genusfrågor i diskussioner. Det framgår också att i de moment som studenterna själva väljer, exempelvis uppsatsämne, kan läraren i egenskap av handledare uppmärksamma studenterna på genusfrågor. De lärare som har svarat att de inte uppmuntrar²³² studenterna att uppmärksamma genusfrågor anger bland annat att det saknas ett behov av detta. Det mest frekventa svaret är att det finns många andra faktorer, såsom kultur och klass, som anses viktigare att uppmärksamma.

När det gäller den genusmedvetna undervisningen visar studiens resultat vidare på att läraren har en betydelsefull roll, samt att huvuddelen av de svarande lärarna har angett att de reflekterar över sin och studenternas roll ur ett genusperspektiv.^{233, 234} och

230 Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:4, Socialantropologi:2, Socialt arbete:5, Sociologi:2, Statsvetenskap:8. Andel procent av de svarande lärarna som angett att de uppmuntrar studenterna att uppmärksamma genusfrågor: KEG:75% Rättssociologi:75%, Statsvetenskap: 75%, Psykologi: 42,9%, Sociologi: 50%.

231 Antal öppna svar: 29 personer.

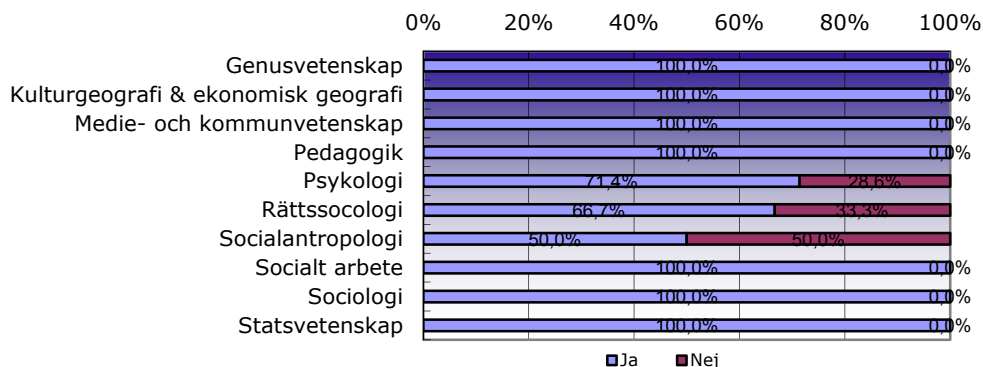
232 Antal öppna svar: 8 personer.

233 Vem läraren är i relation till studenterna, vilken makt och möjligheter han/hon har att påverka uttryck för maktstrukturer i undervisningssituationer?

234 88,4 %. Totalt antal svar: 43 personer.

enbart respondenter från psykologi, rättssociologi och socialantropologi har angett att man inte genomför några sådana reflektioner²³⁵.

Tabell 34. Reflekterar du över din och studenternas roll ur ett genusperspektiv?

Hur lärarna reflekterar över sin och studenternas roll ur ett genusperspektiv varierar²³⁶: Att vara man och diskutera genus anses exempelvis vara positivt. Genusperspektivet diskuteras också i olika utvärderingar och seminarier, men det sker även genom en ständig reflektion hos lärarna. Det görs också reflektioner i samband med kursplaneringen, exempelvis vid material- och metodval. Det finns också respondenter som uppger att de diskuterar genusperspektivet med kolleger och genom reflektioner över sin egen roll i klassrummet och i sin relation till studenterna. Det finns dock tre svarande som kommenterat varför de inte reflekterar över sin och studenternas roll ur ett genusperspektiv²³⁷. I ett av dessa svar framkommer viss irritation över genusfrågor, och att respondenten anser att det finns många andra viktiga perspektiv att ta hänsyn till. I ett annat svar anges att man inte förstår frågan och i det tredje svaret har respondenten påtalat att ”de är individer”.

Att den genusmedvetna undervisningen inte är fullt implementerad, visar sig också i lärarnas reflektioner över hur kvinnors respektive mäns frågor och kommentarer tas upp och bemöts i klassrummet. I ungefär 75 % av svaren uppger respondenterna att de reflekterar över detta²³⁸ men svaren visar dock att det finns variationer mellan institutionerna. Samtliga svarande lärare från Centrum för genusvetenskap, pedagogik, rättssociologi, socialt arbete och sociologi har uppgett att de reflekterar över hur kvinnor och mäns frågor och kommentarer tas upp och bemöts. Däremot är

235 Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:3, Socialantropologi:2, Socialt arbete:4, Sociologi:2, Statsvetenskap:8.

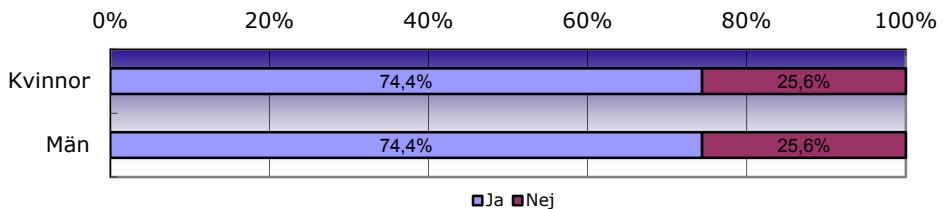
236 Antal öppna svar: 28 personer.

237 Antal öppna svar: 3 personer.

238 Antal svar: 39 personer.

det ingen av respondenterna från socialantropologen som anger att man reflekterar över bemötandet i klassrummet.²³⁹

Tabell 35. Reflekterar du över hur kvinnors respektive mäns frågor och kommentarer tas upp och bemöts i undervisningen?

Sättet att hantera bemötandet i klassrummet²⁴⁰ handlar till stora delar om att respondenterna försöker vara lyhörda och uppmärksamma skillnader i exempelvis talutrymme. Reflektionerna sker ibland även tillsammans med kollegor. De angivna orsakerna till varför inte alla respondenter reflekterar²⁴¹ är dels att ”de är individer”, att de bemöter mäns och kvinnors frågor lika samt att det finns flera perspektiv att reflektera kring.

Att ta upp och diskutera hur talartiden fördelas mellan kvinnor och män med studenterna utgör en del av den genusmedvetna undervisningen. Detta görs enbart av lärare från Centrum för genusvetenskap, MKV, socialantropologi och statsvetenskap.^{242 243} Anledningarna till att respondenterna inte gör denna diskussion med studenterna är flera²⁴⁴, bland annat att det av olika anledningar inte anses relevant eller behövs, att det inte är något problem eller att tid inte finns, samt att det inte är kvantitet som räknas utan kvalitet. En lärare anger att det inte är något som görs om man enbart går in och har en föreläsning på kursen.

Att ta upp eller diskutera med studenterna hur kvinnors respektive mäns frågor och kommentarer bemöts i undervisningen utgör vidare en del av den genusmedvetna undervisningen. Lärare som svarat jakande på frågan kommer från ämnena rättssociologi, genusvetenskap, MKV samt statsvetenskap. Övriga respondenter har

239 Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:5, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:3, Socialantropologi:2, Socialt arbete:5, Sociologi:2, Statsvetenskap:4.

240 Antal öppna svar: 19 personer.

241 Antal öppna svar : 8 personer.

242 Totalt: antal svar: 42 personer.

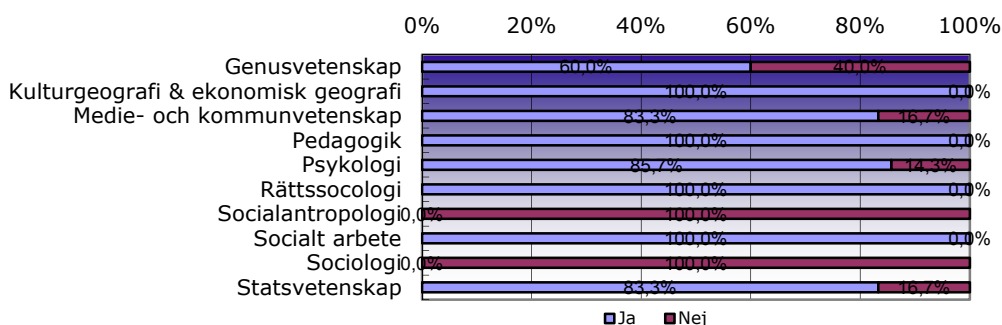
243 Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:2, Socialantropologi:2, socialt arbete:4, Sociologi:2, Statsvetenskap:8.

244 Antal öppna svar: 28 personer.

svarat att de inte berör detta.²⁴⁵ De som har svarat jakande på frågan²⁴⁶ har angett att de tar upp eller diskuterar bemötandet i undervisningen genom att reflektera över talartid, samt att ge exempel utifrån den egna rollen som forskare/lärare. Vissa respondenter anger att det tas upp på metodkursen – får man samma svar som kvinna/man? Anledningar som anges till varför man inte tar upp eller diskuterar hur kvinnors respektive mäns frågor och kommentarer bemöts i undervisningen med studenterna²⁴⁷ är att man väljer att fokusera på andra frågor, att det inte behövs, att det inte är ett problem samt att det inte hinns med. Andra svarar att de gör det vid behov.

Den genusmedvetna undervisningen kan sägas vara förhållandevis frekvent förekommande när det gäller undervisningens form, och en stor del av de svarande har angett att olika undervisningsformer används för att tillgodose studenternas skilda lärtilar,²⁴⁸. Även i detta avseende förekommer emellertid stora skillnader mellan de svarande. Medan flera av institutionerna i förhållandevis stor utsträckning anger att de använder varierande undervisningsformer för att tillgodose studenternas skilda lärostilar²⁴⁹; har ingen av de svarande lärarna från socialantropologi eller sociologi angett att så sker.

Tabell 36. Använder du varierande undervisningsformer för att tillgodose studenternas skilda lärtilar?

245 Genus: 60% ja, MKV 33,3 % ja, RÄS 100 % ja, Statsv 12,5% ja. Totalt antal svarande: Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:2, Socialantropologi:2, socialt arbete:3, Sociologi:2, Statsvetenskap:8.

246 Antal öppna svar: 6 personer.

247 Antal öppna svar: 25 personer.

248 78,6%. Totalt antal svar: 42 personer.

249 Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:3, Socialantropologi:2, Socialt arbete:5, Sociologi:2, Statsvetenskap:6.

Det finns flera olika sätt som man varierar undervisningsformerna på²⁵⁰. Huvuddelen av de svarande har angett att de helt enkelt mixar olika undervisningsformer som föreläsningar, seminarium och rollspel. Andra har svarat att de använder olika former av en undervisningsform, exempelvis att formen för seminarium varieras. Som en anledning till att **inte använda** varierade undervisningsformer²⁵¹ anges bland annat slentrian, begränsad tid, inte möjlighet att kartlägga samtliga studenters lärstilar samt kunskapsbrist.

När det gäller den genusmedvetna undervisningen, efterfrågades även om både ”hon” och ”han” används i exempel och resonemang i undervisningen. Samtliga svarande har angett att så görs. Vidare efterfrågades huruvida läraren reflekterar över vilket kön personer får i exempel som används i den muntliga undervisningen, och på denna fråga har huvuddelen av respondenterna angett att så sker²⁵². Dock inte någon av de två svarande från socialantropologi. När det gäller hur ofta reflektioner görs angående vilket kön personer får, har vissa angett att de alltid eller ganska ofta reflekterar över detta, medan andra svarar att de gör det när det är relevant. Det är 8 respondenter som angett att de inte vet om de gör denna typ av reflektioner, samt en respondent som svarat att det inte går att besvara frågan:

Jesus – tror ni att det går att besvara en sådan fråga??”

Implementeringen av den genusmedvetna undervisningen undersöktes också genom att efterfråga om det ges tillfälle för lärare och studenter att ta upp och diskutera härskartekniker och bekräftartekniker i undervisningen. På denna fråga har drygt hälften av de svarande angett att det ges tillfälle att ta upp och diskutera härskartekniker. De jakande svaren är något färre när det gäller bekräftartekniker.²⁵³

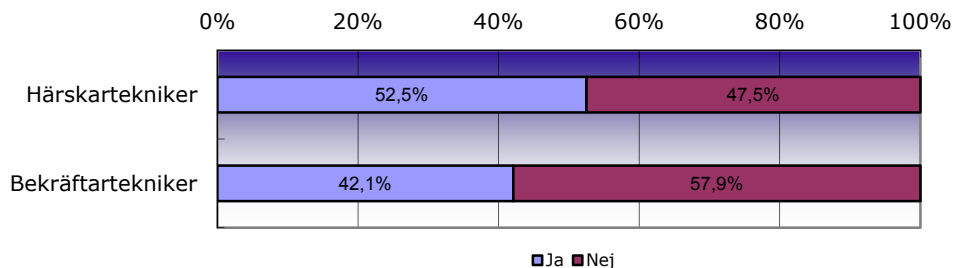
250 Antal öppna svar: 23 personer.

251 Antal öppna svar: 9 personer.

252 82,1%. Totalt antal svar: 39 personer.

253 Totalt antal svar, härskartekniker: 40 Antal svar, bekräftartekniker: 38

Tabell 37. Anser du att det ges tillfälle att ta upp och diskutera härskartekniker och bekräftartekniker med studenter?

De institutioner som i störst utsträckning har angett att det finns tillfälle att ta upp och diskutera nämnda tekniker är Centrum för genusvetenskap, Pedagogiska institutionen och Institutionen för socialt arbete där samtliga respondenter angett att sådana tillfällen finns.²⁵⁴ Vissa respondenter²⁵⁵ uppger att man har specifika föreläsningar om härskartekniker, att man visar film, medan andra anger att det kan vara när som helst när det känns relevant. I de fall man svarat att man inte anser att tillfälle ges²⁵⁶ för att ta upp och diskutera härskartekniker och bekräftartekniker varierar orsakerna till detta; någon har angett att det är en bra fråga och att de ska diskutera det från och med nu, en annan respondent svarade att det inte är relevant, medan andra menar att tid inte finns. Det finns också respondenter som har svarat att det förekommer på en annan delkurs, samt att man inte förstår frågan.

Förekomsten av anonym examination samt att både män och kvinnor är examinatorer utgör också en del av den genusmedvetna undervisningen. Anonym examination är inte något som förekommer i någon större utsträckning. Exempelvis har endast 15 % av de svarande lärarna angett att de använder anonym examination²⁵⁷. Det är enbart svarande från ämnena MKV (100%) och rättssociologi (25 %) som har angett att

254 Antal svarande härskartekniker: Genus:5, KEG: 4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:3, Socialantropologi:2, Socialt arbete:3, Sociologi:2, Statsvetenskap:6. Antal svarande som angett att det finns tillfälle att ta upp och diskutera härskartekniker: MKV; 50% Psykologi: 28,6% RÄS; 33,3 % Socialantropologi: 0 % Sociologi, 50%, Statsvetenskap: 66,7%. Antal svarande bekräftartekniker: Genus:5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:3, Socialantropologi:2, Socialt arbete:3, Sociologi:2, Statsvetenskap:5, Antal svarande som angett att det finns tillfälle att ta upp och diskutera bekräftartekniker: MKV; 33,3 % Psykologi: 28,6% RÄS; 33,3 % Socialantropologi: 0 % Sociologi, 50%, Statsvetenskap: 20%.

255 Antal öppna svar: 17 personer.

256 Antal öppna svar: 18 personer.

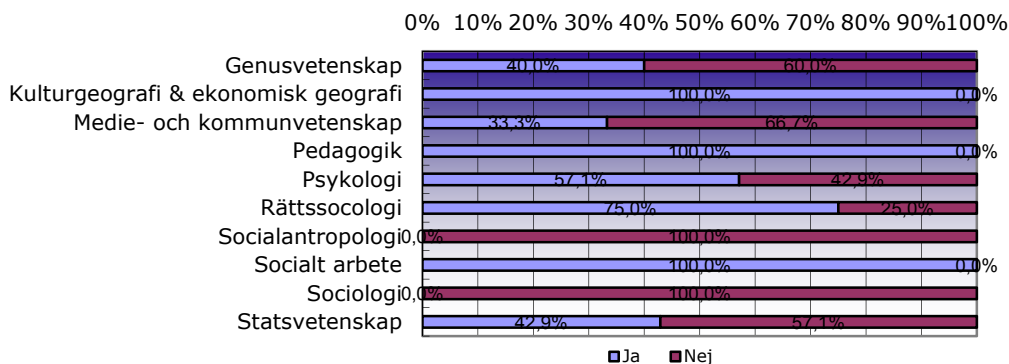
257 Totalt: antal svarande 43 personer.

anonym examination används.²⁵⁸ Som skäl till att man inte använder anonym examination²⁵⁹ anges exempelvis logistiska problem, att examinationsformen förutsätter icke-anonymitet, att man inte ser någon anledning till det, att det blir problem när läraren först handleder studenten eftersom man först då känner igen studenten till namnet, att det är för arbetskrävande, att man tycker anonym examination är dumt samt att man inte brukar göra det:

Inte kutym på institutionen. Jag brukar dock inte reflektera över om det är en kille eller tjej som skrivit tentan jag rättar; oftast är jag nog inte ens medveten om det.

Det förekommer även svar som uttrycker att det är en bra fråga och att de ska fundera på huruvida anonym examination kan vara en möjlighet. När det gäller examinationen har, förutom anonyma examinationer, även förekomsten av varierande examinationsformer för att tillgodose studenters skilda lärstilar undersökts i enkäten. Drygt hälften av de svarande lärarna anger att de använder varierande examinationsformer för att tillgodose studenternas skilda lärstilar.²⁶⁰ De institutioner som i störst utsträckning angett att de använder varierande examinationsformer är KEG, pedagogik samt socialt arbete. Däremot har inte någon av de svarande från socialantropologi och sociologi har angett att de använder varierande examinationsformer för att tillgodose studenternas skilda lärstilar.²⁶¹

Tabell 38. Använder du varierande examinationsformer för att tillgodose studenternas skilda lärstilar?

258 Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:4, Socialantropologi:2, socialt arbete:3, Sociologi:2, Statsvetenskap:8.

259 Antal öppna svar: 29 personer.

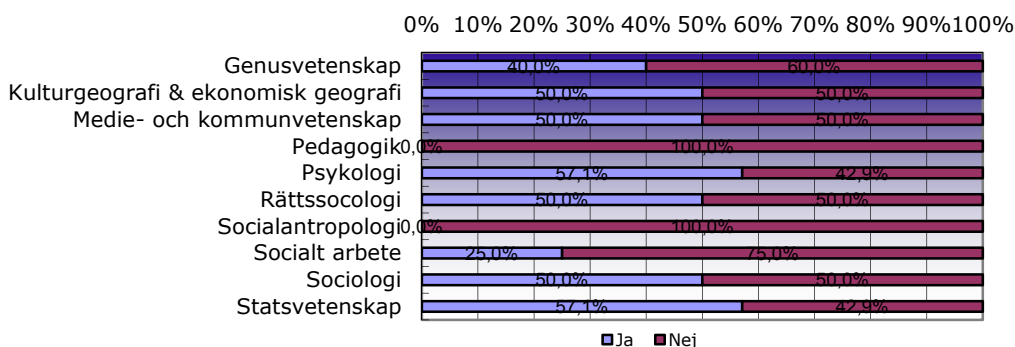
260 Totalt: antal svarande: 43 personer.

261 Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:4, Socialantropologi:2, socialt arbete:3, Sociologi:2, Statsvetenskap:8.

Anledningar som anges till varför varierande examinationsformer²⁶² inte används är att grupperna är små, att det antagligen är mer orättvist än rättvist, att kursplanen bestämmer, att respondenten inte vet vad som menas med lärtilar, att det finns en tröghet i systemet samt tidsbrist. Det förekommer även svar där en önskan om att införa anonym examination, men där det samtidigt konstateras att systemet är trögt.

Avslutningsvis, så har en varierande andel av de svarande lärarna har angett att både män och kvinnor förekommer som examinatorer.^{263 264}

Tabell 39. Förekommer både män och kvinnor som examinatorer på kursen?

Att det finns någon som ansvarar för att ett genusperspektiv beaktas utgör en viktig del av implementeringen av den genusmedvetna undervisningen. I de fall det finns flera undervisande lärare på kursen är det i störst utsträckning kursansvarig som ansvarar för att genusperspektivet beaktas. Samtidigt menar drygt 35 % av respondenterna att det inte finns någon som har det övergripande ansvaret.²⁶⁵

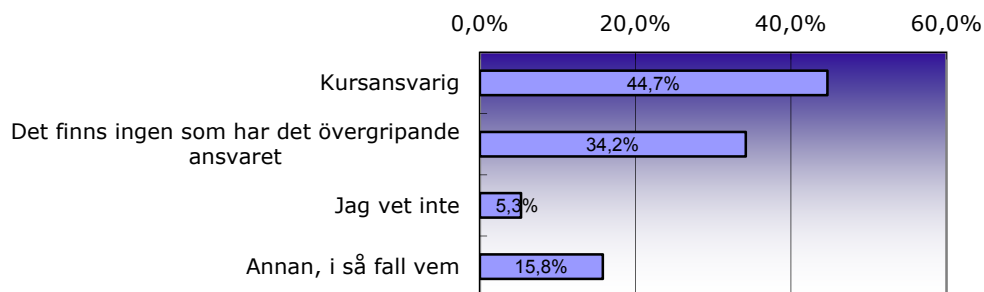
262 Antal öppna svar: 17 personer.

263 Totalt: Antal svar 46 personer.

264 Antal svarande: Genus:5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:4, Socialantropologi:2, socialt arbete:4, Sociologi:2, Statsvetenskap:7.

265 Antal svarande: Genus: 5, KEG:4, MKV:6, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:4, Socialantropologi:2, socialt arbete:4, Sociologi:2, Statsvetenskap: 7.

Tabell 40. I de fall det finns flera undervisande lärare på kursen, vem ansvarar för att genusperspektivet beaktas?

Svaren skiljer sig åt mellan de olika institutionerna, men det vanligaste upplägget verkar vara att kursansvarig lärare har det övergripande ansvaret. Emellertid har en nästan lika stor andel lärare besvarat frågan med att det saknas en person som har det övergripande ansvaret.²⁶⁶

266 Antal svarande: Genus: 5,KEG:3, MKV:5, Pedagogik:1, Psykologi:7, RÄS:4, Socialantropologi:2, socialt arbete:3, Sociologi:2, Statsvetenskap:5.

Analys

Studien ”Genusperspektiv i undervisningen och genusmedveten undervisningen” syftar till att undersöka i vilken utsträckning en könsmedveten pedagogik har implementerats vid Samhällsvetenskapliga fakulteten, ett pedagogiskt perspektiv som enligt regleringsbrevet från 2007 ska få större genomslag i högskolans undervisning²⁶⁷. Studien har genomförts utifrån de områden som den bakomliggande rapporten *Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering* har specificerat som betydelsefulla för att mäta implementeringen av en könsmedveten pedagogik. Det vill säga kurslitteratur, undervisningen innehåll, rummet, lärare i undervisningen, undervisningens form samt examinationsförfarandet.

Studiens resultat visar på både positiva och negativa resultat avseende en implementering av en könsmedveten pedagogik. Det finns därmed aspekter av genusperspektiv i undervisningen och en genusmedveten undervisning som har större och mindre utvecklings- och insatsbehov. På ett övergripande plan visar studiens resultat att begreppet genus anses fungera på ett exkluderande sätt då enkätsvar gett uttryck för att genus enbart utgör en av flera olika faktorer som måste tas hänsyn till i undervisningen. Andra faktorer av betydelse anses vara makt och etnicitet. För att nå de uppsatta målen med en könsmedveten pedagogik, anser vi att begreppen att genusperspektiv i undervisningen och en genusmedveten undervisning inte är de mest optimala begreppen. Ett mindre laddat och mera passande begrepp kan istället inkluderande undervisning vara. Den inkluderande undervisningen innebär att pedagogiken och undervisningen utvecklas för att möta och hantera studenters olika behov och förutsättningar.²⁶⁸ För att en individanpassad undervisning ska kunna införas kan därmed inte enbart genus fokuseras. Detta synsätt framkommer även i resultaten av den genomföra enkätundersökningen där studenters skilda behov och andra hänsyn som måste tas och beaktas i undervisningen lyfts fram.

Studiens resultat visar vidare att begreppet genus kan uppfattas negativt av lärare, samtidigt som läraren anses vara betydelsefull för att en implementering av genusmedveten undervisning ska kunna genomföras. Det finns exempelvis respondenter som uttrycker att enkätens frågor inte går att förstå, och/eller att genus

267 Regeringsbeslut I:54 U2006/9555/UH, Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende universitet och högskolor m.m.

268 Ibid.

inte alls är relevant för deras kurs, samt att det finns ett antal ytterligare aspekter att ta hänsyn till förutom genus. I detta perspektiv blir lärarens roll i undervisningen central^{269 270 271} och lärarens värderingar kring det arbete som bedrivs och de mål som ställs upp kan därav sägas vara av avgörande betydelse. Den undervisande läraren har därmed stora möjligheter att påverka innehållet i sin undervisning, och att införa en inkluderande undervisning. En förutsättning är dock att undervisande lärare får kunskap om en inkluderande undervisning, men även att det finns en person med det övergripande ansvaret för ett pedagogiskt utvecklingsarbete.

På ett mer specifikt plan, utifrån områdena kurslitteratur, undervisnings innehåll, rummet, läraren i undervisning, undervisnings form samt examination har genomförda empiriska undersökningar gett följande resultat:

Avseende *kurslitteratur* visar resultaten på att en implementering av en könsmedveten pedagogik inte genomförts fullt ut. Exempelvis är huvuddelen av kurslitteraturen skriven av män, och frånvaron av litteratur som analyserar ämnet ur ett genusperspektiv är vanligtvis inget som problematiseras. När det gäller kurslitteraturen är den dock mestadels fri från uttryck från sexism, homofobi och rasism. Huruvida detta har att göra med aktiva val av lärarna eller med att sådan litteratur är mindre vanlig eller något annat skäl kan inte utläsas av enkätsvaren. Resultaten från enkätundersökningen visar vidare att *undervisningens innehåll* vanligtvis inte genomsyras av ett genusperspektiv, och i regel förs heller inga diskussioner om genusperspektiv på institutionerna och enheterna. I detta fall ter det sig som att ett formaliserat tillvägagångssätt och tydligt ansvar saknas, och i de fall diskussioner förekommer kan de initieras på olika sätt.

Att problematisera etablerade begrepp, teorier och metoder avseende genus är mer vanligt förekommande, detsamma gäller användningen av konkreta exempel i undervisningen. Här kan även nämnas att förekomsten av relevanta frågor om genus förekommer relativt frekvent, men samtidigt framkommer en viss variation bland lärarnas svar. Det anförs exempelvis att studenterna kan ta upp det om de vill. Resultaten visar vidare att *rummet* och det som sker där ger en positiv bild avseende den könsmedvetna pedagogiken. Exempelvis beaktas talutrymme och samtalston i stor utsträckning av *lärarna*. Lärarna använder också varierande gruppindelningar och uppmuntrar studenterna att uppmärksamma genusfrågor. Samtidigt förekommer svar som tyder på en ovilja mot att implementera ett genusperspektiv. *Läraren i*

269 Se även Boström som menar att "Som vi själva lär oss tenderar vi att undervisa. Därför är det viktigt att vara medveten om sitt eget sätt för att kunna möta eleverna ännu bättre." (Lena Boström, 2006-11-29) Boström, Lena. (2006). "Ögat, örat eller handen?" Pedagogiska magasinet 3/06.

270 (Aktuell forskning om inkludering Malmgren Hansen (2002) avhandling Specialpedagoger – nybyggare i skolan, Dennis Groth (2007), Inga-Lill Vernersson (2002)

271 Se exempelvis Sörquist 2010.

undervisningen har en betydelsefull roll för att implementera en könsmedveten pedagogik^{272, 273, 274}. Studiens resultat visar även här att mycket positivt sker, och att lärarna i stor utsträckning gör relevanta reflektioner, men samtidigt förekommer svar som pekar på att lärare har en ovilja att hantera genusfrågor. Skälen som anförs är framförallt att genus endast utgör en av flera grunder för reflektion, samt att det enligt lärarna inte finns något behov av det. En könsmedveten pedagogik kan vidare inte heller sägas vara fullt implementerat när det gäller *undervisningens form*, exempelvis varierar svaren märkbart när det gäller huruvida man tillgodoser studenters skilda lärstilar, detsamma gäller uppmärksamheten för hur talartiden fördelas mellan kvinnor och män i undervisningen. Att en könsmedveten pedagogik inte förekommer är även den stora frånvaron av diskussioner kring bemötande av kvinnor respektive män i undervisningen tecken på, detsamma gäller härskartekniker och bekräftartekniker. Även här ges uttryck för att det inte anses relevant, och att det finns andra, mycket mer relevanta områden att ta hänsyn till, samt bristen på kunskap. Avseende formerna för undervisningen är inte resultaten enbart negativa ur ett könsmedvetet perspektiv – exempelvis används både ”han” och ”hon” i exempel och det verkar finnas en kontinuerlig reflektion kring könsbestämda pronomen²⁷⁵. När det gäller examinationen visar enkätresultaten på att en könsmedveten pedagogik inte heller riktigt fått fäste, då anonym examination eller varierande examinationsformer används särskilt frekvent. Avslutningsvis visar studien att drygt en tredjedel av respondenterna inte vet vem som har det övergivande ansvaret för att genusperspektivet beaktas i undervisningen.

För att återknyta till de specifika frågeställningarna anlägger läraren ett kritiskt perspektiv på sitt ämne med fokus på genus och andra maktordningar, använder läraren den befintliga genusforskningen som knyter an till ämnet, och har läraren kunskap och en medvetenhet om hur genus spelar roll i undervisningssituationer samt om läraren har kunskap om pedagogiska metoder för att motverka diskriminering, visar studien sålunda på varierande resultat. Emedan vissa svar tyder på ett engagerat och medvetet arbete med frågor relaterade till genus, tyder andra svar på att arbetet med genus är irrelevant, och att det finns en mängd andra omständigheter att ta

272 Se även Boström som menar att ”Som vi själva lär oss tenderar vi att undervisa. Därför är det viktigt att vara medveten om sitt eget sätt för att kunna möta eleverna ännu bättre.” (Lena Boström, 2006-11-29) Boström, Lena. (2006). ”Ögat, örat eller handen?” Pedagogiska magasinet 3/06.

273 Se aktuell forskning om inkludering Malmgren Hansen (2002) avhandling Specialpedagoger – nybyggare i skolan, Dennis Groth (2007), Inga-Lill Vernersson (2002)

274 Se exempelvis Sörquist 2010.

275 Emellertid kan man fråga sig om ”han” och ”hon” är de korrekta utgångspunkterna, när även det könsneutrala pronomen ”hen” skulle kunna vara ett alternativ.

hänsyn till. Vidare visar resultaten på den enskilde lärarens betydelse. Sammantaget pekar ovanstående på att det finns olika åtgärdsbehov i arbetet med att införa en könsmedveten pedagogik.

Åtgärdsförslag

Med utgångspunkt i den genomförda enkätundersökningen avseende genusmedveten undervisning och genusperspektiv i undervisningen, finns det tre områden som tycks vara i särskilt behov av utveckling. Utvecklingsbehovet skiljer sig emellertid åt mellan de medverkande institutionerna. Det gör även behovet av utveckling och åtgärder.

1. Behov av ett utvidgat angreppssätt - inkluderande undervisning

Studiens resultat tyder på att det finns ett behov av att utvidga angreppssättet när det gäller en könsmedveten pedagogik, och att denna fråga inte kan hanteras isolerat. Istället finns ett behov av att väga in ytterligare faktorer, och det är här begreppet inkluderande undervisning blir relevant och intressant.

En inkluderande undervisning innebär att ett individanpassat inlärningsstöd²⁷⁶ används, som innebär att studenters olika behov och förutsättningar möts och hanteras²⁷⁷. Detta begrepp föreslås således ersätta begreppet genusmedvetenpedagogik och genusperspektiv i undervisningen. Genus kommer även fortsättningsvis att vara relevant eftersom det utgör en av flera faktorer som innefattas i begreppet inkluderande undervisning.

2. Behovet av ansvarig person - lokalt och centralt:

Studiens resultat pekar på att, i de fall man strävar efter en likvärdig hantering av genusfrågan/inkluderande undervisning, det måste finnas en ansvarig person, detta gäller både för respektive institution och på fakultets- samt central nivå.

I de öppna svaren framträder bilden av att genus är något som man kan arbeta med när det finns tid och lust, samt att läraren i vissa fall tycker frågan är högst irrelevant. Respondenterna hänvisar till att det inte finns tid, behov eller möjligheter att beakta ett genusperspektiv i undervisningen, vilket antyder att det är upp till den enskilde läraren att bestämma huruvida ett genusperspektiv beaktas. Vidare skiljer sig svaren åt mellan institutionerna, och ur ett studentperspektiv är detta inte optimalt. Som

276 McLeskey, J. & Waldron, N.L (2007). Making Differences Ordinary in Inclusive Classrooms
Intervention in School and Clinic 42, (3), s.162-168.

277 Ibid.

student har man rätt att få samma möjligheter till genusperspektiv i undervisningen oavsett vilken institution man bedriver sina studier på.

3. Tydliga krav på pedagogisk utbildning rörande lärarens roll och ansvar, samt avsatt tid för detta.

Utifrån studiens resultat kan konstateras att den enskilda läraren, har stora möjligheter att påverka undervisningen, exempelvis framkommer av enkätresultat att huruvida läraren reflekterar över kön samt bekräftar och härskartekniker kan bero på om läraren anser det vara relevant eller inte. Detta betyder att det är den enskilde läraren som har makten att bestämma vad som är relevant eller inte. Emellertid har den enskilde läraren även stora möjligheter att påverka undervisning i positiv riktning, och i detta ligger att läraren måste ha möjligheter att inhämta relevant kunskap, men även ha tid att göra så. Utifrån detta behov blir resursfrågan central. Detsamma gäller behovet av en långsiktig planering vad gäller lärarnas pedagogiska utbildning.

Bilagor

Bilaga 1

Intervjumall

Hur är det att vara student på ...?

Hur ser könssammansättningen ut bland studenterna?

Förändras könssammansättningen mellan terminerna?

Varför förändras könssammansättningen?

Vilka svagheter ser ni med existerande könssammansättning?

Vilka styrkor ser ni med existerande könssammansättning?

Vilka hinder ser ni med existerande könssammansättning utifrån ett jämställdhetsperspektiv?

Varför se könssammansättningen ut som den gör?

Har ni reflekterat över kurslitteraturen utifrån ett jämställdhetsperspektiv?

Vilka svagheter finns med existerande kurslitteratur?

Vilka styrkor finns med existerande kurslitteratur?

Har ni reflekterat över innehållet i litteraturen utifrån ett kränkingsperspektiv?

Finns det skillnader mellan litteratur skriven av kvinnor och män?

Skildras kvinnor och män utifrån ett historiskt perspektiv i litteraturen?

Har ni reflekterat över betydelsen av vem som handleder och undervisar?

Påverkar kön pedagogiken?

Hur rättas era tentor? För- och nackdelar?

Hur ser ni på anonymrättning av tentor?

5.a Följdfrågor beroende på svar:

Förklara hur

Varför anser du inte det

6. Anser du att kurslitteraturen är fri från uttryck för

Sexism	ja	nej
vet ej		

Homofobi	ja	nej
vet ej		

Rasism	Ja	nej
vet ej		

6.a Följdfrågor beroende på svar:

Hur hanteras detta i undervisningen

7. Anser du att genusperspektivet genomsyrar undervisningen på kursen

Ja

Nej

Vet ej

8. Anser du att etablerade begrepp, teorier och metoder problematiseras med avseende på genus när det gäller:

Begrepp	ja	nej	vet ej
---------	----	-----	--------

Teorier	ja	nej	vet ej
---------	----	-----	--------

Metoder	ja	nej	vet ej
---------	----	-----	--------

8a. Följdfråga beroende på svar:

Varför anser du inte det

9. Anser du att konkreta exempel används i undervisningen som aktualiseras genusfrågor

Ja

Nej

9.a. Följdfråga beroende på svar:

Varför anser du inte det?

10. Anser du att relevanta frågor om genus tas upp i examinationer

Ja

Nej

10a. Följdfråga beroende på svar:

Varför anser du inte det?

11. Utifrån genusaspekter – beaktar du samtalsklimatet i undervisningen avseende samtalston?

Ja

Nej

12. Utifrån genusaspekter – beaktar du samtalsklimatet i undervisningen avseende talutrymme?

Ja

Nej

12.a. Följdfråga beroende på svar:

Hur beaktar du det?

Varför beaktar du inte det?

13. Använder du en medveten och systematisk strategi för varierande gruppindelning?

Ja

Nej

13.a. Följdfråga beroende på svar:

Vilken strategi använder du?

Varför gör du inte det?

14. Uppmuntrar du studenter att uppmärksamma genusfrågor?

Ja

Nej

14.a. Följdfråga beroende på svar:

Hur uppmuntrar du studenterna?

Varför gör du inte det?

15. Reflekterar du över din och studenternas roll ur ett genusperspektiv

Ja

Nej

15.a Följdfråga beroende på svar:

Hur reflekterar du över det?

Varför gör du inte det?

16. Reflekterar du över hur kvinnors respektive mäns frågor och kommentarer tas upp och bemöts i undervisningen?

Kvinnor	ja	nej
---------	----	-----

Män	ja	nej
-----	----	-----

16.a Följdfråga beroende på svar:

Hur reflekterar du över det?

Varför reflekterar du inte över det?

17. Använder du varierande undervisningsformer för att tillgodose studenternas skilda lärstilar?

Ja

Nej

17.a Följdfråga beroende på svar:

Hur gör du det

Varför gör du inte det?

18. Använder du både "hon" och "han" i exempel och resonemang i undervisningen?

Ja

Nej

18.a Följdfråga beroende på svar:

Hur ofta gör du det?

Varför gör du inte det?

19. Reflekterar du över vilket kön personer fr i exempel som används i den muntliga undervisningen?

Ja

Nej

Egen kommentar:

19.a Följdfråga beroende på svar:

Varför gör du inte det?

20. Tar du upp eller diskuterar du med studenter hur talartid fördelas mellan kvinnor och män i undervisningen?

Ja

Nej

20.a Följdfråga beroende på svar:

Under vilka former gör du det?

Varför gör du inte det?

21. Tar du upp eller diskuterar du med studenterna hur kvinnors respektive mäns frågor och kommentarer bemöts i undervisningen?

Ja

Nej

21.a Följdfråga beroende på svar:

Under vilka former gör du det?

Varför gör du inte det?

22. Anser du att det ges tillfälle att ta upp och diskutera härskartekniker och bekräftartekniker med studenter

Härskartekniker	ja	nej
-----------------	----	-----

Bekräftartekniker	ja	nej
-------------------	----	-----

22.a Följdfråga beroende på svar:

Under vilka former ges det tillfälle till det?

Varför anser du inte att det ges tillfälle till det?

23. Använder du anonym examination?

Ja

Nej

23.a Följdfråga beroende på svar:

Varför gör du inte det?

24. Använder du varierande examinationsformer för att tillgodose studenters skilda lärstilar?

Ja

Nej

24.a Följdfråga beroende på svar:

Vilka examinationsformer används?

Varför gör du inte det?

25. Förekommer både män och kvinnor som examinatorer på kursen?

Ja

Nej

26. På hur många delkurser förekommer det både män och kvinnor som examinatorer

Män, antal delkurser av totalt antal delkurser

Kvinnor, antalet delkurser av totalt antal delkurser

27. I de fall det finns flera undervisande lärare p kursen, vem ansvarar för att genusperspektivet beaktas?

Kursansvarig

Det finns ingen som har det övergripande ansvaret

Jag vet inte

Annan, i så fall vem?

28. Har du några övriga synpunkter är du välkommen att framföra dem här:

Källförteckning

Litteratur och myndighetspublikationer

- Acker, Joan (red.) (1992). *Kvinnors och mäns liv och arbete*. 1. uppl. Stockholm: SNS, Studieförb. Näringsliv och samhälle.
- Acker, Joan (1998). The future of "gender and organizations": connections and boundaries. *Gender, work and organization*. 5(1998):4, s. 195-206.
- Adler, Björn & Adler, Hanna (2000). *Neuropedagogik: om komplicerat lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Albinsson, Sofia (et al.), Genus och programmering. Linköping : Linköping University Electronic Press, 2002.
- Ardin, Anna (red.), Tre granskningar av kurslitteratur på Uppsala universitet, Uppsala studentkår 2007.
- Astin H, Bayer A.E. Pervasive sex differences in the academic reward system: Scholarship, marriage, and what else? D.R. Lewis, W.E. Becker (Eds.), *Academic rewards in higher education*, Ballinger, Cambridge, MA (1979), s 211–229.
- Berggren, Caroline, Horizontal and Vertical Differentiation within Higher Education – Gender and Class Perspectives , *Higher Education Quarterly*, ISSN 0951-5224, 01/2008, Volume 62, Issue 1-2, a 20 – 39.
- Berner, Boel (red.), *Vem tillhör tekniken?: kunskap och kön i teknikens värld*. (2003a). Lund: Arkiv.
- Berner, Boel (2003), "Introduktion: Vad har teknik med genus att göra?", i: Boel Berner (red.), *Vem tillhör tekniken? Kunskap och kön i teknikens värld*, Lund: Arkiv Förlag, s. 15-21.
- Berner, Boel (2003b). *Sakernas tillstånd: kön, klass, teknisk expertis*. Linköping: Univ., Tema Teknik och social förändring.
- Bjuremark, Anna (red), *Iscensättning av problematiken genus och mångfald i undervisningen vid LiU – några exempel från fördjupningskurser i högskolepedagogik*. En rapport från Centrum för undervisning och lärande (CUL) vid Linköpings universitet.

- Bondekam, Fredrik (2004), Könsmadveten pedagogik för universitets- och högskolelärare: en introduktion och bibliografi, Stockholm: Liber Förlag.
- Bondekam, Fredrik (2010). Kartläggning och analys av högskolepedagogisk utveckling och jämställdhet vid svenska lärosäten. Stockholm: Delegationen för jämställdhet i högskolan (DJ).
- Boschini, Anne D. & Sjögren, Anna (2006). *Is team formation gender neutral?: evidence from coauthorship patterns*. Stockholm: Research Institute of Industrial Economics.
- Boström, Lena. (2006). "Ögat, örat eller handen?" Pedagogiska magasinet 3/06.
- Brickhouse, N W, Lowery, P och Schultz, K. (2000) *What kind of girl does science?* The construction of school science identities. *Journal of research in science teaching*, 37, s 441-458.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber.
- Butler, Judith (1993). *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge.
- Butler, Judith (2007). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Chrapkowska, Cecilia (2006). *Akademiens anrikning av män: en studie av svensk utbildningsstatistik 1957-2002*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Connell, Raewyn (2005). *Masculinities*. 2. ed. Cambridge: Polity Press.
- Dahlström, Malin, Nilsson Sara, Wallin Emma (2006). *Psykologutbildningen ur ett hbt-perspektiv Utvärdering av kurslitteratur vid Institutionen för psykologi Uppsala universitet*.
- Dahlerup, Drude (2010). *Jämställdhet i akademien: en forskningsöversikt*. Stockholm: Delegationen för jämställdhet i högskolan (DJ).
- Danielsson, Anna T. *The gendered doing physics: A conceptual framework and it's application for exploring undergraduate physics students' identity formation in relation to laboratory works*, Uppsala universitet 2007.
- Danielsson, Anna T. *Doing Physics – Doing Gender. An Exploration of Physics Students Identity Constitution in the Context of Laboratory Work*, Uppsala universitet 2009.
- Dunn, Rita, Dunn, Kenneth & Treffinger, Donald J. (1995). *Alla barn är begåvade - på sitt sätt: utveckla barnets unika potential, talanger och förmågor*. Jönköping: Brain Books.
- Dunn, R. & Dunn, K. (1999). *The complete guide to the Learning Style in Service System*. Boston: Allyn & Bacon.

- Dunn, Rita (2001). Nu fattar jag!: att hitta och använda sin inlärningsstil. Jönköping: Brain Books.
- Egeland, Cathrine (2001). "Men det har ikke noget med kønnet at gøre": køn, kønsbarrierer og academia : konstruktioner af et ugyldigt problem. Diss. Odense: Univ.
- Erson, Eva (1992). "Det är månen att nå- ": en studie i några datorintresserade pojksars språk och föreställningsvärld = ["There's the moon to reach- "] : [a study of the language and world of ideas of some computer interested boys]. Diss. Umeå Univ.
- European Agency for Development in Special Needs Education (2003). Inkluderande undervisning och goda exempel. Sammanfattande rapport.
- European Commission (2009). *Gender segregation in the labour market: Root causes, implications and policy responses in the EU*. Luxembourg: Office for official publications of the European communities.
- Gemzöe, Lena (2002). *Feminism*. Stockholm: Bilda.
- Groth, Dennis (2007). *Uppfattningar om specialpedagogiska insatser: aspekter ur elevers och speciallärares perspektiv*. Diss. Luleå : Luleå tekniska universitet, 2007. Tillgänglig på Internet: <http://epubl.ltu.se/1402-1544/2007/02/>.
- Gunnarsson, Åsa & Svensson, Eva-Maria (2009). *Genusrättsvetenskap*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur .
- Hakim, Catherine. (2004). Key issues in women's work: female diversity and the polarisation of women's employment. 2. ed. London: GlassHouse.
- Hilding, Lars-Olof (2011). "Är det så här vi är": om utbildning som normalitet och om produktionen av studenter. Diss. Lund : Lunds universitet, 2011. Tillgänglig på Internet: <http://www.lu.se/o.o.i.s?id=12588&postid=1749066>.
- Hirdman, Yvonne (2003). *Genus: om det stabila föränderliga former*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber.
- Hirdman, Yvonne (2001). Gunnar Myrdal - feministen? publicerad i *Sprickor i fasaden: manligheter i förändring: en antologi*. (2001). Hedemora: Gidlund.
- Holmström, Ola & Nilsson Lindström, Margareta (2008). *Efter doktorexamen: en alumnstudie*. Lund: Utvärderingsenheten, Lunds universitet.
- Husu, Liisa (2001). Sexism, support and survival in academia: academic women and hidden discrimination in Finland. Diss. Helsingfors : Univ., 2001.
- Högskoleverket, Rapport 2008:20 R Kvinnor och män i högskolan.
- Högskoleverket, Rapport 2008:42 R, Granskning av utbildningarna inom filosofiområdet.

- Högskoleverket, Rapport 2011:6 R, Forskarkarriär för både kvinnor och män? – statistisk uppföljning och kunskapsöversikt.
- Jarlbro, Gunilla (2006). *Medier, genus och makt*. Lund: Studentlitteratur.
- Johns, M., Schmander, T., & Martens, A. (2005). Teaching stereotype threat as a means of improving women's math performance. *Psychological Science*, 16, s 175-178.
- Kanter, Rosabeth Moss (1993). *Men and women of the corporation*. 2. ed. New York: BasicBooks.
- Kanter, Rosabeth Moss (1977). *Work and family in the United States: a critical review and agenda for research and policy*. New York.
- Kassman-Rudolphi, Åsa, Orvehed Maria & Woldegiorgis Sara, 2008, Ingenjörutbildningar vid Uppsala universitet. Studenter granskar några utbildningar ur genusperspektiv.
- Kessels, U., Rau M. & Hannover, B. (2006) *What goes well with physics?* Measuring and altering the image of science. *British Journal of Educational Psychology* 76, s 761-780.
- Kolb, D A (1976), *Learning Style Inventory: technical manual*, Boston: McBer.
- Kullberg, Karin (2000:2) Hoppas MAN av? – En studie av män som avbrutit socionomutbildningen i Lund. *Meddelanden från Socialhögskolan*, 200:2, Lund: Socialhögskolan.
- Lundmark, Annika, Helena Edvardsson & Laine Strömberg (1998). *Lika men ändå olika – Vilka skillnader finns mellan kvinnliga och manliga studenters uppfattningar om studierna?* Uppsala: Enheten för utveckling och utvärdering, Uppsala universitet.
- Lidegran, Ida (2009). *Utbildningskapital: om hur det alstras, fördelas och förmedlas*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet.
- Lunds universitets policy för jämställdhet, likabehandling och mångfald, Dnr PE 2011/177.
- Malmgren Hansen, Audrey (2002). *Specialpedagoger - nybyggare i skolan*. Diss. Stockholm : Univ., 2002.
- McLeskey, J. & Waldron, N.L (2007). Making Differences Ordinary in Inclusive Classrooms, *Intervention in School and Clinic* 42, (3), s.162-168.
- Meijer, C.J.W. (red.) 2003. *Speicalundervisning I Europa 2003: utvecklingstendenser I 18 europeiska länder*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education.
- Mellström, Ulf (2009) *The Intersection of Gender, Race and Cultural Boundaries, or Why is Computer Science in Malaysia Dominated by Women?* Publicerat 2009-09-24, hämtat 2010-10-06 på <http://doi:10.1177/0306312709334636>.

- Mullis, Ina V. S. (red.) (2004). TIMSS 2003 international mathematics report: findings from IEA's trends in international mathematics and science study at the fourth and eighth grades. Chestnut Hill, MA: TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College, Tillgänglig på Internet: <http://timss.bc.edu/timss2003i/mathD.html>.
- Mählck, Paula (2004). The symbolic order of gender in academic workplace: ways of reproducing gender in equality within the discourse of equality. *Ethnologia Europaea*. 2004(34):1, s. 81-95.
- Polachek, Solomon W. & Siebert, W. Stanley (1993). *The economics of earnings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Regleringsbrev för budgetåret 2012 avseende Lunds universitet, Regeringsbeslut I:8, U2012/2068/UH.
- Rossiter, Margaret W. (1982). *Women scientists in America. Struggles and strategies to 1940*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press.
- Salminen-Karlsson, Minna, *Bringing Women into Computer Engineering. Curriculum Reform Processes at Two Institutes of Technology*, avhandling, institutionen för utbildning och psykologi vid Linköpings universitet, 1999.
- Salminen-Karlsson, Minna: "Genderinclusive, Computer Engineering Education: Two Attempts at Curriculum Change", *The International Journal of Engineering Education*, vol.18, nr 4, 2002, s. 430–437.
- Salminen-Karlsson, Minna (2004). En hundraårig "teknik" och ingenjörutbildningens mansdominans. *Kvinnoforskningsnytt*. 2004:2, 7-13.
- Salminen-Karlsson, Minna (2005). Att tala om genus med ingenjörutbildare: ett personligt inlägg om disciplinära kulturer och kommunikationsproblem. *Kunskapens vägar och forskningens praktik : en vänbok till Boel Berner*. s. 71-85, 20 ref.
- Sampson, Steven, Är du genuskompetent? *Kampen om genuscertifiering vid svenska universitet*. I Ankarloo Daniel; Friberg Torbjörn (red.), Den högre utbildningen: Ett slagfält mellan marknad och politik. Gidlunds Förlag 2012,
- Sandell, Anna (2007). Utbildningssegregation och självsortering: om gymnasieval, genus och lokala praktiker. Diss. Lund : Lunds universitet.
- Sandström, Ulf, Wold, Agnes & Jordansson, Birgitta (2010). *Hans Excellens: om miljardsatsningarna på starka forskningsmiljöer*. Stockholm: Delegationen för jämställdhet i högskolan (DJ).
- SCB, Studenter och examina i högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå.
- SCB, 2002:1, Forskar kvinnor mer än män? Resultat från en arbetstidsundersökning riktad till forskande och undervisande personal vid universitet och högskolor år 2000.

- Searle, John R. (1995). *The construction of social reality*. London: Penguin.
- Sellerberg, Ann-Mari (red.) (2007). Den obalanserade hierarkin: om ett universitetsprojekt för jämställdhet. 1. uppl. Malmö: Bokbox
- Silander, Charlotte (2010). *Pyramider och pipelines: om högskolesystemets påverkan på jämställdhet i högskolan*. Diss. Växjö : Linnéuniversitetet. Tillgänglig på Internet: <http://vxu.diva-portal.org/smash/record.jsf?searchId=1&pid=diva2:291795>.
- Sjons, Johanna & Strömberg Marit ,2008, Kvinnliga fysikstudenters upplevelse av sin studiemiljö. En kvalitativ studie ur ett genusperspektiv. Fysiska institutionen, Uppsala universitet, våren 2007.
- Skolverket, 2006 Rapport 287, Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval
Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval.
- Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering, Lunds universitet. Dnr PE 2007/428-0. Tillgänglig på http://www3.lu.se/pers/Jamstalldhet/genuscifiering_080331.pdf.
- Smith, Stephanie Z. & Smith, Marvin E. (red.) (2006). *Teachers engaged in research: inquiry into mathematics classrooms, grades pre-k-2*. Greenwich, Conn.: IAP- Information Age Pub.
- Smith, Jessi L., The Interplay among Stereotypes, Performance-Avoidance Goals, and Women's Math Performance Expectations. *Sex Roles*, February 2006, Volume 54, Issue 3-4, s 287-296.
- Sohl, Lena (2004). "Men då ska man inte börja med herrar i min ålder...": lärares och studenters tal om genus och jämställdhet vid Sociologiska institutionen, Uppsala universitet. Uppsala: Univ.
- Strategisk plan för Lunds universitet 2012-2016, Dnr LS 2011/162.
- Steffens, M. C., & Jelenec, P. (2011). Separating implicit gender stereotypes regarding math and language: Implicit stereotypes are self-serving for boys and men, but not for girls and women. *Sex Roles*, ISSN 0360-0025, 03/2011, Volume 64, Issue 5, pp. 324 – 335. UNESCO, Salamancaöverenskommelsen, Svenska Unescorådets skriftserie 4/96.
- Svensson, Eva-Maria (2001). Genusforskning inom juridiken / Eva-Maria Svensson. 2. uppl. Sveriges Officiella statistik, Statistiska meddelanden UF 20 SM 1103, Universitet och högskolor. Genomströmning och resultat på grundnivå och avancerad nivå till och med 2009/10.
- Sveriges officiella statistik, Statistiska meddelanden UF 37 SM 101, Befolkningens utbildning 2010.

Svenskt näringsliv, Högskolekvalitet 2012: Får studenter jobb efter examen?, April 2012.

Sörquist, Erika, 2010 Best practice eller worst case? Kartläggning av jämställdhets- och likabehandlingsarbetet vid Samhällsvetenskapliga fakulteten, Lunds universitet http://www.sam.lu.se/upload/LUPDF/Samhällsvetenskap/Tillfalliga_dokument/JoL.pdf.

The Economics of Earnings [Elektronisk resurs] / Solomon W. Polachek, W. Stanley Siebert. - 1993. - ISBN: 978-0-511-52206-2 (ebook).

Universitet & högskolor: Högskoleverkets årsrapport. 2005 / [redaktör: Stig Forneng]. - 2005.

Utrikesdepartementet, Sveriges internationella överenskommelser, SÖ 2008:26, Nr 26, Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Wahl, Anna & Holgersson, Charlotte. (2008). Det ordnar sig alltid arbetsbok kring frågor om organisation och kön /. Enskede: TPB.

Westberg, Annika (2005). *Genusperspektiv i utbildning*. Umeå: Umeå universitet.

Vernersson, I-L (2002) Specialpedagogik i ett inkluderande perspektiv. Lund: Studentlitteratur.

Vernersson, Inga, Genusperspektiv på pedagogik, Högskoleverket 2006.

Westin Hellertz, Pia (1999). Kvinnors kunskapssyn och lärandestrategier?: en studie av tjugosju kvinnliga socionomstuderande. Diss. Örebro: Univ.

Wibeck, Victoria (2010). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. 2., uppdaterade och utök. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Wide, Jessika (2008). Genusperspektiv och kursspecifikt jämställdhetsarbete: en kartläggning. Umeå: Umeå universitet .

Wistedt, Inger (1998). Recruiting female students to higher education in mathematics, physics and technology: an evaluation of a Swedish initiative. Stockholm: Högskoleverket.

Wistedt, Inger (2001). Five gender-inclusive projects revisited: a follow-up study of the Swedish government's initiative to recruit more women to higher education in mathematics, science, and technology. Stockholm: Högskoleverket.

Wold Agnes 2002, Dagens Nyheter, 2002-04-16, ”Meritokrati – för de svagas skull”.

Øia Tormod, NOVA Rapport 25/11, Nordiske ungdommers holdninger til likestilling.

Offentligt tryck

Lagar

SFS 1992:1434 Höskolelag

SFS 2008:567 Diskrimineringslag

Propositioner

Prop. 1978/79:175 Med förslag till lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet, m. m

Prop. 1992/93:1 Om universitet och högskolor – frihet för kvalitet

Prop. 1993/94:147 Delad Makt - Delat Ansvar

Prop. 1992/93:170 Forskning för kunskap och framsteg

Prop. 1996/97:141 Höskolans ledning, lärare och organisation

Prop. 2005/06:155 Makt att forma samhället och sina egna liv

Prop. 2007/08:95 Ett starkare skydd mot diskriminering

Statens offentliga utredningar

SOU 1990:44 Demokrati Och Makt I Sverige: Maktutredningens Huvudrapport

SOU 2000:47 Mångfald i högskolan

SOU 2004:43 Den könsuppdelade arbetsmarknaden

SOU 2010:99 Flickor, pojkar, individer: om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan

SOU 2011:1 Svart på vitt – om jämställdhet i akademien

Departementspromemorior

Ds 1994:130 Kartläggning och utvärdering av jämställdhetsprojekt inom universitet och högskolor.

Ds 1997:56 JÄST-gruppen (1997). Jämställdhet för kunskap, insikt och kvalitet: slutrapport från JÄST-gruppen.

Regeringens skrivelser m.m.

Dir. 2009:7 Delegationen för jämställdhet i högskolan

Dir. 2012:80 Aktiva åtgärder för att förebygga diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter

Dir. 2012:97 Män och jämställdhet

Skr. 2008/09:198, En jämställd arbetsmarknad - regeringens strategi för jämställdhet på arbetsmarknaden och i näringslivet.

Internetsidor

Centrum för genusvetenskap, <http://www.genus.lu.se/>

Civilekonomprogrammet,

<http://www.ehl.lu.se/utbildning/1nyborjarprogram/civilekonomprogrammet>, 2012-04-15.

Encyclopedia of Gender and Society,

<http://www.sageereference.com.ludwig.lub.lu.se/view/gender/n189.xml?rskey=RPLvQr&result=1&q=gender+stereotype> 2012-04-15.

Företagsekonomiska institutionen, <http://www.fek.lu.se/>, 2012-04-12.

Heikkilä Mia, Kunskapsöversikt: Könsstereotypa val till gymnasiet

<http://genus.se/meromgenus/teman/skola/utbildningsval/kunskapsoversikt--utbildningsval/> 2012-09-20.

Högskoleverket , Årsrapport 2011,

<http://www.hsv.se/publikationer/rapporter/2011/universitetochhogskolorhogskoleverketsarsrapport2011/universitetochhogskolorhogskoleverketsarsrapport2011.5.27d86368130216405a680002388.html>.

Högskoleverket, statistisk analys, 2011-08-17, 2011/8,

<http://www.hsv.se/download/18.27d86368130216405a6800016800/statistisk-analys-Hogskolestart-bland-ungdomar-2011-8.pdf>.

Högskoleverket, Statistik Databas, [http://www.hsv.se/statistik/statistik om högskolan/grund och avancerad nivå/grundutbildning helårsstudenter](http://www.hsv.se/statistik/statistik+om+hogskolan/grund+och+avancerad+niva/grundutbildning+helarsstudenter).2012-04-12

Högskoleverket, Statistik om högskolan,

<http://www.hsv.se/statistik/statistikomhogskolan/jamstallldhet>, 2012-04-10.

Institutionen för datavetenskap, <http://cs.lth.se/>, 2012-04-10

Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, <http://www.keg.lu.se/>

Institutionen för psykologi, <http://www.psychology.lu.se/>, 2012-04-13

Institutionen för kommunikation och medier, Medie- och kommunikationsvetenskap,

<http://www.kom.lu.se/utbildning/medie-och-kommunikationsvetenskap/>

Institutionen för strategisk kommunikation, <http://www.isk.lu.se/>

Institutionen för Service Management, <http://www.ism.lu.se/>

Filosofiska institutionen, <http://www.fil.lu.se/interface/2006.asp>

Jämställdhetsrapport för institutionen för Datavetenskap 2009,
http://www.lth.se/fileadmin/lth/omlth/jamstallldhet/Datavetenskap_2009.pdf. 2012-04-12.

KUBEN, <http://www5.lu.se/kuben>, 2012-04-10.

LADOK,
<https://portal.adm.lu.se/portlets/ladok/se/?session=acae67da7b29d71ad38e0aa84f638ae8>, 2012-04-10.

LERU, http://www.lu.se/o.o.i.s?id=1187&news_item=8388

LTH, programbeskrivningar, <http://www.lth.se/utbildning/studera/> 2012-09-20.

Praktisk filosofi, http://www.lu.se/o.o.i.s?id=320&func=courses_Praktisk%20filosofi

Rättssociologiska enheten, <http://www.soclaw.lu.se/>

SCB, Yrkesregistret, http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____133973.aspx.

SCB, Studenter och examina i högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå,
http://www.scb.se/Pages/ProductTables____74416.aspx, 2011-11-22.

She Figures 2009, European Commission, http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/she_figures_2009_en.pdf, 2012-04-01

Slutrapport från projektgruppen för genuscertifiering,
http://www3.lu.se/pers/Jamstallldhet/genuscifiering_080331.pdf. 2012-08-10.

Socialhögskolan, <http://www.soch.lu.se/>

Sociologiska institutionen, <http://www.soc.lu.se/>

Sveriges Officiella statistik, Statistiska meddelanden UF 37 SM 101, Befolkningens utbildning 2010,
http://www.scb.se/Statistik/UF/UF0506/2010A01B/UF0506_2010A01B_SM_UF37SM1101.pdf, 2011-12-22.

Sveriges officiella statistik, Statistiskt meddelande, UF 20 SM 1103, Universitet och högskolor, Genomströmning och resultat på grundnivå och avancerad nivå till och med 2009/10,
http://www.scb.se/Statistik/UF/UF0205/2009L10B/UF0205_2009L10B_SM_UF20SM1103.pdf, 2011-12-29.

Teoretisk filosofi, http://www.lu.se/o.o.i.s?id=320&func=courses_Teoretisk%20filosofi

UNDH, Human Development Report 2011. Se
http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Table4.pdf. 2012-08-10